

ΓΝΩΜΗ της Ο.Κ.Ε.

“Περιφερειακά Επιχειρησιακά
Προγράμματα 2000-2006”

Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης -
Κ.Π.Σ. (vo. 9)

Αθήνα, 15 Απριλίου 2002

Διαδικασία

Η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε.) ανέλαβε την έκδοση Γνώμης, για τα δεκατρία Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα 2000-2006, με βάση το άρθρο 82 παρ. 3 του Συντάγματος και το άρθρο 4 του Ν. 2232/1994.

Η Ο.Κ.Ε. αποφάσισε την έκδοση Γνώμης για κάθε Επιχειρησιακό Πρόγραμμα για τρεις λόγους. Πρώτον, σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο της Ο.Κ.Ε. ο μόνος τρόπος με τον οποίο μπορεί να εκφρασθεί επί διαφόρων κειμένων, όπως το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, είναι με τη διαδικασία που προβλέπει το άρθρο 2 του ν. 2232/1994. Δεύτερον, η Ο.Κ.Ε. αναγνωρίζει ότι οι θέσεις που εκφράζονται στα διάφορα Επιχειρησιακά Προγράμματα και στο Συμπλήρωμα Προγραμματισμού, αποτελούν σημαντικές πολιτικές παρεμβάσεις, για τις οποίες απαιτείται και η άποψη της ελληνικής κοινωνίας - ανεξαρτήτως αν αυτές μπορούν να αλλάξουν - εφόσον έχουν συμφωνηθεί μεταξύ της Κυβέρνησης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τρίτον, η Ο.Κ.Ε. κρίνει ότι είναι απαραίτητες αυτές οι γνωμοδοτήσεις τώρα, για να έχει άποψη για τις αλλαγές που θα απαιτηθούν να γίνουν το 2003, στη διαδικασία της ενδιάμεσης αξιολόγησης του Κ.Π.Σ.

Η Ο.Κ.Ε. συμμετέχει με δικαίωμα ψήφου σε όλες τις Επιτροπές Παρακολούθησης του Γ' Κ.Π.Σ. με τακτικό και αναπληρωματικό μέλος και με σκοπό τη βελτιστοποίηση των θέσεων που θα εκφράσουν οι εκπρόσωποί της σε αυτές, έχει συστήσει κεντρική Επιτροπή Επιστημονικής Στήριξης για το Γ' Κ.Π.Σ.

με Πρόεδρο τον κ. **Δημήτρη Πολίτη** και μέλη τους κ.κ. **Χαράλαμπο Κεφάλαι, Ρένα Κουμάντου, Κωνσταντίνο Κόλλια, Νικόλαο Λιόλιο** και **Παναγιώτη Αλεξόπουλο**. Ως εμπειρογνώμονες μετέχουν οι κ.κ. **Φωκίων Δεληγιάννης, Κατερίνα Μπατζελή** και **Γιώργος Ρωμανιάς**. Τον επιστημονικό συντονισμό έχουν οι Επιστημονικοί Συνεργάτες της Ο.Κ.Ε., κες **Ματίνα Γιαννακούρου, Μαρία Ιωαννίδου** και ο κ. **Αθανάσιος Παπαϊωάννου**.

Ειδικότερα, για τα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα 2000 - 2006, συστάθηκε Επιτροπή με Πρόεδρο τον κ. **Κων/νο Κόλλια** και μέλη τους κ.κ. **Αναστάσιο Αποστολόπουλο, Φώτη Λίτσο, Νικόλαο Γιατράκο, Βασίλειο Παγώνη** και **Γεώργιο Μότσο**. Τον επιστημονικό συντονισμό είχε η βοηθός έρευνας της Ο.Κ.Ε. κα **Δέσποινα Σαρρή**.

Η Επιτροπή Εργασίας άρχισε τις εργασίες της στις 20 Φεβρουαρίου 2002 και τις ολοκλήρωσε σε τρεις (3) συνεδριάσεις. Το κείμενο υπεβλήθη στην προαναφερθείσα κεντρική Επιτροπή Επιστημονικής Στήριξης, η οποία το διαβίβασε στην Εκτελεστική Επιτροπή. Η Εκτελεστική Επιτροπή διαμόρφωσε την εισήγησή της προς την Ολομέλεια στη συνεδρίασή της, στις 8 Απριλίου 2002.

Η Ολομέλεια της Ο.Κ.Ε., στην οποία εισηγητές ήταν οι κ.κ. **Γεώργιος Μότσος** και **Κωνσταντίνος Κόλλιας**, κατόπιν ολοκλήρωσης της συζήτησης του θέματος στη συνεδρίαση της 15ης Απριλίου 2002, διατύπωσε την υπ' αριθ. 72 Γνώμη της Ο.Κ.Ε.

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ανάπτυξη και Κοινωνική Συνοχή

Σε μία σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία, η επιτυχία μιας στρατηγικής οικονομικής ανάπτυξης εξαρτάται, κυρίως, από τη συμμετοχή του συνόλου των κοινωνικών και οικονομικών δυνάμεων στο σχεδιασμό, την υλοποίηση και τον έλεγχο όλων των απαραίτητων μέτρων πολιτικής. Η κοινωνική συναίνεση σε ένα σχέδιο οικονομικής ανάπτυξης προϋποθέτει ότι αυτό διέπεται από τις αρχές της άμβλυσης των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων. Η μακροχρόνια και συνεπώς βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη δεν απαιτεί μόνο σεβασμό στο περιβάλλον και στις μελλοντικές γενιές, αλλά και άμβλυση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων, οι οποίες καθίστανται εφικτές σε ένα περιβάλλον οικονομικής ανάπτυξης και προόδου. Η εμπειρία έχει καταδείξει ότι η κοινωνική συναίνεση επί των προγραμμάτων οικονομικής ανάπτυξης αποτελεί την απαραίτητη προϋπόθεση για την υλοποίηση μακρόπνων αναπτυξιακών σχεδίων. Προσπάθειες επιβολής συνολικών ή επί μέρους οικονομικών μέτρων και πολιτικών που βρίσκουν αντίθετους τους κοινωνικούς εταίρους έχουν περιορισμένες πιθανότητες επιτυχίας.

Η πορεία της οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδος στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα μπορεί να χαρακτηριστεί συνολικά ως επιτυχημένη όσον αφορά στην επίτευξη του στόχου της οικονομικής μεγέθυνσης (αύξηση του συνολικού και κατά κεφαλή ΑΕΠ). Η τελευταία δεκαετία έδειξε ότι οι κοινωνικοί εταίροι είναι σε θέση να συμβάλλουν ουσιαστικά στην επίτευξη εθνικών οικονομικών στόχων, όπως αυτόν της ένταξης της χώρας μας στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση της Ευρώπης (Ο.Ν.Ε.).

Ο νέος στόχος, που πολύ σωστά πλέον τίθεται στη χώρα μας, **της σύγκλισης της**

οικονομίας μας με τις αναπτυγμένες οικονομίες των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να γίνει μέσα σε ένα πλαίσιο κοινωνικής συναίνεσης και αποδοχής, της οποίας ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της θα είναι και η άμβλυση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων που δημιουργήθηκαν στην πορεία ένταξης της χώρας μας στην Ο.Ν.Ε. και όχι μόνο εξ αιτίας αυτής. Επίσης, η συμμετοχή της Ελλάδος στην Ενιαία Ευρώπη θα πρέπει να συμβάλει στην αναβάθμιση της δημοκρατικής λειτουργίας και της κοινωνικής δικαιοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με απώτερο σκοπό τη μεγαλύτερη αποδοχή από τους λαούς της.

Γ' Κ.Π.Σ. και Κοινωνικός Έλεγχος - Συμμετοχή

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε για το νέο αναπτυξιακό σχέδιο της χώρας της περιόδου 2000-2006 δείχνει ότι η ελληνική πολιτεία αρχίζει να λαμβάνει υπόψη της την ανάγκη της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων στο σχεδιασμό του προγράμματος οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Η συμμετοχή της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε.), με γνωμοδοτήσεις, στο στάδιο του συνολικού σχεδιασμού ήταν πολύ σημαντική (βλέπε παρακάτω το σχετικό μέρος), αλλά δεν της ζητήθηκε και η ανάλογη συμμετοχή στα επί μέρους (τομεακά) προγράμματα ανάπτυξης. Ενθαρρυντική, όμως, είναι η συμμετοχή της Ο.Κ.Ε. στην υλοποίηση αυτού του προγράμματος οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, που για πρώτη φορά καθιερώνεται και θεσμικά σε όλα τα επίπεδα (11 τομείς και 13 περιφέρειες). Το πιο σημαντικό από όλα είναι η καθιέρωση του δικαιώματος θεσμικού ελέγχου της διαδικασίας υλοποίησης αυτού του σχεδίου οικονομικής ανάπτυξης στο πλαίσιο των χρηματοδοτι-

κών ενισχύσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή όπως πλέον έχει καθιερωθεί να ονομάζεται του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (Κ.Π.Σ.).

Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης είναι ολοκληρωμένα διαρθρωτικά προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης και αποτελούν το βασικό εργαλείο της ευρωπαϊκής περιφερειακής και διαρθρωτικής πολιτικής. Χρηματοδοτούνται, κατά το ήμισυ, περίπου, από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία και αποσκοπούν στη διεύρυνση των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας και στην αποτελεσματικότερη λειτουργία των αγορών.

Το Γ' Κ.Π.Σ., που υλοποιείται στο διάστημα 2000-2006, έχει στόχο την οικονομική και κοινωνική συνοχή, με κύριες προτεραιότητες την ανταγωνιστικότητα, την απασχόληση, μέσω της ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού, το περιβάλλον και τη βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς και την παροχή ίσων ευκαιριών. Η συμβολή των κοινωνικών φορέων στην υλοποίηση του Γ' Κ.Π.Σ., που αποτελεί τη σημαντικότερη ολοκληρωμένη αναπτυξιακή παρέμβαση για την Ελλάδα, τα επόμενα χρόνια, είναι επιβεβλημένη για τη διασφάλιση της ορθής και δημοκρατικής διαχείρισης και της αξιοποίησης των σημαντικότερων διαρθρωτικών, εθνικών και ιδιωτικών, πόρων που θα χρηματοδοτήσουν τα έργα του Γ' Κ.Π.Σ.

Ο σχεδιασμός του Γ' Κ.Π.Σ. έχει ενσωματώσει την εμπειρία της εφαρμογής των δύο πρώτων φάσεων διαρθρωτικών παρεμβάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) (Α' και Β' Κ.Π.Σ.) και των μεταβολών που συντελέστηκαν στο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον κατά τις φάσεις αυτές και συνοδεύθηκε από διεργασίες μεταρρύθμισης των Κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων, με στόχο τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της εφαρμογής τους. Στο πλαίσιο αυτό, το Γ'

Κ.Π.Σ. χαρακτηρίζεται από τη διαμόρφωση νέων κανόνων όσον αφορά στους στόχους παρεμβάσεων, τις κοινοτικές πρωτοβουλίες, τον προγραμματισμό των παρεμβάσεων, καθώς και την εταιρική σχέση, την προσθετικότητα και αποτελεσματικότητα της εφαρμογής των διαρθρωτικών πολιτικών.

Οι Τοποθετήσεις της Ο.Κ.Ε. για το Σχέδιο Γ' Κ.Π.Σ.

Στην υλοποίηση του Γ' Κ.Π.Σ., υπάρχει, ιδιαίτερα, σημαντική ενδυνάμωση του ρόλου των κοινωνικών φορέων, μέσω της διεύρυνσης του ορισμού της εταιρικής σχέσης. Με τη μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων, στον ορισμό της εταιρικής σχέσης, εκτός της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του κράτους-μέλους συμμετέχουν πλέον, οι περιφερειακές και τοπικές αρχές, οι οικονομικοί και κοινωνικοί φορείς και άλλοι αρμόδιοι οργανισμοί, στις φάσεις σχεδιασμού, αξιολόγησης, παρακολούθησης και αποτίμησης κάθε δέσμης διαρθρωτικών παρεμβάσεων.

Στην Ελλάδα, η αναβάθμιση της συμμετοχής των κοινωνικών φορέων κατέστη εμφανής από τη φάση σχεδιασμού του Κ.Π.Σ., καθώς ακολουθήθηκε η πρακτική έκφρασης γνώμης από πλευράς της Ο.Κ.Ε., αλλά και μεμονωμένων κοινωνικών φορέων σε διάφορες φάσεις προετοιμασίας του Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης (Σ.Π.Α.) 2000-2006. Στο πλαίσιο του θεσμού της Ο.Κ.Ε., οι οικονομικοί και κοινωνικοί φορείς είχαν την ευκαιρία να διατυπώσουν τις απόψεις τους και να εμπλακούν στις διαδικασίες κατάρτισης του Γ' Κ.Π.Σ., συμβάλλοντας ουσιαστικά στη διαμόρφωση προτάσεων, για τον προσδιορισμό των διαρθρωτικών παρεμβάσεων. Η Ο.Κ.Ε. έχει επανειλημμένα τοποθετηθεί, σχετικά με τις προκλήσεις-ευκαιρίες, που προκύπτουν από τη μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων

και από την υλοποίηση του Γ' Κ.Π.Σ. μέσα από σειρά Γνωμών που έχει εκδώσει¹:

- Γνώμη της Ο.Κ.Ε. “Ατζέντα 2000 - Διαρθρωτικά Ταμεία”, Γνώμη 26/ Φεβρουάριος 1999.
- Γνώμη της Ο.Κ.Ε. “Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006. Μεταποίηση και Υπηρεσίες”, Γνώμη 30/Απρίλιος 1999.
- Γνώμη της Ο.Κ.Ε. “Συνοπτικό Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000-2006”, Γνώμη 34/Αύγουστος 1999.
- Γνώμη της Ο.Κ.Ε. “Σχέδιο Ανάπτυξης 2000-2006”, Γνώμη 36/ Δεκέμβριος 1999.

Η Ο.Κ.Ε. κρίνει θετικά τους νέους προσανατολισμούς που προκύπτουν από τη μεταρρύθμιση των Κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων και ιδιαίτερα από την εγκατάλειψη του συστήματος συνδιαχείρισης των διαρθρωτικών σχεδίων και προγραμμάτων από τα εθνικά κράτη και την Ε.Ε. και την υιοθέτηση ενός νέου συστήματος, που χαρακτηρίζεται από την αποκέντρωση των διαδικασιών σχεδιασμού, υλοποίησης, διασφάλισης της μέγιστης δυνατής διαφάνειας και από την αναβάθμιση της ευθύνης των κρατών με ταυτόχρονη συμμετοχή των κοινωνικών φορέων.

Ειδικότερα, η Ο.Κ.Ε. έχει επανειλημμένα εκφράσει την ικανοποίησή της για τη μεταφορά αρμοδιοτήτων προς τα κράτη και για τη διεύρυνση του ορισμού της εταιρικής σχέσης με την επακόλουθη αναβάθμιση της συμμετοχής των κοινωνικών φορέων, που καλούνται πλέον να διαμορφώσουν τις συνιστώσες της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, σε όλο το φάσμα της οικονομικο-κοινωνικής δραστηριότητας.

Ιδιαίτερα κρίσιμη θεωρείται, από πλευράς Ο.Κ.Ε., η ανάγκη επίτευξης μέγιστης αποτελεσματικότητας των διαρθρωτικών πολιτικών. Βασική προϋπόθεση είναι η σύγκλιση των ευρωπαϊκών και εθνικών προγραμμάτων και η μέγιστη προσπάθεια διασφάλισης των προϋποθέσεων πλήρους απορρόφησης των πόρων, αλλά και κυρίως, ορθολογικής αξιοποίησής τους, με αναπτυξιακά κριτήρια.

Η Ο.Κ.Ε., αναγνωρίζοντας την κοινωνική σημασία μιας αναπτυξιακής προσπάθειας, η οποία θα πρέπει να έχει ως στόχο την επίλυση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων, προέβη στην έκδοση Γνωμών πρωτοβουλίας για δύο πολύ σημαντικά ζητήματα, που είναι “**Η Φτώχεια στην Ελλάδα**” (Γνώμη νο. 41/Ιούλιος 2000) και “**Το Δημογραφικό Ζήτημα**” (Γνώμη νο. 49/Δεκέμβριος 2000). Οι δύο αυτές Γνώμες αποτελούν την αρχή διαμόρφωσης μιας βάσης θέσεων της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος για την κοινωνική διάσταση της αναπτυξιακής πορείας της ελληνικής οικονομίας.

Η Ο.Κ.Ε. θεωρεί αυτονόητο ότι απώτερος σκοπός κάθε αναπτυξιακής προσπάθειας είναι η διαμόρφωση των απαραίτητων προϋποθέσεων κοινωνικής συνοχής που εξασφαλίζεται μόνο όταν αμβλύνονται οι κοινωνικές ανισότητες. Συνεπώς, κάθε αναπτυξιακή προσπάθεια θα πρέπει, άμεσα και έμμεσα, να διαμορφώνει τις απαραίτητες συνθήκες αύξησης της απασχόλησης, μείωσης της φτώχειας και αύξησης της κοινωνικής ευημερίας.

Η Ο.Κ.Ε. στη Γνώμη της για τη φτώχεια είχε θέσει το όλο ζήτημα ως μέρος της αναπτυξιακής προσπάθειας της χώρας. Συγκεκριμένα, είχε αναφέρει ότι το πρόγραμμα για την καταπολέμηση της φτώχειας, δεν

¹ Για το πλήρες κείμενο των Γνωμών, που έχει εκδώσει μέχρι σήμερα η Ο.Κ.Ε., βλέπε στην ιστοσελίδα της Ο.Κ.Ε. <http://www.oke.gr>

μπορεί να στηρίζεται αποκλειστικά στις πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας. Αντιθέτως, το πρόγραμμα κατά της φτώχειας, είναι ένα πολυσύνθετο πρόγραμμα που πρέπει να συνδέεται οργανικά με τις:

- επί μέρους εκφάνσεις της αναπτυξιακής πολιτικής,
- πολιτικές για τη γεωργική ανάπτυξη,
- (ενεργητικές και παθητικές) πολιτικές της αγοράς εργασίας,
- πολιτικές κοινωνικής ασφάλειας,
- πολιτικές εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης,
- πολιτικές υγείας,
- πολιτικές εναντίον του κοινωνικού αποκλεισμού,
- πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας, στέγασης και ενίσχυσης της παιδικής ηλικίας και της μητρότητας και
- περιφερειακές πολιτικές.

Γίνεται σαφές από το παραπάνω ότι όλα τα τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα, καθώς και όλα τα περιφερειακά προγράμματα, για τα οποία καλείται να γνωμοδοτήσει η Ο.Κ.Ε., έχουν άμεση σχέση με το πρόβλημα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι πολιτικές παρέμβασης που αναπτύχθηκαν στις δύο αυτές Γνώμες αποτελούν τη βάση στην οποία στηρίζονται οι προτάσεις της Ο.Κ.Ε. σε όλες τις Γνώμες της για τα επιχειρησιακά προγράμματα υλοποίησης του Γ Κ.Π.Σ.

Η Ο.Κ.Ε. θεωρεί ότι το Γ Κ.Π.Σ., ανεξάρτητα αν είναι το τελευταίο πακέτο στήριξης ή όχι, αποτελεί τη μεγάλη ευκαιρία της Ελλάδος για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη. Η Ο.Κ.Ε. γνωρίζει ότι αλλάζου

σημαντικά τα δεδομένα στον πολιτικό και οικονομικό χάρτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ο.Κ.Ε. σε δύο Γνώμες της είχε την ευκαιρία να τοποθετηθεί σε ζητήματα που αφορούν το μέλλον της Ευρώπης. Η Ο.Κ.Ε. εξέφρασε τις απόψεις της για το **“Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου”** (Γνώμη 19/Ιούλιος 1998) όπου, εκτός των άλλων, η Ο.Κ.Ε. θεωρεί πολύ σημαντική την πολιτική μεταβίβασης των εισοδημάτων μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), ως εργαλείο άμβλυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων και συνεπώς μέρος μιας γενικότερης αναπτυξιακής προοπτικής. Στην ίδια Γνώμη η Ο.Κ.Ε. επισήμανε το πρόβλημα που μπορεί να δημιουργηθεί από τη διεύρυνση με την μετατόπιση του κέντρου βάρους από τις χώρες της νότιας Ευρώπης στις χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Το θέμα της διεύρυνσης κρίθηκε τόσο σημαντικό που η Ο.Κ.Ε. θεώρησε χρήσιμο να εκφέρει γνώμη **“Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης”**, (Γνώμη νο. 46/Οκτώβριος 2000). Στη Γνώμη αυτή η Ο.Κ.Ε. τάχθηκε υπέρ της διεύρυνσης αλλά επεσήμανε ότι το “εγχείρημα της διεύρυνσης κρύβει πολλούς κινδύνους για τη σταθερότητα, την οικονομική και κοινωνική συνοχή της Ένωσης”. Η Ο.Κ.Ε., εκτός των άλλων, πρότεινε ότι η αντιμετώπιση αυτών των κινδύνων προϋποθέτει ότι, η Ε.Ε. θα πρέπει να έχει ολοκληρώσει τις εσωτερικές αναδιαρθρώσεις της. Το Γ Κ.Π.Σ. αποτελεί χρήσιμο εργαλείο επίσπευσης αυτών των εσωτερικών αναδιαρθρώσεων.

Η Ο.Κ.Ε. συμμετέχει με δικαίωμα ψήφου σε όλες τις Επιτροπές Παρακολούθησης του Γ Κ.Π.Σ. Ειδικότερα, η συμμετοχή της Ο.Κ.Ε. στις εν λόγω Επιτροπές προβλέπεται στον Κανονισμό 1260/1999 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί γενικών διατάξεων για τα Διαρθρωτικά Ταμεία, οποίος εφαρμόστηκε με το Ν. 2860/2000 άρθρο 14. Η εξέλιξη αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική και καταδεικνύει τον αποφασιστικό ρόλο των κοινωνικών και οικονομικών φορέων στη διαδικασία εφαρμογής του Προγράμματος,

αφού οι Επιτροπές Παρακολούθησης έχουν την κύρια ευθύνη και τον έλεγχο της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας της υλοποίησης. Με σκοπό τη βελτιστοποίηση των θέσεων που θα εκφράσουν οι εκπρόσωποί της σε αυτές, έχει συστήσει ειδική Επιτροπή Επιστημονικής Στήριξης, κατά τα αναφερόμενα ανωτέρω στη Διαδικασία.

Για κάθε τομεακό πρόγραμμα η Ο.Κ.Ε. έχει συστήσει Επιτροπή Εργασίας με σκοπό την έκδοση Γνώμης επί των κειμένων του Επιχειρησιακού Προγράμματος και του Συμπληρώματος Προγραμματισμού. Επίσης, έχει συσταθεί μία επιτροπή για την έκδοση Γνώμης για όλα τα περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα. Η πρόκληση για την Ο.Κ.Ε. και γενικότερα για τους συμμετέχοντες στην εθνική προσπάθεια αξιοποίησης των δυνατοτήτων που προσφέρει το Γ Κ.Π.Σ. είναι μεγάλη, δεδομένου μάλιστα ότι αυτό αφορά σημαντικότερα κονδύλια σε καίριους τομείς της ελληνικής οικονομίας.

Η Ο.Κ.Ε., μετά την συνταγματική κατοχύρωση της (βλ. άρθρο 82 παράγραφος 3 του Συντάγματος), αποτελεί θεσμό, αποστολή του οποίου είναι “η διεξαγωγή του κοινωνικού διαλόγου για τη γενική πολιτική της Χώρας και ιδίως για τις κατευθύνσεις της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής”.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Ο.Κ.Ε. αποτελεί εκφραστή της θεσμοθετημένης ελληνικής κοινωνίας και θεωρεί ότι εκφράζοντας το σύνολο των κοινωνικών εταίρων έχει την από το νόμο υποχρέωση, αλλά, κυρίως, την υποχρέωση απέναντι στην ελληνική κοινωνία και πολιτεία να τοποθετηθεί επί του πιο σημαντικού σχεδίου διαρθρωτικών παρεμβάσεων που είναι το Γ Κ.Π.Σ.

Οι τοποθετήσεις της Ο.Κ.Ε. για την Περιφερειακή Πολιτική

Η παρούσα Γνώμη της Ο.Κ.Ε. αφορά τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα. Η Ο.Κ.Ε. επανειλημμένα έχει εκφρά-

σει μία σειρά Γνωμών επί θεμάτων, που άπτονται, άμεσα ή έμμεσα, της Περιφερειακής Πολιτικής, καθώς θεωρεί ότι η ενίσχυση των ελληνικών Περιφερειών είναι απαραίτητη, προκειμένου αυτές να ενταχθούν στην ευρωπαϊκή αναπτυξιακή πρόκληση.

Οι Γνώμες αυτές είναι οι ακόλουθες:

1. Υπ' αριθμόν 1 Γνώμη, με θέμα **“Ανεργία - Απασχόληση”** (Ιούνιος 1995).
2. Υπ' αριθμόν 4 Γνώμη, με θέμα **“Μέτρα πολιτικής για την απασχόληση και την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση”** (Μάιος 1996).
3. Υπ' αριθμόν 13 Γνώμη, με θέμα **“Απασχόληση στον αγροτικό τομέα”** (Οκτώβριος 1997).
4. Υπ' αριθμόν 26 Γνώμη, με θέμα **“Ατζέντα 2000 - Διαρθρωτικά Ταμεία”** (Φεβρουάριος 1999).
5. Υπ' αριθμόν 27 Γνώμη, με θέμα **“Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του Αγροτικού Χώρου”** (Φεβρουάριος 1999).
6. Υπ' αριθμόν 28 Γνώμη, με θέμα **“Η περιφερειακή διάσταση των θεσμών κοινωνικού διαλόγου”** (Μάρτιος 1999).
7. Υπ' αριθμόν 30 Γνώμη, με θέμα **“Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000 - 2006. Μεταποίηση και υπηρεσίες”** (Απρίλιος 1999).
8. Υπ' αριθμόν 34 Γνώμη, με θέμα **“Συνοπτικό Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000 - 2006”** (Αύγουστος 1999).
9. Υπ' αριθμόν 36 Γνώμη, με θέμα **“Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 - 2006. Μεταποίηση και υπηρεσίες”** (Δεκέμβριος 1999).

Είναι χρήσιμο, πριν προχωρήσουμε στην παρουσίαση των Περιφερειακών Επι-

χειρησιακών Προγραμμάτων, να γίνει υπόμνηση των βασικών θέσεων, που έχουν διατυπωθεί από την Ο.Κ.Ε., στο πλαίσιο των παραπάνω Γνωμών:

- α.** Τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες που παρουσιάζονται σε επίπεδο περιφερειών, ιδιαίτερα μάλιστα σε περιοχές μικρότερης κλίμακας μέσα στα όρια της ίδιας περιφέρειας ακόμη και του ίδιου νομού, **δεν μπόρεσαν να τις αμβλύνουν οι παρεμβάσεις των δύο προηγούμενων Κ.Π.Σ. και η εθνική πολιτική στήριξης της περιφερειακής ανάπτυξης.** Επομένως στην ιεράρχηση των στόχων και δράσεων των Π.Ε.Π. θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες ώστε να σπάσουν οι θύλακες απομόνωσης ορισμένων περιοχών.
- β.** Είναι αναγκαία η περαιτέρω ανάπτυξη του κοινωνικού διαλόγου σε περιφερειακό επίπεδο, ο οποίος μέχρι σήμερα υστερεί κατά το σχεδιασμό και την κατανομή των δαπανών στα Π.Ε.Π.
- γ.** Πρέπει να **αποφευχθεί η επικάλυψη προγραμμάτων** μεταξύ του Εθνικού και Περιφερειακού Σκέλους και να γίνει σαφής διαχωρισμός των έργων μεταξύ των δύο, λαμβανομένης υπόψη και της αρχής της συμπληρωματικότητας.
- δ. Να θεσμοθετηθεί ο ρόλος των περιφερειακών αρχών** για τη διευκόλυνση της εκτέλεσης έργων.
- ε. Να αποφευχθεί η διασπορά των έργων** και δράσεων που δεν συμβάλουν ούτε στην αποτελεσματικότητα των περιφερειακών προγραμμάτων, ούτε στη δυνατότητα μέτρησης των επιπτώσεών τους.
- στ. Να ενισχυθεί η πληροφόρηση και οι μηχανισμοί πρόσβασης** του ιδιωτικού τομέα στα Π.Ε.Π., ώστε να συμβάλλει

και ο τομέας αυτός στην επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής της περιφέρειας.

- ζ.** Να υπάρξει σαφής **διαχειριστικός έλεγχος** για την υλοποίηση των προγραμμάτων που υπολείπονται του Β' Κ.Π.Σ., ώστε να μην επιβαρύνουν τις δαπάνες υπέρ των Π.Ε.Π. στο πλαίσιο του Γ' Κ.Π.Σ..

Οι τοποθετήσεις της Ευρωπαϊκής Ο.Κ.Ε. για την Περιφερειακή Πολιτική

Εκτός από την Ελληνική Ο.Κ.Ε., η Ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. έχει εκδώσει και αυτή μία σειρά Γνωμών, που αφορούν την Περιφερειακή Πολιτική. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι οι εξής:

1. Γνωμοδότηση για την “Ετήσια έκθεση - χρηματοδοτικό μέσο συνοχής 1993/94” και για την “Ετήσια έκθεση 1994 - Ταμείο Συνοχής - συμπλήρωμα” (Δεκέμβριος, 1995). CES 1449/95.
2. Γνωμοδότηση για την “Πέμπτη ετήσια έκθεση για την εφαρμογή της μεταρρύθμισης των διαρθρωτικών ταμείων (1993)” (Οκτώβριος, 1995). CES 1158/95.
3. Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας με θέμα “Οι τοπικές πρωτοβουλίες ανάπτυξης και η περιφερειακή πολιτική” (Οκτώβριος, 1995). CES 1163/95.
4. Γνωμοδότηση σχετικά με την “Εκτη ετήσια έκθεση για τα διαρθρωτικά ταμεία 1994” και με το “Νέο περιφερειακό προγραμματισμό για τους στόχους 1 και 2 της κοινοτικής διαρθρωτικής πολιτικής” (Ιούνιος, 1996). COM (95) 583 τελικό και COM (95) 111 τελικό. CES 886/96.
5. Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας για το “Μέλλον της συνοχής και οι μακροπρό-

- θεσμες συνέπειες για τα Διαρθρωτικά Ταμεία” (Φεβρουάριος, 1996). CES 246/96.
6. Γνωμοδότηση για την “8η Ετήσια Έκθεση για τα Διαρθρωτικά Ταμεία 1996” (Μάιος, 1998). COM (97) 526 τελικό. CES 794/98.
 7. Γνωμοδότηση για την “Έκτη περιοδική έκθεση για την κοινωνική και οικονομική κατάσταση και ανάπτυξη των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης” (Σεπτέμβριος, 1999). SEC (1999) 66 τελικό. CES 849/99.
 8. Γνωμοδότηση για την “9η Ετήσια Έκθεση των Διαρθρωτικών Ταμείων 1997” (Οκτώβριος, 1999). COM (1998) 562 τελικό. CES 941/99.
 9. Γνωμοδότηση για την “10η Ετήσια Έκθεση των Διαρθρωτικών Ταμείων 1998” (Σεπτέμβριος, 2000). COM (1999) 467 τελικό. CES 802/00.
 10. Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας με θέμα “Κατευθυντήριες γραμμές για ολοκληρωμένες ενέργειες υπέρ των νησιωτικών περιοχών Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά τη Συνθήκη του Άμστερνταμ άρθρο 158)” (Σεπτέμβριος, 2000). CES 805/00.
 11. Γνωμοδότηση σχετικά με την “Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και στην Επιτροπή των Περιφερειών με θέμα Τοπική δράση για την απασχόληση - Η τοπική διάσταση της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την απασχόληση”. COM (2000) 196 τελικό. CES 1186/00.
 12. Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας με θέμα “Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ETE) στην ευρωπαϊκή περιφερειακή πολιτική” (Σεπτέμβριος, 2000). CES 1001/00.
 13. Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας για την “PRISM - Περιφερειακές πρωτοβουλίες” (Νοέμβριος, 2000). CES 1400/00.
 14. Γνωμοδότηση πρωτοβουλίας με θέμα “Οι περιφέρειες στη νέα οικονομία: Κατευθύνσεις για τις καινοτόμες ενέργειες του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) στο διάστημα 2000 - 2006” (Μάιος, 2001). CES 715/01.
 15. Γνωμοδότηση για την “11η ετήσια έκθεση για τα Διαρθρωτικά Ταμεία (1999)” (Μάιος, 2001). COM (2000) 698 τελικό - τόμος I και II. CES 714/01.
 16. Γνωμοδότηση με θέμα “Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση μιας κοινής ονοματολογίας των εδαφικών στατιστικών μονάδων (NUTS)” (Ιούλιος, 2001). COM (2001) 83 τελικό - 2001/0046 (COD). CES 930/01.
- Η παρούσα Γνώμη της ελληνικής Ο.Κ.Ε., επί των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις θέσεις της ευρωπαϊκής Ο.Κ.Ε., όπως αυτές εκφράζονται στο πλαίσιο των παραπάνω Γνωμοδοτήσεων.
- Η παρούσα Γνώμη οργανώνεται σε πέντε μέρη, συμπεριλαμβανομένης και της Εισαγωγής. Στο Δεύτερο Μέρος παρουσιάζονται, περιληπτικά, τα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, ένα για κάθε Περιφέρεια της Ελλάδος. Στο Τρίτο Μέρος διατυπώνονται γενικές παρατηρήσεις στα ΠΕΠ. Στο Τέταρτο Μέρος γίνονται οι κατά Περιφέρεια τοποθετήσεις και προτάσεις. Στο πέμπτο μέρος διατυπώνονται ορισμένες γενικές προτάσεις με σκοπό την αποδοτικότερη αξιοποίηση των ΠΕΠ από όλους τους αρμόδιους φορείς.
- Οι θέσεις της Ο.Κ.Ε., που διατυπώνονται στην παρούσα Γνώμη, **αποτελούν μια**

συνεισφορά στον κοινωνικό διάλογο, που θα πρέπει να διεξάγεται συνεχώς, γύρω από το Γ.Κ.Π.Σ., και μπορούν να συμβάλουν στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή του. Πριν από την τελική διατύπωσή της, η Ο.Κ.Ε. αφενός μεν ζήτησε απόψεις των κοινωνικών εταίρων σε επίπεδο περιφέρειας, αφετέρου

δε οργάνωσε εκδηλώσεις δημόσιου κοινωνικού διαλόγου σε συγκεκριμένες περιφέρειες με τη συνεργασία των Γενικών Γραμματέων Περιφέρειας και με αντικείμενο το συγκεκριμένο κατά περιφέρεια ΠΕΠ. Οι απόψεις που κατατέθηκαν συνεκτιμήθηκαν στην τελική διατύπωση της παρούσας Γνώμης.

Β. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, το βιοτικό επίπεδο, ο πληθυσμός και η απασχόληση ποικίλουν σε σημαντικό βαθμό στις διάφορες περιοχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καθώς οι διάφορες περιφέρειες παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές, ακόμη και στο εσωτερικό μιας χώρας, **ο ρόλος της ΕΕ για την άμβλυση των περιφερειακών ανισοτήτων ολοένα αυξάνεται.**

Η οικονομική και κοινωνική συνοχή των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί χωρίς την ύπαρξη μιας πολιτικής που θα επιδιώκει την ανάπτυξη των λιγότερο ευνοημένων περιοχών, **μεταβιβάζοντας προς αυτές οικονομικούς πόρους από τις περιοχές με αναπτυξιακό πλεονέκτημα.** Για το σκοπό αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει διαμορφώσει μια περιφερειακή πολιτική η οποία στοχεύει στη μείωση των υφιστάμενων περιφερειακών ανισοτήτων και στην πρόληψη της δημιουργίας νέων.

Παράλληλα, κάθε κράτος μέλος έχει την δική του περιφερειακή πολιτική, μέσω της οποίας προσπαθεί να επιλύσει τα περιφερειακά του προβλήματα. Η ευρωπαϊκή περιφερειακή πολιτική δεν επιδιώκει να αντικαταστήσει τις εθνικές πολιτικές, αλλά να ορίσει τις γενικές αρχές και κατευθύνσεις βάσει των οποίων θα κινηθούν αυτές.

Τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής αναπτύσσουν δραστηριότητα, κυρίως μέσα από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ.). Τα κράτη μέλη και οι περιφέρειες προετοιμάζουν τα Σχέδια Ανάπτυξης που υποβάλλονται στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Με βάση τα σχέδια αυτά, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καταρτίζει το Κ.Π.Σ., όπου προσδιορίζονται οι προτεραιότητες, οι τρόποι παρέμβασης και οι τρόποι χρηματοδότησης για ολόκληρη τη χρονική περίοδο εφαρμογής.

Η Περιφερειακή Ανάπτυξη αποτελεί τον έβδομο Άξονα Προτεραιότητας του Γ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης. Στο πλαίσιο λοιπόν του άξονα αυτού **προβλέπονται 13 περιφερειακά προγράμματα, ένα για κάθε περιφέρεια της Ελλάδας και κατανέμεται σε αυτά το 1/3 περίπου των διαθέσιμων πιστώσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων για την περίοδο 2000 - 2006.**

Οι παρεμβάσεις που καλύπτονται από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης διεξάγονται, κατά γενικό κανόνα, με τη μορφή ενός ολοκληρωμένου επιχειρησιακού προγράμματος κατά περιφέρεια. Τα επιχειρησιακά προγράμματα εγκρίνονται από την Επιτροπή και αποσκοπούν στην εφαρμογή ενός Κ.Π.Σ.². Πιο συγκεκριμένα, κάθε Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (Π.Ε.Π.) περιλαμβάνει:

- **Τους άξονες προτεραιότητας** του προγράμματος, τη συνέπειά τους προς το αντίστοιχο κοινοτικό πλαίσιο στήριξης, **τους ειδικούς στόχους του**, ποσοτικά προσδιορισμένους, όπου είναι δυνατό και εκτίμηση των αναμενόμενων επιπτώσεων.
- Συνοπτική περιγραφή των μέτρων που μελετώνται για την εφαρμογή των αξόνων προτεραιότητας, συμπεριλαμβανομένων των στοιχείων που

² Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1260/1999 του Συμβουλίου περί γενικών διατάξεων για τα διαρθρωτικά ταμεία.

είναι απαραίτητα για να εξακριβωθεί η συμμόρφωσή τους προς τα συστήματα ενισχύσεων κατά την έννοια του άρθρου 87 της συνθήκης.

- Το **ενδεικτικό σχέδιο χρηματοδότησης**, το οποίο προσδιορίζει, για κάθε άξονα προτεραιότητας και για κάθε έτος, το ύψος των συνολικών κονδυλίων που προβλέπονται για τη συμμετοχή κάθε Ταμείου, ενδεχομένως της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των άλλων χρηματοδοτικών οργάνων.
- Τις διατάξεις για την εφαρμογή του επιχειρησιακού προγράμματος.

Στα Π.Ε.Π., όπως σημειώσαμε, παρουσιάζονται ολοκληρωμένες προτεραιότητες για την περιφερειακή ανάπτυξη, οι οποίες είναι εξειδικευμένες στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιφέρειας. Τα κοινά σημεία των **αξόνων προτεραιότητας** που προβλέπονται από τα Π.Ε.Π. είναι τα ακόλουθα:

- **Ενδυνάμωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των περιφερειακών οικονομιών και προαγωγή της εξωστρέφειας τους,**
- **ενίσχυση του παραγωγικού περιβάλλοντος,**
- **ενδυνάμωση του αναπτυξιακού ρόλου των αστικών κέντρων,**
- **τοπική ανάπτυξη και ανάπτυξη της υπαίθρου,**
- **ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού και**
- **βελτίωση της ποιότητας ζωής και**

προστασία φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται πολύ περιληπτικά τα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα που εγκρίθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη χρονική περίοδο 2000 - 2006. Στον Πίνακα 2 του Παραρτήματος δίνονται συνοπτικά τα ΠΕΠ με τους Άξονες Προτεραιοτήτων τους. **Οι Άξονες αυτοί δεν είναι ίδιοι για κάθε περιφέρεια, καθώς, σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε περιοχής, ενσωματώνουν διαφορετικές τομεακές παρεμβάσεις.**

1. Π.Ε.Π. Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Ο γενικός αναπτυξιακός στόχος που έχει τεθεί για την Περιφέρεια στο Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 - 2006³ είναι η θετική πληθυσμιακή εξέλιξη **με έμφαση στην ομαλή κοινωνική ενσωμάτωση παλιννοστούντων και μεταναστών** που θα στηρίζεται στην αξιοποίηση της οικονομικής δυναμικής και στη διάχυση της ευημερίας. Το ΠΕΠ Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης διακρίνεται σε πέντε άξονες μέσω των οποίων επιδιώκεται η επίτευξη του στρατηγικού στόχου.

Από άποψη γενικών χρήσεων γης, ο αγροτικός τομέας καλύπτει το 96% της συνολικής έκτασης της περιφέρειας, η οποία εξειδικεύεται σε εντατικές βιομηχανικές καλλιέργειες (κυρίως σε βαμβάκι, καλαμπόκι, καπνό, σιτηρά, ντομάτα). Τα υψηλά ποσοστά δασικών εκτάσεων, γεωργικής γης και αρδευόμενων καλλιεργειών αποτελούν σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** έχει ως στόχο την "ανάπτυξη της υπαίθρου" και καλύπτει δράσεις για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα και τη στήριξη των ορει-

² Σύμφωνα με το Περιφερειακό Σκέλος του Σχεδίου Ανάπτυξης 2000 - 2006 έχει τεθεί ένας αναπτυξιακός στόχος για κάθε μία από τις 13 Περιφέρειες.

νών και μειονεκτικών περιοχών. Ο Άξονας περιλαμβάνει τα εξής Μέτρα:

- 1.1. Επενδύσεις σε επίπεδο γεωργικών εκμεταλλεύσεων,
- 1.2. ανακαίνιση και ανάπτυξη οικισμών αγροτικού χώρου και προστασία - διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς,
- 1.3. έγγειες βελτιώσεις,
- 1.4. αναδασμός,
- 1.5. διαχείριση υδάτινων πόρων,
- 1.6. ανάπτυξη και βελτίωση υποδομών του αγροτικού χώρου,
- 1.7. ανασύσταση δασοκομικού παραγωγικού δυναμικού και προστασία δασικού περιβάλλοντος,
- 1.8. προστασία περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη δασοκομία και κτηνοτροφία,
- 1.9. βασικές υπηρεσίες για την αγροτική οικονομία,
- 1.10. υποδομές για αξιοποίηση και ανάπτυξη γεωθερμίας, παραλίμνιων και παράκτιων περιοχών,
- 1.11. υποδομές συνδυασμένης εγγειοβελτιωτικής προστασίας,
- 1.12. στήριξη τουριστικών και τοπικών δραστηριοτήτων (βιοτεχνικών κ.λπ.),
- 1.13. βελτίωση της μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων,
- 1.14. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης ειδικών περιοχών - ΕΚΤ,
- 1.15. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης ειδικών περιοχών - ΕΤΠΑ και

1.16. συμπλήρωση και ενίσχυση υποδομών νησιωτικών και περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών.

Ο εν λόγω Άξονας θα απορροφήσει το υψηλότερο ποσοστό της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος. Συγκεκριμένα, χρηματοδοτείται με 295,22 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί στο 30,19% της δημόσιας δαπάνης του Π.Ε.Π.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 2 καλύπτει δράσεις για την ανάπτυξη της "Καινοτομίας και της Ανταγωνιστικότητας" του δευτερογενή και τριτογενή τομέα με σαφή προσέγγιση στον ιδιωτικό τομέα, τη συμμετοχή του οποίου ενισχύει η Περιφέρεια. Η επίτευξη του στόχου του δεύτερου άξονα επιδιώκεται με τα εξής Μέτρα:

- 2.1. Έρευνα - Καινοτομία,
- 2.2. δικτύωση - συνεργασία - υπηρεσίες,
- 2.3. υποδομές επιχειρηματικότητας,
- 2.4. ενίσχυση ιδιωτικών επενδύσεων Ν. 2601/98,
- 2.5. ενίσχυση ανταγωνιστικότητας στις ΜΜΕ,
- 2.6. αειφορική διαχείριση πλουτοπαραγωγικών πόρων,
- 2.7. ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων (υποδομές, επιχειρηματικές δραστηριότητες, προώθηση - προβολή) και
- 2.8. υποδομές πολιτισμού.

Ο εν λόγω Άξονας χρηματοδοτείται με 139,38 εκατ. ΕΥΡΩ που αποτελεί το 14,25% της δημόσιας δαπάνης του Π.Ε.Π.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 3 περιλαμβάνει ενέργειες που έχουν ως στόχο την "αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της περιφέρειας". Ο άξονας αυτός αναλύεται στα εξής τρία (3) Μέτρα:

- 3.1. Υποδομές Μεταφορών,
- 3.2. Κοινωνία της Πληροφορίας - τηλεπικοινωνίες και
- 3.3. υποδομές εκπαίδευσης - κατάρτισης (Πανεπιστήμιο - ΤΕΙ κ.λπ.).

Το Μέτρο 3.1. αφορά την ολοκλήρωση της Εγνατίας Οδού, ειδικότερα του τμήματος που συνδέει την Εγνατία με τα διευρωπαϊκά μεταφορικά δίκτυα και των επενδυτικών προγραμμάτων που ήδη υλοποιούνται στο πλαίσιο του Β' Κ.Π.Σ. στους μεγάλους λιμένες της Περιφέρειας.

Οι δράσεις του Μέρους 3.2. θα υλοποιηθούν σε συνεργασία με αυτές του Επιχειρησιακού Προγράμματος Κοινωνία της Πληροφορίας και μεταξύ άλλων θα αφορούν στη στήριξη επιχειρήσεων, οργανισμών και πολιτών που βρίσκονται σε απομακρυσμένες περιοχές της Περιφέρειας, τη δημιουργία ευνοϊκού περιβάλλοντος για την ίδρυση νέων επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, τη δημιουργία μηχανισμών πιστοποίησης και προτυποποίησης προϊόντων.

Το Μέτρο 3.3. αφορά τη βελτίωση και επέκταση των εγκαταστάσεων της ανώτατης και ανώτερης εκπαίδευσης (επέκταση Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης) καθώς επίσης και άλλων μηχανισμών εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Ο Άξονας χρηματοδοτείται με 262,60 εκατ. ΕΥΡΩ που αντιστοιχεί στο 26,86% της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος και αποτελεί το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό δημόσιας δαπάνης.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 4 περιλαμβάνει δράσεις που στοχεύουν στην αστική ανάπτυξη. Ειδικότερα, οι προτεινόμενες ενέργειες περιλαμβάνουν τη δόμηση νέων και την αναβάθμιση υφιστάμενων μεταφορικών και περιβαλλοντικών υποδομών (νερό, αστικά απόβλητα) σε αστικές περιοχές, ολοκληρωμένες παρεμβάσεις με συνεκτικές και συγκροτημένες δράσεις σε υπο-

βαθμισμένες αστικές περιοχές και διαχείριση των αστικών περιοχών. Ο Άξονας εξειδικεύεται στα ακόλουθα τέσσερα (4) Μέτρα:

- 4.1. Υποδομές οδικές και ποιότητα περιβάλλοντος,
- 4.2. ολοκληρωμένη παρέμβαση αστικής ανάπτυξης - ΕΤΠΑ,
- 4.3. ολοκληρωμένη παρέμβαση αστικής ανάπτυξης - ΕΚΤ και
- 4.4. αναζωογόνηση αστικών περιοχών.

Ο εν λόγω Άξονας χρηματοδοτείται με 82,23 εκατ. ΕΥΡΩ που αντιστοιχεί στο 8,41% της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

Οι διανομαρχιακές ανισότητες της Περιφέρειας χαρακτηρίζονται από την κυριαρχία του Νομού Καβάλας, που είναι ο πιο ανεπτυγμένος νομός. Μολονότι τα τελευταία χρόνια η κυριαρχία αυτή φαίνεται να μειώνεται, ωστόσο οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες εξακολουθούν να υπάρχουν και μάλιστα συμπληρώνονται και από τις κοινωνικές ανισότητες. **Ο Άξονας Προτεραιότητας 5** έχει ως στόχο την "άμβλυση των ενδοπεριφερειακών - κοινωνικών ανισοτήτων και την ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού". Ο εν λόγω Άξονας περιλαμβάνει τα ακόλουθα Μέτρα.

- 5.1. Ολοκλήρωση συνδυασμένων μεταφορικών υποδομών,
- 5.2. υποδομές υγείας - πρόνοιας,
- 5.3. ανάπτυξη και αναβάθμιση εκπαιδευτικών μηχανισμών (πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης),
- 5.4. δράσεις κοινωνικής υποστήριξης,
- 5.5. τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης και
- 5.6. ανάπτυξη και προσαρμοστικότητα ανθρώπινου δυναμικού.

Το ποσοστό χρηματοδότησης της Προτεραιότητας 5 ανέρχεται σε 19,29 % της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Π.Ε.Π. Ανατολικής Μακεδονίας Θράκης (188,57 εκατ. ΕΥΡΩ)

Τέλος, ο **Άξονας Προτεραιότητας 6** αναφέρεται στην τεχνική βοήθεια για την εφαρμογή του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

2. Π.Ε.Π. Κεντρικής Μακεδονίας

Μέσω της αναπτυξιακής στρατηγικής της Περιφέρειας για την περίοδο 2000 - 2006, επιδιώκεται η επίτευξη των κάτωθι στόχων:

α. Η αξιοποίηση της καίριας θέσης της Θεσσαλονίκης - στη βαλκανική, την Ευρωπαϊκή Ένωση, την παρευξείνια ζώνη και το θαλάσσιο ορίζοντα - και της συγκυρίας που διαμορφώνουν οι νέες τεχνολογικές, πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στην περιοχή.

β. Η ενίσχυση των υφιστάμενων υποδομών και η δημιουργία εκείνων των κοινωνικών συνθηκών που υπόσχονται ισόρροπη ανάπτυξη στο πλαίσιο μιας περιφέρειας ίσων ευκαιριών και αναβαθμισμένου περιβάλλοντος χώρου με μακρόχρονες προοπτικές βελτίωσης και εξέλιξης.

γ. Η εφαρμογή διαρθρωτικών κινήσεων για το περιβάλλον.

Η εξειδίκευση των παραπάνω στόχων γίνεται σε έξι άξονες προτεραιότητας.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** έχει ως στόχο την “ανάδειξη του μητροπολιτικού ρόλου της Θεσσαλονίκης και την ενθάρρυνση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας”. Στο πλαίσιο του Άξονα αυτού επιδιώκονται τα εξής Μέτρα:

- 1.1. Η Θεσσαλονίκη κέντρο παραγωγικών υπηρεσιών,
- 1.2. υποδομές έρευνας και ανάπτυξης,
- 1.3. υποστήριξη καινοτομίας και επιχειρηματικότητας,
- 1.4. συνδυασμένη ανάπτυξη καινοτομίας και επιχειρηματικότητας,
- 1.5. ενίσχυση επενδύσεων καινοτομίας του αναπτυξιακού νόμου στον τομέα της μεταποίησης,
- 1.6. διαμόρφωση της Θεσσαλονίκης σε διεθνή μεταφορικό κόμβο και
- 1.7. διαμόρφωση της Θεσσαλονίκης σε θαλάσσια πύλη των Βαλκανίων.

Στην “προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος” αποσκοπεί ο **Άξονας Προτεραιότητας 2**. Τα Μέτρα που εντάσσονται στον Άξονα αυτό είναι τα ακόλουθα:

- 2.1. Ολοκλήρωση των υποδομών διαχείρισης υγρών και στερεών αποβλήτων, ύδρευσης και αποχέτευσης,
- 2.2. διαχείριση φυσικού περιβάλλοντος,
- 2.3. προστασία και ανάδειξη του όρου Άθως,

Η “μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων” αποτελεί το στόχο του **Άξονα Προτεραιότητας 3**. Στον Άξονα περιλαμβάνονται τα ακόλουθα Μέτρα:

- 3.1. Βελτίωση - συμπλήρωση του μεταφορικού δικτύου στην Κεντρική Μακεδονία,
- 3.2. εκσυγχρονισμός των υποδομών υγείας - πρόνοιας,
- 3.3. εκσυγχρονισμός των υποδομών εκπαίδευσης,
- 3.4. παροχή υποδομής για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων,

- 3.5. αναβάθμιση της τουριστικής υποδομής κυρίως για την υποστήριξη ειδικών μορφών θεματικού τουρισμού,
- 3.6. εκσυγχρονισμός των υποδομών για την ανάπτυξη της πολιτιστικής δραστηριότητας,
- 3.7. παροχή κινήτρων για αύξηση της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών επιχειρήσεων,
- 3.8. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΤΠΑ και
- 3.9. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΚΤ.

Στον **Άξονα Προτεραιότητας 4** εντάσσεται η αγροτική ανάπτυξη. Ο εν λόγω Άξονας περιλαμβάνει το ακόλουθα Μέτρα:

- 4.1. Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις κύριας παραγωγικής κατεύθυνσης φυτικής παραγωγής,
- 4.2. εγγειοβελτιωτικά μέτρα - διαχείριση υδατικών πόρων της γεωργίας,
- 4.3. δράσεις στήριξης για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό,
- 4.4. ανάπτυξη και βελτίωση της υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη της γεωργίας,
- 4.5. προστασία περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, τη δασοκομία, τη διατήρηση τοπίου, καθώς και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων,
- 4.6. δασοκομία και
- 4.7. ενίσχυση υποδομών παράκτιας αλιείας.

Η "μείωση της ανεργίας και η παροχή ίσων ευκαιριών στη γνώση και στις δεξιότητες" αποτελεί το στόχο του **Άξονα Προτεραι-**

ότητας 5. Στο πλαίσιο του Άξονα αυτού εντάσσονται τα εξής Μέτρα:

- 5.1. Ανάπτυξη κοινωνικών υπηρεσιών υποστήριξης,
- 5.2. ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων και
- 5.3. τοπικές πρωτοβουλίες για την απασχόληση.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 6** περιλαμβάνει δράσεις για την ανάπτυξη του ορεινού χώρου, των εσωτερικών ζωνών και των μειονεκτικών - προβληματικών περιοχών. Στο πλαίσιο του εν λόγω Άξονα προωθούνται τα εξής Μέτρα:

- 6.1. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων,
- 6.2. επενδύσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων,
- 6.3. επενδύσεις για τη βελτίωση και τον εξορθολογισμό υλοτόμησης, μεταποίησης και εμπορίας των δασοκομικών προϊόντων,
- 6.4. εγγειοβελτιωτικά έργα - διαχείριση υδατικών πόρων της γεωργίας,
- 6.5. δράσεις στήριξης για την αγροτική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό,
- 6.6. ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών, προστασία και διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς,
- 6.7. ενίσχυση της επιχειρηματικότητας σε αγροτικές περιοχές και προστασία αγροτικού περιβάλλοντος,
- 6.8. ανάπτυξη και βελτίωση της υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη της γεωργίας,

- 6.9. δράσεις ανάπτυξης του ορεινού χώρου με έμφαση στη συγκρότηση ορεινών κέντρων ανάπτυξης (ΕΤΠΑ),
- 6.10. βελτίωση της δυνατότητας πρόσβασης στα ορεινά κέντρα (ΕΤΠΑ),
- 6.11. ειδικές δράσεις αγροτικής ανάπτυξης - ΕΚΤ.

3. Π.Ε.Π. Δυτικής Μακεδονίας

Στόχος του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος της Δυτικής Μακεδονίας είναι να συνεισφέρει στη δημιουργία μιας δυναμικής περιφέρειας, που **θα αξιοποιεί τα φυσικά της αποθέματα** και τη θέση της στα Δυτικά Βαλκάνια, για να δημιουργήσει ένα ανταγωνιστικό παραγωγικό περιβάλλον και νέες ευκαιρίες απασχόλησης.

Ο γενικός αυτός στόχος αναλύεται σε επτά Άξονες Προτεραιοτήτων.

Η Περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας παρουσιάζει ένα από τα υψηλότερα επίπεδα ανεργίας συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες. Το εν λόγω ποσοστό έφτασε σε 14,6% το 1999, ενώ την ίδια χρονιά το μέσο εθνικό ήταν 11,7%. Ιδιαίτερα υψηλοί είναι οι δείκτες ανεργίας στους νέους, στους μακροχρόνια άνεργους και στις γυναίκες. Ως εκ τούτου, ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** έχει ως στόχο τη “διεύρυνση των ευκαιριών απασχόλησης και τη μείωση της ανεργίας”. Ο Άξονας περιλαμβάνει τα εξής τρία (3) Μέτρα:

- 1.1. Υπηρεσίες φροντίδας για την προώθηση ίσων ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων,
- 1.2. ανάπτυξη ανθρωπίνων πόρων. Το μέτρο

αφορά δράσεις εξειδικευμένης επαγγελματικής κατάρτισης που συνδέονται με την υλοποίηση των προτεραιοτήτων του ΠΕΠ (ΜΜΕ - Καινοτομία - Έρευνα και Τεχνολογία - Κοινωνία της Πληροφορίας, Πολιτισμός - Τουρισμός, Περιβάλλον) και

- 1.3. τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης. Το Μέτρο στοχεύει στην τοπική ανάπτυξη με τη βελτίωση και αύξηση της απασχόλησης σε περιοχές ή τομείς που αντιμετωπίζουν συνθήκες παραγωγικής αναδιάρθρωσης ή υποβάθμισης.

Ο Άξονας 1 θα απορροφήσει το 4,3% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Π.Ε.Π. Δυτικής Μακεδονίας. Το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί σε 24,7 εκατ. Ευρώ.

Η μορφολογία του εδάφους της Περιφέρειας και η γεωγραφική της θέση συντελούν στην απομόνωσή της από την υπόλοιπη χώρα. Ως εκ τούτου, ο τομέας των μεταφορών συνιστά σημαντικό παράγοντα για την άρση της απομόνωσης και την αξιοποίηση των ευκαιριών οικονομικής ανάπτυξης της Δυτικής Μακεδονίας. Ο **Άξονας Προτεραιότητας 2 στοχεύει** στην “αξιοποίηση διευρωπαϊκών δικτύων από τα αστικά και παραγωγικά κέντρα της Περιφέρειας”. Ο Άξονας αυτός περιλαμβάνει τα εξής δύο (2) Μέτρα:

- 2.1. Υποδομές μεταφορών και
- 2.2. ανάπτυξη επιχειρηματικών υποδομών και δραστηριοτήτων.

Οι δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν στο πλαίσιο του Μέρους 2.1. είναι η ολοκλήρωση της Εγνατίας Οδού και των κάθετων οδικών αξόνων, η βελτίωση της σύνδεσης με τα μεγάλα δίκτυα μεταφορών, η εφαρμογή συστημάτων συνδυασμένων μεταφορών, ο εκσυγχρονισμός του υφιστάμενου σιδηροδρομικού δικτύου και η ανάπτυξη λειτουργικού οδικού δικτύου διαπεριφερειακής και ενδοπεριφερειακής επικοινωνίας.

Στο πλαίσιο του Μέτρου 2.2. επιδιώκεται η ενίσχυση των επιχειρηματικών υποδομών της Περιφέρειας, στην οποία λειτουργεί μία μόνο ΒΙ.ΠΕ. στη Φλώρινα και βρίσκεται σε φάση κατασκευής η ΒΙΠΕ Κοζάνης. Οι περιοχές αυτές, εκτός από τόπο εγκατάστασης επιχειρήσεων, πρέπει παράλληλα να αποτελέσουν πόλους έλξης καινοτόμων επενδύσεων και επιχειρηματικών συνεργασιών, ώστε να προκύψουν νέες θέσεις εργασίας και εισοδήματα.

Ο δεύτερος Άξονας θα απορροφήσει το υψηλότερο ποσοστό της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος. Το ποσοστό αυτό ανέρχεται σε 30,45% και αντιστοιχεί σε 151,137 εκατ. Ευρώ.

Ο αστικός πληθυσμός αποτελεί το 29% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας. Τα αστικά κέντρα αποτελούν τα υποστηρικτικά και προωθητικά κέντρα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ανάπτυξης. Για το λόγο αυτό στον **Άξονα Προτεραιότητας 3** περιλαμβάνονται δράσεις για την “ενίσχυση των αστικών περιοχών”. Στόχος της Προτεραιότητας είναι η στήριξη ενεργειών που αναδεικνύουν τον αναπτυξιακό ρόλο των πόλεων, τη μεταξύ τους συνεργασία, την ανταγωνιστικότητά τους. Στο πλαίσιο του τρίτου άξονα εντάσσονται τα εξής επτά (7) Μέτρα:

- 3.1.** Ανάπτυξη υποδομών και δομών για παροχή υγειονομικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πρόνοιας στις αστικές περιοχές (υγειονομικές υπηρεσίες, εκσυγχρονισμός και εξοπλισμός μονάδων και δικτύων υγείας και πρόνοιας, δίκτυα κοινωνικής φροντίδας για ΑΜΕΑ, παιδιά, ηλικιωμένους, γυναίκες),
- 3.2.** προστασία και ανάδειξη περιβάλλοντος (βελτίωση υποδομών ύδρευσης και αποχέτευσης, συστήματα επεξεργασίας λυμάτων, διαχείριση απορριμμάτων, προστασία - ανάδειξη οικιστικών συνόλων),

- 3.3.** ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, της παράδοσης και του σύγχρονου πολιτισμού στις αστικές περιοχές,
- 3.4.** ανάπτυξη υποδομών εκπαίδευσης στις αστικές περιοχές,
- 3.5.** ανάπτυξη βασικών υποδομών και μεταφορών αστικών κέντρων,
- 3.6.** βελτίωση αστικών υποδομών και υπηρεσιών “ολοκληρωμένης παρέμβασης και ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΤΠΑ” και
- 3.7.** βελτίωση αστικών υποδομών και υπηρεσιών “ολοκληρωμένης παρέμβασης και ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΚΤ”.

Το χρηματοδοτικό βάρος του τρίτου Άξονα ανέρχεται στο 23,34% της συνολικής δημόσιας δαπάνης και αντιστοιχεί σε 115,887 εκατ. Ευρώ. Το ποσοστό αυτό αποτελεί το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό χρηματοδότησης του Π.Ε.Π.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 4** στοχεύει στην “ενίσχυση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων” μέσω της αναδιάρθρωσης της τοπικής οικονομίας. Η επίτευξη του παραπάνω στόχου επιδιώκεται με τα εξής έξι (6) Μέτρα:

- 4.1.** Ενίσχυση επιχειρήσεων,
- 4.2.** στήριξη μικρομεσαίων και πολύ μικρών επιχειρήσεων και προώθηση τοπικών προϊόντων,
- 4.3.** ενσωμάτωση της καινοτομίας και των νέων τεχνολογιών στις επιχειρήσεις - ενίσχυση εφαρμοσμένης έρευνας,
- 4.4.** ενίσχυση δικτύων συνεργασιών και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων,
- 4.5.** ανάπτυξη τουριστικών υποδομών και δραστηριοτήτων και

4.6. Κοινωνία της Πληροφορίας.

Οι παρεμβάσεις του Μέτρου 4.6. θα βρίσκονται σε άμεση συνέργια με το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινωνία της Πληροφορίας. Μέσω του μέτρου επιδιώκεται η εισαγωγή ψηφιακών τεχνολογιών σε όλους τους τομείς που συνδέονται άμεσα με την ποιότητα ζωής και την εξυπηρέτηση τόσο του μεμονωμένου πολίτη όσο και του παραγωγικού ιστού.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 4 χρηματοδοτείται με το 7,98% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Π.Ε.Π. Δυτικής Μακεδονίας, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 39,618 εκατ. Ευρώ.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 5 περιλαμβάνει δράσεις που έχουν ως στόχο την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.

- 5.1. Επενδύσεις σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης,
- 5.2. ορθολογική αξιοποίηση υδάτινων πόρων,
- 5.3. αναδασμοί - ΠΕΑ - βελτίωση βοσκοτόπων και
- 5.4. δάση - δασοπονία,
- 5.5. ανάπτυξη υποδομών αγροτικού χώρου,
- 5.6. προστασία περιβάλλοντος,
- 5.7. ενθάρρυνση τουριστικών - τοπικών (βιοτεχνιών κ.λπ.) δραστηριοτήτων,
- 5.8. ολοκληρωμένη παρέμβαση και ανάπτυξη σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΚΤ,
- 5.9. ανάπτυξη υποδομών και δομών για παροχή υγειονομικών υπηρεσιών και υπηρεσιών της υπαίθρου και

5.10. ανάπτυξη υποδομών εκπαίδευσης της υπαίθρου.

Τα Μέτρα για την αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου θα απορροφήσουν το 22,28% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος. Το ποσοστό αυτό αποτελεί το τρίτο υψηλότερο ποσοστό χρηματοδότησης του Π.Ε.Π. και αντιστοιχεί σε 110,587 εκατ. Ευρώ.

Στο πλαίσιο του Άξονα Προτεραιότητας 6 προωθούνται δράσεις για την “ολοκληρωμένη ανάπτυξη ορεινών - παραλίμνιων περιοχών”. Ο Άξονας περιλαμβάνει τα εξής πέντε (5) Μέτρα:

- 6.1. Ανάπτυξη βασικών υποδομών - υπηρεσιών και μεταφορών,
- 6.2. προστασία και ανάδειξη περιβάλλοντος,
- 6.3. προστασία και ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς,
- 6.4. αξιοποίηση τοπικών πόρων και
- 6.5. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης ειδικών περιοχών με συγκροτημένες και αλληλοσυμπληρούμενες δράσεις.

Το ποσοστό χρηματοδότησης του εν λόγω Άξονα αντιστοιχεί στο 8,87% της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος και αντιστοιχεί σε 44,02 εκατ. Ευρώ.

Τέλος, ο Άξονας Προτεραιότητας 7 αναφέρεται στην Τεχνική Βοήθεια του Προγράμματος.

4. Π.Ε.Π. Ηπείρου

Ο γενικός αναπτυξιακός στόχος που έχει τεθεί για την περιφέρεια, ήδη από το Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 - 2006, είναι η ευρύτερη δυνατή αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η θέση της, καθώς και ο φυσικός και πολιτιστικός της πλούτος για έξοδο από την απομόνωση.

Με βάση το στόχο αυτό, το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Ηπείρου συγκροτείται από πέντε Άξονες Προτεραιότητας, ως εξής:

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** στοχεύει στην “ανάδειξη της Περιφέρειας ως Δυτικής Πύλης για τη Βόρειο Ελλάδα και στην αναπτυξιακή αξιοποίηση του πλεονεκτήματος των μεγάλων έργων μεταφορών”, ώστε να αποτελέσει η Περιφέρεια μεταφορικό κόμβο της Ελλάδος προς τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της δυτικής βαλκανικής και παράλληλα να ενισχυθεί η επιχειρηματική βάση της. Η επίτευξη του παραπάνω στόχου επιχειρείται μέσα από τρία (3) Μέτρα:

- 1.1. Υποδομές μεταφορών,
- 1.2. επέκταση των υποδομών και εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων και
- 1.3. ανάπτυξη και προώθηση της Καινοτομίας και της Κοινωνίας της Πληροφορίας.

Τα Μέτρα του εν λόγω άξονα θα απορροφήσουν το 28,67% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος. Το ποσοστό αυτό αποτελεί το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό χρηματοδότησης του Π.Ε.Π.

Οι πόλεις της Ηπείρου συγκεντρώνουν ένα μεγάλο μέρος της οικονομικής της δραστηριότητας, καθώς και βασικές δομές σε διάφορους τομείς (εκπαίδευση, περίθαλψη, υπηρεσίες για τις επιχειρήσεις, υπηρεσίες διοίκησης). Ο **Άξονας Προτεραιότητας 2** στοχεύει στην “ενίσχυση των αστικών υποδομών και υπηρεσιών”, ώστε να δημιουργηθούν ευκαιρίες περαιτέρω ανάπτυξης των αστικών κέντρων με οφέλη για το σύνολο της Περιφέρειας. Ο παραπάνω στόχος θα επιτευχθεί μέσα από τέσσερα (4) Μέτρα:

- 2.1. Αστικές υποδομές - περιβάλλον (υδρεύσεις, απόβλητα, ανάδειξη περιοχών κ.λπ.),
- 2.2. υποδομές υγείας - πρόνοιας - εκπαίδευσης,
- 2.3. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΤΠΑ και
- 2.4. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης - ΕΚΤ.

Το συνολικό κόστος του Άξονα ανέρχεται σχεδόν σε 89 εκατ. Ευρώ, ενώ πρόκειται να απορροφήσει το 15,09% της δημόσιας δαπάνης του Π.Ε.Π.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 3** έχει στόχο την “ενίσχυση της τουριστικής δραστηριότητας” μέσω της αξιοποίησης και της ανάδειξης των φυσικών και πολιτιστικών πόρων. Ο Άξονας αυτός περιλαμβάνει τέσσερα (4) Μέτρα:

- 3.1. Προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος,
- 3.2. ενίσχυση των υποδομών και της επιχειρηματικότητας - ανταγωνιστικότητας στον τριτογενή τομέα, αξιοποίηση φυσικών πόρων,
- 3.3. ανάδειξη πολιτισμικών στοιχείων και
- 3.4. μηχανισμοί υποστήριξης και προβολής του τουριστικού προϊόντος.

Η Προτεραιότητα αυτή θα απορροφήσει το 12,86% της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος (περίπου 74 εκατ. Ευρώ).

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 4** θα υποστηρίξει την “αιεφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου”, με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας, τη στήριξη της οικοτεχνίας και βιοτεχνίας, τη διατήρηση

και βελτίωση των φυσικών πόρων της υπαίθρου⁴. Ο Άξονας αυτός περιλαμβάνει τα ακόλουθα πέντε (5) Μέτρα:

- 4.1. Διαχείριση των υδάτινων πόρων - έγχειρες βελτιώσεις,
- 4.2. ανάπτυξη της δασοπονίας και αειφόρος διαχείριση των δασικών οικοσυστημάτων,
- 4.3. επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις - προβολή τοπικών προϊόντων - ενισχύσεις για την ενθάρρυνση της παραγωγής και εμπορίας γεωργικών προϊόντων ποιότητας, παροχή τεχνικής υποστήριξης στο γεωργικό τομέα,
- 4.4. προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, τη δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου καθώς και τις συνθήκες εκτροφής ζώων και
- 4.5. παρεμβάσεις σε επίπεδο αγροτικής γης - αναδάσμοι - έγχειρες βελτιώσεις - γεωργική υποδομή.

Η βαρύτητα του άξονα προτεραιότητας ως προς τη συνολική δημόσια δαπάνη είναι 35,8% και αποτελεί το υψηλότερο ποσοστό χρηματοδότησης του Π.Ε.Π. Ηπείρου (περίπου 209 εκατ. Ευρώ).

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 5** στοχεύει στην “υποστήριξη και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού”. Η επίτευξη του στόχου του Άξονα αυτού επιδιώκεται μέσα από τα εξής τρία (3) Μέτρα:

- 5.1. Ανάπτυξη της γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας - προώθηση της ισότητας των δύο φύλων,

- 5.2. ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού και
- 5.3. τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης.

Το κόστος του Άξονα 5 θα καλυπτεί εξολοκλήρου από τη δημόσια δαπάνη και θα απορροφήσει το 6,38% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος (περίπου 37 εκατ. Ευρώ).

Τέλος, στον **Άξονα Προτεραιότητας 6** προβλέπεται η παροχή “τεχνικής βοήθειας” κατά την υλοποίηση του παρόντος επιχειρησιακού προγράμματος.

5. Π.Ε.Π. Θεσσαλίας

Η ύπαρξη του **Θεσσαλικού κάμπου** (της μεγαλύτερης πεδιάδας στη χώρα) αποτελεί σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα στην Περιφέρεια. Επίσης, ιδιαίτερη οικονομική βαρύτητα έχει και η παράδοση της Περιφέρειας στη βιομηχανική παραγωγή, με επίκεντρο τις περιοχές της Μαγνησίας και της Λάρισας. Ωστόσο, κατά τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται τάσεις βιομηχανικής παρακμής⁵.

Ο Γενικός Αναπτυξιακός Στόχος που έχει τεθεί για την Περιφέρεια για την περίοδο 2000 - 2006 είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας με έμφαση στην ποιότητα, την αειφορία και την ενδοπεριφερειακή συνοχή. Το ΠΕΠ Θεσσαλίας περιλαμβάνει έξι Άξονες Προτεραιότητας, μέσω των οποίων επιδιώκεται η επίτευξη του παραπάνω στόχου. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι άξονες αυτοί.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** έχει ως στόχο την “ενίσχυση του παραγωγικού περι-

⁴ Το πρόβλημα της μόλυνσης των υδάτων από τα νιτρικά που χρησιμοποιούνται στη γεωργία και την κτηνοτροφία θα αντιμετωπιστεί κεντρικά από το Υπουργείο Γεωργίας.

⁵ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. ΠΕΠ Θεσσαλίας 2000 - 2006.

βάλλοντος". Η επίτευξη του στόχου αυτού επιδιώκεται με τα εξής έξι (6) Μέτρα:

- 1.1. Υποδομές παραγωγικού περιβάλλοντος επιχειρήσεων,
- 1.2. μηχανισμοί υποστήριξης και δικτύωσης επιχειρήσεων,
- 1.3. ιδιωτικές επενδύσεις,
- 1.4. καινοτόμες δράσεις βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας ΜΜΕ,
- 1.5. ενίσχυση και εκσυγχρονισμός τουριστικών καταλυμάτων και
- 1.6. βελτίωση ανταγωνιστικότητας τουριστικών ΜΜΕ.

Η χρηματοδοτική βαρύτητα του Άξονα ανέρχεται σε 65,73 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί σε 8,74% του προϋπολογισμού της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 2 αναφέρεται στην "ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου" με στόχο την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα και τη βιωσιμότητα των περιοχών της Θεσσαλικής υπαίθρου. Η Προτεραιότητα διακρίνεται σε δύο υποάξονες. Ο πρώτος υποάξονας περιλαμβάνει τα ακόλουθα Μέτρα:

- 2.A.1. Επενδύσεις σε γεωργικές εκμεταλλεύσεις,
- 2.A.2. ενίσχυση προσανατολισμού στην αγορά και διεθνή οικονομία,
- 2.A.3. δημιουργία και εκσυγχρονισμός υποδομών για βελτίωση της ποιότητας, διασφάλιση της δημόσιας υγείας και βιώσιμη ανάπτυξη της γεωργίας και κτηνοτροφίας,
- 2.A.4. αναδασμοί,

- 2.A.5. εκσυγχρονισμός και βελτίωση αλιευτικών καταφυγίων και ενέργειες ανάδειξης αλιευτικού τομέα,
- 2.A.6. προστασία και ανάδειξη φυσικού περιβάλλοντος και
- 2.A.7. ολοκλήρωση εγγειοβελτιωτικών έργων Β' Κ.Π.Σ..

Ο Υποάξονας Β στοχεύει στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη των ορεινών και νησιωτικών περιοχών και περιλαμβάνει δράσεις για την προστασία και τη βιώσιμη διαχείριση του Θεσσαλικού περιβάλλοντος.

- 2.B.1. Ορθολογική διαχείριση υδάτινων και εδαφικών πόρων,
- 2.B.2. ειδικές δράσεις ανάπτυξης υπαίθρου-ΕΚΤ,
- 2.B.3. διαχείριση φυσικών και πολιτιστικών πόρων και οικισμών της Θεσσαλικής υπαίθρου,
- 2.B.4. προστασία και διαχείριση δασών,
- 2.B.5. βελτίωση προσβασιμότητας και δημιουργία υποδομών ανάδειξης ορεινών τουριστικών κέντρων και προορισμών,
- 2.B.6. βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων,
- 2.B.7. διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων για την προώθηση της πολυδραστηριότητας και συγκράτησης του πληθυσμού της υπαίθρου,
- 2.B.8. ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων
- 2.B.9. επενδύσεις για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ΜΜΑΕ πρώτης μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων και

2.B.10. ανάπτυξη και βελτίωση υποδομών αγροτικού τομέα υπαίθρου.

Ο προϋπολογισμός δημόσιας δαπάνης του Άξονα ανέρχεται σε 242,690 εκατ. Ευρώ και αποτελεί το 32,3% της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 3** αναφέρεται στη βελτίωση της “ποιότητας ζωής” στην Περιφέρεια. Η βελτίωση αυτή επιδιώκεται με τα ακόλουθα Μέτρα:

- 3.1. Υποδομές υγείας πρόνοιας,
- 3.2. αστικές παρεμβάσεις,
- 3.3. συστήματα διαχείρισης στερεών και υγρών αποβλήτων, υδρεύσεις,
- 3.4. ανάδειξη - αξιοποίηση τουριστικών και πολιτιστικών κέντρων,
- 3.5. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΤΠΑ,
- 3.6. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΚΤ και
- 3.7. ενίσχυση και δημιουργία υποδομών εκπαίδευσης.

Ο προϋπολογισμός δημόσιας δαπάνης του Άξονα ανέρχεται σε 151,100 εκατ. Ευρώ και αποτελεί το 20,1% της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 4** στοχεύει στην “αξιοποίηση της κεντροβαρούς θέσης της Περιφέρειας και την ανάδειξη της σε Κόμβο Δικτύων”. Για την επίτευξη του στόχου του εν λόγω Άξονα προωθούνται τα εξής τέσσερα (4) Μέτρα:

4.1. Διαπεριφερειακά δίκτυα μεταφορών,

4.2. διανομαρχιακές οδικές συνδέσεις,

4.3. υποδομές συνδυασμένων μεταφορών και εμπορίου και

4.4. παρακάμψεις αστικών κέντρων.

Το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια Θεσσαλίας ανέρχεται σε 12,4% το 2000, υπερβαίνοντας έτσι το μέσο εθνικό που ήταν για την ίδια χρονιά 11,1%⁶. Ο **Άξονας Προτεραιότητας 5** αναφέρεται στους ανθρωπίνους πόρους της Περιφέρειας και περιλαμβάνει τα εξής τρία (3) Μέτρα:

- 5.1. Ανάπτυξη ανθρωπίνων πόρων,
- 5.2. τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης για ανέργους και ειδικές κοινωνικές ομάδες και
- 5.3. ανάπτυξη της γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας και προώθηση ισότητας ευκαιριών των δύο φύλων.

Ο προϋπολογισμός δημόσιας δαπάνης του Άξονα ανέρχεται σε 36,420 εκατ. Ευρώ και αποτελεί το 4,8% της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

Τέλος, ο **Άξονας Προτεραιότητας 6** αναφέρεται στην “Τεχνική Εφαρμογή” των Αξόνων του Π.Ε.Π. Θεσσαλίας.

6. Π.Ε.Π. Ιονίων Νήσων

Η εξέχουσα θέση που κατέχει η Περιφέρεια στον τουριστικό τομέα τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν αναιρεί το γεγονός ότι πρόκειται για μια νησιωτική ακριτική περιφέρεια με τις συνακόλουθες ενδοπεριφε-

⁶ Πηγή: ΕΣΥΕ, ΕΕΔ 1993 - 2000 (β' τριμήνου) 2000 - 2006.

ρειακές διαφορές και με σημαντικά προβλήματα διασύνδεσης τόσο μεταξύ των νησιών όσο και με την υπόλοιπη χώρα. Ο γενικός αναπτυξιακός στόχος που έχει τεθεί για την Περιφέρεια είναι “η ενίσχυση των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων **με έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος και στη συνοχή του νησιωτικού χώρου**”. Για την επίτευξη του στόχου αυτού προβλέπονται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Περιφέρειας επτά Άξονες Προτεραιότητας.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** έχει ως στόχο την “ποιοτική αναβάθμιση και αξιοποίηση των τουριστικών υπηρεσιών και των λοιπών παραγωγικών δραστηριοτήτων”. Η επίτευξη του παραπάνω στόχου επιδιώκεται με τα ακόλουθα έξι (6) Μέτρα:

- 1.1. Τουριστικές υποδομές,
- 1.2. ιδιωτικές τουριστικές υποδομές και αύξηση της ανταγωνιστικότητας τουριστικών Μ.Μ.Ε.,
- 1.3. τουριστική προβολή,
- 1.4. πολιτιστικές υποδομές και υπηρεσίες,
- 1.5. καλλιέργεια καινοτομίας, έρευνα και καινοτομία, Κοινωνία της Πληροφορίας και
- 1.6. διεύρυνση και εκσυγχρονισμός του μεταποιητικού τομέα και της επιχειρηματικής και εξαγωγικής δραστηριότητας των επιχειρήσεων του δευτερογενούς τομέα.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 2** στοχεύει στη “μείωση της περιφερειακότητας και του ελλείμματος υποδομής”. Στο πλαίσιο του Άξονα αυτού περιλαμβάνονται τα εξής τρία (3) Μέτρα:

- 2.1. Μεταφορές - επικοινωνίες,
- 2.2. υγεία - πρόνοια και
- 2.3. εκπαίδευση.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 3** αναφέρεται στην “αναβάθμιση και προστασία του αστικού και ημιαστικού περιβάλλοντος”. Ο Άξονας αυτός περιλαμβάνει τα ακόλουθα Μέτρα:

- 3.1. Ολοκληρωμένες δράσεις οργάνωσης και διαχείρισης του αστικού και ημιαστικού χώρου στον τομέα των μεταφορών,
- 3.2. υποδομές για την προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος,
- 3.3. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης και ημιαστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΤΠΑ και
- 3.4. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης και ημιαστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΚΤ.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 4** περιλαμβάνει Μέτρα για την αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου. Τα Μέτρα αυτά είναι τα ακόλουθα:

- 4.1. Βασικές υποδομές περιοχών ενδοχώρας,
- 4.2. αποκατάσταση του δασικού δυναμικού που έχει πληγεί από καταστροφές, καθώς και πρόληψη και προστασία από φυσικές καταστροφές,
- 4.3. προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη δασοκομία, γεωργία και διατήρηση του τοπίου, βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων,
- 4.4. ανάπτυξη και βελτίωση της υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη της γεωργίας,
- 4.5. επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις,
- 4.6. ανακαίνιση - ανάπτυξη οικισμών,
- 4.7. διαχείριση των υδάτινων πόρων της γεωργίας,

- 4.8. έγγειες βελτιώσεις,
- 4.9. βασικές υπηρεσίες στην αγροτική οικονομία,
- 4.10. ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων,
- 4.11. βελτίωση της μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων και
- 4.12. υποδομές και ενέργειες οργάνωσης και εκσυγχρονισμού του αλιευτικού τομέα.

Στο πλαίσιο του **Άξονα Προτεραιότητας 5** επιδιώκεται η “ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού” με τα εξής τέσσερα (4) Μέτρα:

- 5.1. Ανάπτυξη των ανθρώπινων πόρων, αφορά δράσεις εξειδικευμένης επαγγελματικής κατάρτισης που συνδέονται με την υλοποίηση των προτεραιοτήτων του ΠΕΠ στους τομείς της Κοινωνίας της Πληροφορίας, του Πολιτισμού - Τουρισμού και του περιβάλλοντος.
- 5.2. Τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης, περιλαμβάνει εξειδικευμένες παρεμβάσεις για ανέργους ή υποαπασχολούμενους σε υποβαθμισμένες περιοχές ή και σε τομείς που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα απασχόλησης, καθώς επίσης δράσεις αύξησης των ευκαιριών απασχόλησης για ειδικές πληθυσμιακές ομάδες σε τοπική κλίμακα.
- 5.3. Ανάπτυξη της γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας και πρόωθηση της ισότητας των δύο φύλων.
- 5.4. Ολοκληρωμένες δράσεις αγροτικής ανάπτυξης - ΕΚΤ.

Η Περιφέρεια αριθμεί συνολικά 32 νησιά (μικρά και μεγάλα), εκ των οποίων κατοικούνται τα 13. Η προστασία των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των κοινωνιών των μικρών νησιών και η ανάπτυξή τους αποτελεί τον **έκτο Άξονα**

Προτεραιότητας του ΠΕΠ. Ο Άξονας 6 προβλέπει τα εξής τέσσερα (4) Μέτρα:

- 6.1. Υποδομές μεταφορών,
- 6.2. βελτίωση της ποιότητας ζωής και προστασία του περιβάλλοντος,
- 6.3. υποδομή αλιείας και
- 6.4. υποδομές τουρισμού.

Το Μέτρο 6.1. στοχεύει στη βελτίωση και ολοκλήρωση των υποδομών των μεταφορών των μικρών νησιών για την άρση της απομόνωσης και τη συγκράτηση του πληθυσμού τους και περιλαμβάνει έργα οδοποιίας, λιμενικά έργα και έργα υποδομής αερομεταφορών (ελικοδρόμια).

Στο πλαίσιο του Μέτρου 6.2. περιλαμβάνονται έργα ύδρευσης και αποχέτευσης για την επίλυση ζωτικών προβλημάτων των κατοίκων των νησιών αυτών.

Το Μέτρο 6.3. έχει ως στόχο τη στήριξη των τοπικών οικονομιών των μικρών νησιών που εξαρτώνται από τον αλιευτικό τομέα, έτσι ώστε να υπάρξει συγκράτηση του πληθυσμού τους, αλλά και προσέλκυση νέων αλιέων. Επιμέρους δράσεις για την επίτευξη του στόχου αποτελούν οι υποδομές παράκτιας αλιείας και ιχθυοκαλλιεργειών, οριοθέτηση ζωνών αλίευσης, αλιευτικά καταφύγια, βελτιωτικά έργα θαλασσών, έργα αξιοποίησης λιμνών και λιμνοθαλασσών.

Τέλος, η “τεχνική βοήθεια” αποτελεί τον **έβδομο Άξονα Προτεραιότητας** του ΠΕΠ, που προβλέπεται να το υποστηρίξει διοικητικά και τεχνικά και θα χρηματοδοτηθεί από το ΕΤΠΑ και το ΕΚΤ.

7. Π.Ε.Π. Δυτικής Ελλάδας

Η αξιοποίηση της κομβικής της θέσης, καθώς επίσης και των συγκριτικών της πλεονεκτημάτων για την υπέρβαση

των προβλημάτων της ανεργίας και της ενδοπεριφερειακής ανισότητας αποτελεί το γενικό αναπτυξιακό στόχο της Δυτικής Ελλάδας.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** έχει ως στόχο την “ενίσχυση και αξιοποίηση της θέσης της Περιφέρειας ως Δυτικής Πύλης της χώρας”. Στο πλαίσιο του Άξονα 1 περιλαμβάνονται τα εξής δύο (2) Μέτρα:

- 1.1. Οδικοί άξονες - λιμάνια και
- 1.2. λοιπές μεταφορικές υποδομές.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 2** έχει ως στόχο την “πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη - αξιοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004”. Ο Άξονας 2 περιλαμβάνει τα εξής τέσσερα (4) Μέτρα:

- 2.1. Πολιτισμός,
- 2.2. τουρισμός,
- 2.3. ανάδειξη Αρχαίας Ολυμπίας και
- 2.4. Πάτρα - πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης 2006.

Στο πλαίσιο του **Άξονα Προτεραιότητας 3** επιδιώκεται η “αναδιάρθρωση και επέκταση της βιομηχανικής βάσης της Περιφέρειας και η προώθηση της καινοτομίας”. Η Προτεραιότητα αυτή περιλαμβάνει τα ακόλουθα τέσσερα (4) Μέτρα:

- 3.1. Ενίσχυση των ιδιωτικών παραγωγικών επενδύσεων,
- 3.2. βελτίωση των βιομηχανικών υποδομών,
- 3.3. στήριξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων και
- 3.4. διασύνδεση έρευνας και παραγωγής - προώθηση καινοτομίας.

Η “ενίσχυση των αστικών υποδομών και η βελτίωση της ποιότητας ζωής” αποτελούν τους στόχους του **Άξονα Προτεραιότητας 4**. Τα Μέτρα που επιδιώκονται στο πλαίσιο του Άξονα αυτού είναι τα εξής:

- 4.1. Υγεία - πρόνοια,
- 4.2. εκπαίδευση,
- 4.3. περιβάλλον,
- 4.4. αστικές υποδομές,
- 4.5. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΤΠΑ και
- 4.6. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΚΤ.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 5** αναφέρεται στους ανθρώπινους πόρους και έχει ως στόχο την “προώθηση της απασχόλησης και την εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού”. Η Προτεραιότητα αυτή περιλαμβάνει τα εξής Μέτρα:

- 5.1. Ενδυνάμωση και ανάπτυξη κοινωνικών υπηρεσιών υποστήριξης,
- 5.2. ανάπτυξη και βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και
- 5.3. τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης.

Η “αιφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου” αποτελεί τον **6ο Άξονα Προτεραιότητας** του Προγράμματος, ο οποίος διακρίνεται σε δύο υποάξονες. Ο πρώτος αναφέρεται στην “αγροτική ανάπτυξη”, ενώ ο δεύτερος υποάξονας αφορά “παρεμβάσεις στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές”.

Πιο συγκεκριμένα, ο πρώτος Υποάξονας περιλαμβάνει τα εξής εννέα (9) Μέτρα:

- 6.1. Διαχείριση και προστασία υδάτινων πόρων - αναδασμοί - έγγειες βελτιώσεις,

- 6.2. επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις,
- 6.3. δράσεις στήριξης - ανάπτυξης δικτύων για τη γεωργική οικονομία και τον αγροτικό πληθυσμό,
- 6.4. αγροτικές υποδομές,
- 6.5. διαχείριση και προστασία δασικών οικοσυστημάτων,
- 6.6. προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη δασοκομία, τη γεωργία, την υγιεινή και καλή διαβίωση των ζώων,
- 6.7. αλιεία - ΕΤΠΑ,
- 6.8. βελτίωση επαρχιακού οδικού δικτύου και
- 6.9. ενίσχυση ανθρώπινου δυναμικού της υπαίθρου.

Στο πλαίσιο του δεύτερου Υποάξονα, επιδιώκονται τα εξής τέσσερα (4) Μέτρα:

- 6.B.1. Ανάπτυξη ορεινών και ημιορεινών περιοχών, βελτίωση του οικιστικού ιστού σε οικισμούς της υπαίθρου,
- 6.B.2. στήριξη της επιχειρηματικότητας σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές,
- 6.B.3. συγκρότηση ορεινών κέντρων και βελτίωση ποιότητας ζωής - ΕΤΠΑ και
- 6.B.4. μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων.

Τέλος, ο Άξονας Προτεραιότητας 7 αναφέρεται στην "τεχνική βοήθεια" του Προγράμματος.

8. Π.Ε.Π. Στερεάς Ελλάδας

Ο Γενικός Αναπτυξιακός Στόχος που έχει τεθεί για την Περιφέρεια της Στερε-

άς Ελλάδας στο Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 - 2006 είναι η "αξιοποίηση των νέων μεταφορικών υποδομών, της γειννίας με το μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας και της βιομηχανικής βάσης για τη μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και την αύξηση της απασχόλησης κυρίως μέσω της ανάπτυξης μιας ανταγωνιστικής οικονομίας". Στο πλαίσιο αυτό, το ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδος δομείται σε έξι βασικούς Άξονες Προτεραιότητας, οι οποίοι αναφέρονται στη συνέχεια.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 1 έχει ως στόχο τη "μείωση των έντονων φαινομένων διψισμού με έμφαση στις ορεινές αγροτικές περιοχές". Η επίτευξη του παραπάνω στόχου επιδιώκεται στον παρόντα άξονα με τα ακόλουθα Μέτρα:

- 1.1. Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις,
- 1.2. ορθολογική αξιοποίηση υδάτινων πόρων,
- 1.3. αναδασμοί - παράλληλα έργα,
- 1.4. λοιπές υποδομές σχετικά με την ανάπτυξη της γεωργίας,
- 1.5. βασικές υπηρεσίες στην αγροτική οικονομία,
- 1.6. εμπορία προϊόντων ποιότητας,
- 1.7. δασοκομία,
- 1.8. προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη δασοκομία, τη γεωργία, τη διατήρηση του τοπίου καθώς και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων,
- 1.9. ανακαίνιση χωριών,
- 1.10. ενθάρρυνση των τουριστικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων,
- 1.11. άρση της απομόνωσης των ορεινών περιοχών,

- 1.12. υγεία - πρόνοια,
- 1.13. ενίσχυση - βελτίωση υποδομών αλιείας (ΕΤΠΑ) και
- 1.14. παρεμβάσεις ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού για την ανάπτυξη της υπαίθρου.

Ο πρώτος Άξονας χρηματοδοτείται με περίπου 208 εκατ. Ευρώ (ποσοστό 29,38% της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ). Οι ειδικού σχεδιασμού ολοκληρωμένες δράσεις για τις ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές θα απορροφήσουν τουλάχιστον 45 εκατ. Ευρώ δημόσιας δαπάνης.

Ο Άξονας Προτεραιότητας 2 έχει ως στόχο την “προστασία του περιβάλλοντος, την αξιοποίηση των πολιτιστικών - ιστορικών πλεονεκτημάτων και του τουριστικού προϊόντος”. Η επίτευξη του παραπάνω στόχου επιδιώκεται στο παρόν πρόγραμμα με τα ακόλουθα τέσσερα (4) Μέτρα:

- 2.1. Υδατικό περιβάλλον, στερεά απόβλητα, υγρά απόβλητα,
- 2.2. αξιοποίηση - προστασία φυσικών πόρων,
- 2.3. δράσεις ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού και
- 2.4. ανάδειξη και προβολή των τουριστικών πόρων-αναβάθμιση, βελτίωση της τουριστικής υποδομής.

Ο δεύτερος Άξονας χρηματοδοτείται με 102 εκατ. Ευρώ περίπου (ποσοστό 14,34% της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας).

Ο Άξονας Προτεραιότητας 3 περιλαμβάνει Μέτρα που έχουν ως στόχο την “ενίσχυση του αναπτυξιακού ρόλου των αστικών κέντρων”. Τα Μέτρα αυτά είναι τα ακόλουθα επτά (7):

- 3.1. Ενίσχυση μεταφορών,
- 3.2. ενίσχυση υπηρεσιών υγείας,
- 3.3. ενίσχυση υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας,
- 3.4. αναβάθμιση υποδομών και εξοπλισμού στην εκπαίδευση,
- 3.5. χωροταξία - πολεοδομία,
- 3.6. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας και
- 3.7. παρεμβάσεις ανάπτυξης ανθρώπινου δυναμικού σε τοπικές ζώνες αστικών και ημιαστικών κέντρων.

Ο τρίτος Άξονας χρηματοδοτείται με το υψηλότερο ποσοστό της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ (41,64% που ανέρχεται σε περίπου 295 εκατ. Ευρώ).

Στο πλαίσιο του Άξονα Προτεραιότητας 4 επιδιώκεται η “ενίσχυση και ο εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων και η διασύνδεσή τους με την τοπική οικονομία”. Ο τέταρτος Άξονας περιλαμβάνει τα εξής επτά (7) Μέτρα:

- 4.1. Ενίσχυση - εκσυγχρονισμός υποδομών,
- 4.2. κίνητρα για παραγωγικές επενδύσεις,
- 4.3. ενίσχυση μικρομεσαίων και πολύ μικρών επιχειρήσεων,
- 4.4. ενίσχυση και εκσυγχρονισμός τουριστικών καταλυμάτων,
- 4.5. ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών Μ.Μ.Ε.,
- 4.6. διεύρυνση και εκσυγχρονισμός του μεταποιητικού τομέα και της επιχειρηματικής και εξαγωγικής δραστηριότητας και

4.7. ενίσχυση δράσεων της καινοτομίας και της Κοινωνίας της Πληροφορίας.

Ο τέταρτος Άξονας χρηματοδοτείται με 59 εκατ. Ευρώ περίπου (ποσοστό 8,39% της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας).

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 5** αναφέρεται στο “ανθρώπινο δυναμικό” της Περιφέρειας και περιλαμβάνει τα εξής τρία (3) Μέτρα:

- 5.1. Ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων στους τομείς προτεραιότητας του ΠΕΠ,
- 5.2. υπηρεσίες φροντίδας για την προώθηση ίσων ευκαιριών και
- 5.3. τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης.

Ο πέμπτος Άξονας χρηματοδοτείται με 50 εκατ. Ευρώ περίπου (ποσοστό 7,92% της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας).

Τέλος, ο **Άξονας Προτεραιότητας 6** αναφέρεται στην “τεχνική βοήθεια” του ΠΕΠ.

9. Π.Ε.Π. Αττικής

Ο γενικός αναπτυξιακός στόχος που έχει τεθεί στο Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 - 2006 για την Αττική είναι η **ανάδειξη του διεθνούς ρόλου της πρωτεύουσας** με παράλληλη εξομάλυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και της **ποιότητας ζωής**. Στο πλαίσιο αυτό, το ΠΕΠ Αττικής δομείται σε έξι Άξονες Προτεραιότητας, οι οποίοι παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** έχει ως στόχο τη “διεύρυνση του διεθνούς ρόλου της πρωτεύουσας”. Η επίτευξη του στόχου αυτού επιδιώκεται μέσα από τα ακόλουθα πέντε (5) Μέτρα:

1.1. Διασυνδέσεις και συμπληρωματικές υποδομές στους νέους οδικούς άξονες, στα λιμάνια, στους σταθμούς, στο νέο αεροδρόμιο και αναβάθμιση στα σιδηροδρομικά δίκτυα,

1.2. διαμορφώσεις και διασυνδέσεις αστικών και περιαστικών περιοχών για υποδομή νέων δραστηριοτήτων - υποδομές και δράσεις στήριξης των ΜΜΕ στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα - δράσεις για τη διάχυση των αποτελεσμάτων έρευνας στον παραγωγικό ιστό,

1.3. ανάδειξη και προβολή τουριστικών, αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων και ενίσχυση της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας και των καινοτόμων πολιτιστικών προϊόντων,

1.4. αναβάθμιση υποδομής και εξοπλισμού στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στα ερευνητικά κέντρα και

1.5. κίνητρα για ιδιωτικές επενδύσεις.

Ο πρώτος Άξονας Προτεραιότητας χρηματοδοτείται με 407.543.000 Ευρώ και καλύπτει ποσοστό 27,87% της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ Αττικής.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 2** στοχεύει στην “αποκατάσταση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος”. Ο Άξονας αυτός περιλαμβάνει τα εξής επτά (7) Μέτρα:

2.1. Παρεμβάσεις αντιπλημμυρικής προστασίας,

2.2. συμπληρωματικές προς το Ταμείο Συνοχής δράσεις για την ύδρευση και διαχείριση των απορριμμάτων και των αποβλήτων,

2.3. αναπλάσεις αστικών και παράκτιων περιοχών - ενίσχυση πρασίνου και χώρων αναψυχής - προστασία και ανάδειξη βιοτόπων και περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους,

- 2.4. αναδασώσεις και πυροπροστασία,
- 2.5. βελτίωση κτιριακής υποδομής και εξοπλισμού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση,
- 2.6. συγκοινωνιακές και κυκλοφοριακές παρεμβάσεις - χώροι στάθμευσης και
- 2.7. αναβάθμιση της ποιότητας των υπηρεσιών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια περίθαλψη και πρόνοια,

Ο δεύτερος Άξονας χρηματοδοτείται με 389.607.342 Ευρώ και καλύπτει ποσοστό 26,64% της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ Αττικής.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 3** αφορά στο ανθρώπινο δυναμικό της Περιφέρειας και έχει ως στόχο τη “μείωση της ανεργίας και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού”. Το ποσοστό ανεργίας στην Αττική φθάνει το 12,1% και είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο εθνικό που ανέρχεται στο 10,25%. Η κατάσταση αυτή δημιουργεί έντονα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού από την αγορά εργασίας για ορισμένες ευαίσθητες ομάδες του πληθυσμού (νέοι, γυναίκες, μετανάστες και παλινοστούντες). Η επίτευξη του στόχου του Άξονα αυτού επιδιώκεται μέσα από τα εξής τέσσερα (4) Μέτρα:

- 3.1. Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΚΤ,
- 3.2. ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού,
- 3.3. ανάπτυξη της γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας - προώθηση της ισότητας των δύο φύλων και
- 3.4. τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης.

Ο 3ος Άξονας χρηματοδοτείται με περίπου 89 εκατ. Ευρώ και καλύπτει ποσοστό 6,10% της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ Αττικής.

Το φαινόμενο των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων είναι ιδιαίτερα έντονο στην Αττική. Περιοχές, όπως το Πέραμα, το Κερασίι, τα Άνω Λιόσια αντιμετωπίζουν μία σειρά οικονομικών προβλημάτων που έχουν κοινωνικές και περιβαλλοντικές προεκτάσεις. Ο **Άξονας Προτεραιότητας 4** στοχεύει στη “μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων με έμφαση στις δυτικές περιοχές, στις εσωτερικές ζώνες και στο νησιωτικό χώρο της Περιφέρειας”. Στο πλαίσιο του Άξονα αυτού προωθούνται τα εξής έξι (6) Μέτρα:

- 4.1. Βελτιώσεις και συμπληρώσεις του οδικού δικτύου,
- 4.2. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΤΠΑ, αναβάθμιση οικιστικού ιστού - χώροι πρασίνου, αναψυχής και πολιτισμού,
- 4.3. ενίσχυση της μετεγκατάστασης οχλουσών μονάδων,
- 4.4. εκσυγχρονισμός και διαφοροποίηση της φυτικής παραγωγής,
- 4.5. βασικές υποδομές στον πρωτογενή τομέα και
- 4.6. υποδομές για την αλιεία.

Ο 4ος Άξονας χρηματοδοτείται με 104.853.887 Ευρώ και καλύπτει ποσοστό 7,17% της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ Αττικής.

Ο σεισμός στην Αττική το Σεπτέμβριο του 1999 στοίχισε ανθρώπινες ζωές και προκάλεσε εκτεταμένες υλικές ζημιές σε κατοικημένες περιοχές. Ο **Άξονας Προτεραιότητας 5** στοχεύει στην “αποκατάσταση των επιπτώσεων από το σεισμό στην Αττική την 7-9-1999”. Ο 5ος Άξονας πρόκειται να απορροφήσει το υψηλότερο ποσοστό της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ Αττικής. Συγκεκριμέ-

να, χρηματοδοτείται με 462.622.183 Ευρώ και καλύπτει το 31,63% της συνολικής δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ Αττικής.

Τέλος, ο **Άξονας Προτεραιότητας 6** αφορά στην “τεχνική βοήθεια” του Προγράμματος.

10. Π.Ε.Π. Πελοποννήσου

Γενικός αναπτυξιακός στόχος της Περιφέρειας είναι η **μείωση της αναπτυξιακής υστέρησης** της ενδοχώρας και των απομακρυσμένων περιοχών της από τα αστικά και ημιαστικά της κέντρα, αλλά και από την πρωτεύουσα της χώρας, σε συνδυασμό με την εξωστρέφειά της, τόσο προς την υπόλοιπη χώρα και δη προς τα μητροπολιτικά κέντρα (Αθήνα - Θεσσαλονίκη), όσο και προς το Νότο του εξωτερικού με γέφυρα την Κρήτη. Με βάση τον προσδιορισμό των αναγκών παρεμβάσεων στην Περιφέρεια σχεδιάστηκαν οι πέντε Άξονες Προτεραιότητας του Π.Ε.Π. Πελοποννήσου, πλέον εκείνου της Τεχνικής Βοήθειας για την εφαρμογή του Προγράμματος, οι οποίοι παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** στοχεύει στην “αξιοποίηση της άμεσης γεινιάσης της Περιφέρειας με τη μητροπολιτική περιφέρεια της Αττικής”. Τα Μέτρα τα οποία περιλαμβάνει ο εν λόγω Άξονας είναι τα εξής:

- 1.1. Υποδομές οδικών και σιδηροδρομικών μεταφορών,
- 1.2. βελτίωση λιμενικών υποδομών,
- 1.3. ενίσχυση των ιδιωτικών επενδύσεων για ενίσχυση και εκσυγχρονισμό του μεταποιητικού τομέα,
- 1.4. βελτίωση και επέκταση περιοχών υποδοχής επιχειρήσεων,

- 1.5. διεύρυνση και εκσυγχρονισμός της παραγωγικής και διοικητικής λειτουργίας και εξαγωγικής δραστηριότητας των ΜΜΕ.

Με τα Μέτρα 1.1. και 1.2. επιδιώκεται η συμπλήρωση και η κάλυψη των μεγάλων αναγκών της Πελοποννήσου σε μεταφορικές υποδομές, καθώς και η αξιοποίηση εκείνων που δημιουργήθηκαν κατά το Β΄ Κ.Π.Σ.

Τα υπόλοιπα Μέτρα καλύπτουν δράσεις υπέρ του δευτερογενή και ιδιαίτερα του μεταποιητικού τομέα, για την ίδρυση νέων μονάδων, καθώς και επέκταση ή εκσυγχρονισμό των υφισταμένων μονάδων, σε συνδυασμό με την αναβάθμιση των δομών και των μηχανισμών λειτουργίας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, την αξιοποίηση νέων μεθόδων οργάνωσης και διοίκησης, τη δημιουργία και ανάπτυξη δικτύων διάθεσης, προώθησης και προβολής των πελοποννησιακών προϊόντων ώστε να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητά τους.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του Άξονα αντιστοιχεί στο 36% του συνολικού προϋπολογισμού του Προγράμματος, φθάνοντας στα 251,57 εκατ. Ευρώ.

Τα συσσωρευμένα και εντεινόμενα προβλήματα του πρωτογενή τομέα της Περιφέρειας, ο οποίος είναι αναγκαίο να προσαρμοστεί στις διατάξεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον, καθώς και οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες απαιτούν παρεμβάσεις που θα έχουν ως στόχο τη βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου. Το στόχο αυτό εξυπηρετεί ο **δεύτερος Άξονας Προτεραιότητας** του Προγράμματος, ο οποίος αναλύεται σε δύο Υποάξονες.

Οι δράσεις που προβλέπονται στον πρώτο Υποάξονα περιλαμβάνονται στα παρακάτω Μέτρα:

- 2.A.1.** Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων, υποδομές ύδρευσης και προστασία των ακτών από τη διάβρωση,
- 2.A.2.** βασικές αγροτικές υποδομές,
- 2.A.3.** προστασία, αναβάθμιση των δασών και ανάδειξη περιοχών φυσικού κάλλους και οικοσυστημάτων,
- 2.A.4.** αλιευτικά καταφύγια,
- 2.A.5.** ενίσχυση, εκσυγχρονισμό και αναδιοργάνωση της αγροτικής παραγωγής, με επενδύσεις στο επίπεδο της γεωργικής εκμετάλλευσης,
- 2.A.6.** εφαρμογή καινοτομικών δράσεων στην αγροτική παραγωγή,
- 2.A.7.** υποδομές υγείας - πρόνοιας στην ύπαιθρο και
- 2.A.8.** υποδομές εκπαίδευσης στην ύπαιθρο.

Οι δράσεις που προβλέπονται στο δεύτερο Υποάξονα περιλαμβάνονται στα ακόλουθα Μέτρα:

- 2.B.1.** Οδοποιία σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές,
- 2.B.2.** ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην ορεινή και μειονεκτική ενδοχώρα,
- 2.B.3.** ενίσχυση και βελτίωση των βασικών /τεχνικών και κοινωνικών υποδομών στην ορεινή και μειονεκτική ενδοχώρα,
- 2.B.4.** ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης ειδικών μειονεκτικών αγροτικών περιοχών (ΕΓΤΠΕ) και
- 2.B.5.** συμπληρωματικές με δράσεις ΕΓΤΠΕ παρεμβάσεις ανάπτυξης και υποστήριξης ανθρώπινου δυναμικού, σε ειδικές μειονεκτικές αγροτικές περιοχές (ΕΚΤ).

Σύμφωνα με τα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της Περιφέρειας, τη γεωμορφολογία της και τη γεωγραφική της θέση, η προοπτική της στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην τουριστική δραστηριότητα. Στόχος του **Άξονα Προτεραιότητας 3** είναι η "ενίσχυση και αναβάθμιση της τουριστικής δραστηριότητας". Οι δράσεις που προβλέπονται στο πλαίσιο του Άξονα 3 περιλαμβάνονται στα εξής Μέτρα:

- 3.1.** Ανάπτυξη ιδιωτικών τουριστικών υποδομών,
- 3.2.** προστασία, ανάδειξη και αξιοποίηση αρχαιολογικών χώρων, βυζαντινών μνημείων, πολιτιστικών πόρων, μνημείων φυσικού κάλλους (σπήλαια),
- 3.3.** εφαρμογή καινοτομικών δράσεων για τον εκσυγχρονισμό, την αναδιοργάνωση και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των τουριστικών ΜΜΕ και
- 3.4.** μηχανισμοί υποστήριξης και προβολή του τουριστικού προϊόντος της Περιφέρειας.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του Άξονα αντιστοιχεί στο 13,83% του συνολικού προϋπολογισμού του Προγράμματος, φθάνοντας στα 96,65 εκατ. Ευρώ.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 4** περιλαμβάνει Μέτρα για την αναβάθμιση των αστικών και ημιαστικών κέντρων. Τα Μέτρα αυτά είναι τα εξής:

- 4.1.** Υποδομές υγείας - πρόνοιας σε αστικά και ημιαστικά κέντρα,
- 4.2.** υποδομές εκπαίδευσης στα αστικά και ημιαστικά κέντρα,
- 4.3.** ανασυγκρότηση, αναβάθμιση, αντισεισμική προστασία αστικών και ημιαστικών κέντρων,
- 4.4.** διαχείριση στερεών απορριμμάτων και υγρών αποβλήτων σε υποδομές ύδρευσης στα αστικά και ημιαστικά κέντρα,

- 4.5.** ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες αστικών και ημιαστικών κέντρων με τη συγχρηματοδότηση του ΕΤΠΑ και
- 4.6.** συμπληρωματικές δράσεις ΕΚΤ για παρεμβάσεις ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες αστικών και ημιαστικών περιοχών.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του εν λόγω Άξονα (εξ' ολοκλήρου δημόσια δαπάνη) αντιπροσωπεύει το 14,22% της συνολικής δαπάνης του Προγράμματος, φθάνοντας στα 86,7 εκατ. Ευρώ.

Στην υποστήριξη και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού αναφέρεται ο **Άξονας Προτεραιότητας 5** με τα ακόλουθα τρία Μέτρα:

- 5.1.** Ανάπτυξη, βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού για την υλοποίηση και χρήση / λειτουργία των έργων του ΠΕΠ, καθώς και προώθηση της απασχόλησης,
- 5.2.** τοπικές πρωτοβουλίες προώθησης της απασχόλησης σε περιοχές ή / και τομείς που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα ανεργίας και
- 5.3.** διευκόλυνση της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας / ανάπτυξη και ενδυνάμωση των κοινωνικών υπηρεσιών απασχόλησης.

Ο συνολικός προϋπολογισμός του Άξονα (εξ' ολοκλήρου δημόσια δαπάνη) αντιπροσωπεύει το 2,5% του συνολικού προϋπολογισμού του Προγράμματος και ανέρχεται σε 17,3 εκατ. Ευρώ.

11. Π.Ε.Π. Βορείου Αιγαίου

Ο γενικός αναπτυξιακός στόχος που έχει τεθεί για το Βόρειο Αιγαίο είναι η **“άρση**

της γεωγραφικής απομόνωσης, της φθίνουσας πληθυσμιακής εξέλιξης και της οικονομικής υστέρησης που έχει προκαλέσει ο παραμεθόριος νησιωτικός χαρακτήρας της Περιφέρειας”. Με βάση τον προσδιορισμό των αναγκαίων παρεμβάσεων στην Περιφέρεια σχεδιάστηκαν οι τέσσερις Άξονες Προτεραιότητας του Π.Ε.Π. Βορείου Αιγαίου, πλέον εκείνου της Τεχνικής Βοήθειας για την εφαρμογή του Προγράμματος, οι οποίοι παρουσιάζονται στη συνέχεια.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** στοχεύει στην “αναστροφή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης και περιθωριοποίησης της νησιωτικής οικονομίας, με την αξιοποίηση της τεχνολογίας και των τοπικών πλεονεκτημάτων”. Στο πλαίσιο του Άξονα επιδιώκονται τα ακόλουθα έξι (6) Μέτρα:

- 1.1.** Μεταφορές - Επικοινωνίες,
- 1.2.** πολιτισμός,
- 1.3.** περιβάλλον,
- 1.4.** αντιμετώπιση της ανεργίας,
- 1.5.** υπηρεσίες φροντίδας για την προώθηση των ίσων ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλλων,
- 1.6.** τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης.

Ο Άξονας 1 θα απορροφήσει το υψηλότερο ποσοστό του συνολικού κόστους του Προγράμματος (39% ποσοστό που αντιστοιχεί σε 215.590 εκατ.ευρώ).

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 2** αναφέρεται στην Αστική Ανάπτυξη και περιλαμβάνει τα ακόλουθα πέντε (5) Μέτρα:

- 2.1.** Αστικές υποδομές,
- 2.2.** υγεία - πρόνοια,
- 2.3.** εκπαίδευση,

2.4. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΤΠΑ και

2.5 ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΚΤ.

Ο Άξονας 2 θα απορροφήσει το 19% του συνολικού κόστους του Προγράμματος, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 101,364 εκατ.ευρώ.

Η “διαφοροποίηση της νησιωτικής οικονομίας και ενίσχυση του παραγωγικού περιβάλλοντος και της ανταγωνιστικότητας με την αξιοποίηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας και την ανάπτυξη της καινοτομίας” αποτελεί τον **Άξονα Προτεραιότητας 3**. Στο πλαίσιο του εν λόγω Άξονα επιδιώκονται τα ακόλουθα επτά (7) Μέτρα:

3.1. Κίνητρα, υπηρεσίες, υποδομές για τις επιχειρήσεις,

3.2. επικοινωνίες,

3.3. ενέργεια,

3.4. εκπαίδευση - έρευνα και τεχνολογία,

3.5. δράσεις για τη διασύνδεση και αξιοποίηση των αποτελεσμάτων έρευνας στον παραγωγικό ιστό,

3.6. ενέργειες αναβάθμισης του ανθρώπινου δυναμικού - προώθηση της απασχόλησης και

3.7. προώθηση της καινοτομίας.

Η χρηματοδοτική βαρύτητα του εν λόγω Άξονα ανέρχεται σε περίπου 128 εκατ. Ευρώ, ποσό που αντιστοιχεί στο 23% του συνολικού κόστους του Προγράμματος.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 4** αναφέρεται στη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης και την ανάπτυξη της υπαίθρου. Ο Άξονας περιλαμβάνει δώδεκα (12) εξειδικευμένα Μέτρα:

4.1. Επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις,

4.2. προστασία και αξιοποίηση δασών,

4.3. ανάπτυξη και βελτίωση αγροτικών υποδομών και εκσυγχρονισμός δομών,

4.4. μεταποίηση - εμπορία αγροτικών προϊόντων,

4.5. ενέργειες στήριξης στην αγροτική οικονομία και στην εμπορία προϊόντων ποιότητας,

4.6. ενίσχυση της διαφοροποίησης των αγροτικών δραστηριοτήτων,

4.7. ανακαίνιση και ανάπτυξη χωριών και προστασία διατήρησης της αγροτικής κληρονομιάς,

4.8. προστασία του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με τη γεωργία, τη δασοκομία, τη διατήρηση του τοπίου, καθώς και με τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων,

4.9. ανάπτυξη - βελτίωση υποδομών,

4.10. προβολή - προώθηση επώνυμων τοπικών αγροτικών προϊόντων,

4.11. αλιεία και

4.12. δράσεις ΕΚΤ.

Ο Άξονας θα απορροφήσει το 18% του συνολικού κόστους του Προγράμματος, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 99.316 εκατ.ευρώ).

⁷ Βλέπε σελ. 9 του Π.Ε.Π Νοτίου Αιγαίου 2000-2006.

Τέλος, στον **Άξονα Προτεραιότητας 5** περιλαμβάνεται η Τεχνική Βοήθεια του Προγράμματος.

12. Π.Ε.Π. Νοτίου Αιγαίου

Το Νότιο Αιγαίο αποτελείται από **79 νησιά**, εκ των οποίων τα 42 κατοικούνται, καθώς και από πλήθος βραχονησίδων. Παρά τη βελτιωμένη εικόνα που παρουσιάζει η Περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου με κριτήριο τα μακροοικονομικά της μεγέθη⁷, η γεωγραφική ασυνέχεια της Περιφέρειας, λόγω του διάσπαρτου νησιωτικού χώρου, δημιουργεί προβλήματα απομόνωσης, αδυναμίας διάχυσης του παραγόμενου εισοδήματος, των δεξιοτήτων, της εκπαίδευσης, αδυναμίας πρόσβασης σε διοικητικές (δημόσιες υπηρεσίες, δικαστήρια), χρηματοπιστωτικές (τράπεζες) και κοινωνικές υπηρεσίες (υγεία - πρόνοια).

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** έχει ως στόχο “την αντιμετώπιση των προβλημάτων του νησιωτικού χαρακτήρα” της Περιφέρειας. Η επίλυση του προβλήματος της προσπελασιμότητας έχει ιδιαίτερη βαρύτητα τόσο για τη συγκράτηση του πληθυσμού στις απομακρυσμένες περιοχές της Περιφέρειας όσο και για την ορθολογική ανάπτυξη οποιασδήποτε οικονομικής δραστηριότητας. Στον άξονα περιλαμβάνονται δράσεις και έργα εξασφάλισης ενός επαρκούς συστήματος μεταφορών και δικτύου υπηρεσιών στους τομείς εκπαίδευσης, υγείας και πρόνοιας. Η υλοποίηση του στόχου του άξονα επιδιώκεται μέσα από τα εξής πέντε (5) Μέτρα:

1.1. Εναέριες μεταφορές,

1.2. θαλάσσιες μεταφορές,

1.3. χερσαίες μεταφορές,

1.4. εκπαίδευση και

1.5. υγεία - πρόνοια.

Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο του Μέτρου 1.1, θα ολοκληρωθούν και θα τεθούν σε λειτουργία τα υφιστάμενα περιφερειακά αεροδρόμια τα οποία θα διαθέτουν την κατάλληλη υποδομή, καθώς και τα απαραίτητα μέσα και εξοπλισμό. Επίσης, στο ίδιο μέτρο προβλέπεται η ολοκλήρωση του δικτύου των ελικοδρομιών, το οποίο θα αποτελέσει σημαντικότερο παράγοντα για την άρση της απομόνωσης των μικρότερων και απομακρυσμένων νησιών και περιοχών του Νοτίου Αιγαίου.

Στόχος του Μέτρου 1.2 είναι η επέκταση και η βελτίωση του δικτύου των λιμενικών υποδομών με την κατασκευή νέων μικρών λιμανιών και με έργα βελτίωσης της λειτουργίας ή επέκτασης σημαντικού αριθμού υφιστάμενων λιμανιών.

Η βελτίωση των χερσαίων μεταφορών προβλέπεται στο Μέτρο 1.3. Στο μέτρο αυτό εντάσσεται η υλοποίηση σημαντικών οδικών έργων παρακάμψεων οικισμών, συνδέσεων σημαντικών προορισμών με λιμάνια ή αεροδρόμια και αναγκαίες συνδέσεις οικισμών, αρχαιολογικών χώρων και περιοχών τουριστικού ενδιαφέροντος ζωτικής σημασίας για τα νησιά.

Ο εν λόγω Άξονας θα απορροφήσει το υψηλότερο ποσοστό της δημόσιας δαπάνης που έχει προβλεφθεί για την υλοποίηση των δράσεων του ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου (172 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί στο 34,6% του συνόλου της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος).

⁸ Το 30% του συνολικού αριθμού των οικισμών της Περιφέρειας έχουν χαρακτηριστεί παραδοσιακοί. Βλέπε Π.Ε.Π. Νοτίου Αιγαίου 2000 - 2006.

Το ιδιόμορφο φυσικό και δομημένο περιβάλλον αποτελούσε πάντοτε για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα⁸. Όμως, η ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη, η απουσία περιβαλλοντικής συνείδησης και η απουσία κρατικού ελέγχου οδήγησαν στη συσσώρευση δισεπίλυτων περιβαλλοντικών προβλημάτων. Στο πλαίσιο του **Άξονα Προτεραιότητας 2** επιδιώκεται η “προστασία του περιβάλλοντος και η βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων”. Στον Άξονα περιλαμβάνονται τρία (3) Μέτρα:

- 2.1. Υποδομές περιβάλλοντος,
- 2.2. προστασία δομημένου περιβάλλοντος και
- 2.3. προστασία φυσικού περιβάλλοντος.

Το σύνολο της δημόσιας δαπάνης που έχει προβλεφθεί για την υλοποίηση των δράσεων του εν λόγω άξονα ανέρχεται σε 66,1 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί στο 13,3% του συνόλου της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

Σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα της Περιφέρειας αποτελεί η λειτουργία του νησιωτικού της χώρου ως σημαντικού πόλου έλξης τουριστικής δραστηριότητας υψηλής έντασης και απόδοσης. Η τουριστική αυτή δραστηριότητα έχει, βέβαια, και αρνητικές επιπτώσεις και ως εκ τούτου στον **Άξονα Προτεραιότητας 3** τίθεται ως στόχος ο “έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης και ο αναπροσανατολισμός της”. Η επίτευξη του στόχου του Άξονα επιδιώκεται μέσα από τα εξής πέντε (5) Μέτρα:

- 3.1. Υποδομές θαλάσσιου τουρισμού,
- 3.2. δράσεις ενίσχυσης θαλάσσιου τουρισμού με συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα,
- 3.3. ενισχύσεις τουριστικής υποδομής,
- 3.4. πολιτιστική ανάπτυξη και πολιτιστικός τουρισμός και

- 3.5. προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού - καινοτόμες δράσεις.

Το σύνολο της δημόσιας δαπάνης που έχει προβλεφθεί για την υλοποίηση των δράσεων του εν λόγω άξονα ανέρχεται σε 78,2 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί στο 15,7% του συνόλου της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 4** αναφέρεται στην “ενίσχυση και αξιοποίηση των δυναμικών νησιωτικών κέντρων ανάπτυξης”, ώστε να ισχυροποιήσουν και να σταθεροποιήσουν τον επιτελικό τους ρόλο στο χώρο επιρροής τους, να συμβάλλουν στη διάχυση της ανάπτυξης και στη μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων. Ο εν λόγω Άξονας περιλαμβάνει τα εξής εννέα (9) Μέτρα:

- 4.1. Δράσεις προώθησης της απασχόλησης και ενέργειες κατάρτισης,
- 4.2. υπηρεσίες φροντίδας για την προώθηση ίσων ευκαιριών,
- 4.3. δράσεις στήριξης Μ.Μ.Ε.,
- 4.4. ενίσχυση προωθητικών δραστηριοτήτων με ιδιωτική συμμετοχή,
- 4.5. βελτίωση του παραγωγικού περιβάλλοντος - καινοτόμες εφαρμογές,
- 4.6. αναβάθμιση περιβάλλοντος και ποιότητα ζωής,
- 4.7. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης - ΕΤΠΑ,
- 4.8. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης - ΕΚΤ και
- 4.9. ενίσχυση νέων μορφών οικονομικής δραστηριότητας νήσου Λέρου.

Το σύνολο της δημόσιας δαπάνης που έχει προβλεφθεί για την υλοποίηση των

δράσεων του εν λόγω άξονα ανέρχεται σε 79,8 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί στο 16,1% του συνόλου της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

Ο νησιωτικός χαρακτήρας και η ανισοκατανομή των φυσικών και ανθρώπινων πόρων εις βάρος ορισμένων νησιών ή περιοχών επιβάλλουν τον καθορισμό προτεραιοτήτων, σε επίπεδο νησιού ή περιοχής δίνοντας ειδική αναπτυξιακή βαρύτητα σε ενέργειες μικρού μεγέθους αλλά ικανής πολλαπλασιαστικότητας σε τοπικό επίπεδο. Ο **Άξονας Προτεραιότητας 5** αφορά την “ανάπτυξη της υπαίθρου και την ενίσχυση νησιών και περιοχών χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης”. Ο Άξονας περιλαμβάνει τα εξής εννέα (9) Μέτρα:

- 5.1. Υποδομές αγροτικής παραγωγής,
- 5.2. διαχείριση δασικών πόρων,
- 5.3. ενίσχυση αγροτικών δραστηριοτήτων - επενδύσεις γεωργικών εκμεταλλεύσεων,
- 5.4. επενδύσεις διαφοροποίησης αγροτικού εισοδήματος - εμπορία γεωργικών προϊόντων ποιότητας,
- 5.5. μεταποίηση και εμπορία γεωργικών προϊόντων,
- 5.6. υποδομές και δράσεις για την αλιεία,
- 5.7. βασικές υποδομές,
- 5.8. δράσεις προώθησης της απασχόλησης και
- 5.9. τόνωση της τοπικής κοινωνίας με καινοτόμες δράσεις.

Με τον Άξονα 5 εξασφαλίζεται μια περισσότερο ισορροπημένη χωρική κατανομή των πόρων του ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου υπέρ των περιοχών χαμηλής ανάπτυξης.

Το σύνολο της δημόσιας δαπάνης που έχει προβλεφθεί για την υλοποίηση των δράσεων του εν λόγω άξονα ανέρχεται σε 93 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί στο 18,7% του συνόλου της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος και αποτελεί το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό χρηματοδότησης μετά από αυτό του πρώτου Άξονα Προτεραιότητας.

Τέλος, στον **Άξονα Προτεραιότητας 6** προβλέπονται οι δράσεις ενίσχυσης της αποτελεσματικότητας διαχείρισης και υλοποίησης του Προγράμματος.

13. Π.Ε.Π. Κρήτης

Ο Γενικός Αναπτυξιακός Στόχος που έχει τεθεί για την Περιφέρεια Κρήτης είναι “η ενίσχυση του κεντρικού ρόλου της στο νησιωτικό χώρο της Νοτιοανατολικής Μεσογείου με σεβασμό στην προστασία του περιβάλλοντος και την ποιότητα ζωής”. Ο γενικός αυτός στόχος αναλύεται στους εξής κύριους στρατηγικούς στόχους:

Κατοχύρωση και ενίσχυση της Περιφέρειας ως πρότυπου ερευνητικού και τεχνολογικού πόλου στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο.

Βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων και προστασία του περιβάλλοντος.

Μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και αντιμετώπιση των φαινομένων υπερσυγκέντρωσης.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 1** έχει ως στόχο την “ενίσχυση της Περιφέρειας ως ερευνητικού και τεχνολογικού πόλου στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, την προώθηση της καινοτομίας και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας”. Στο πλαίσιο του εν λόγω Άξονα, προβλέπονται τα ακόλουθα Μέτρα:

- 1.1. Εκπαιδευτικές και ερευνητικές υποδομές (ολοκλήρωση των υποδομών-κτιριακές εγκαταστάσεις-εξοπλισμός των ακαδημαϊκών και ερευνητικών ιδρυμάτων της Κρήτης),

- 1.2. εξοικείωση των επιχειρήσεων με τις νέες τεχνολογίες, προώθηση της καινοτομίας, γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των επιχειρήσεων και των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, προσέλκυση επενδύσεων εντάσεως τεχνολογίας και γνώσης,
- 1.3. τεχνολογική αναβάθμιση και παροχή υπηρεσιών στις επιχειρήσεις του δευτερογενή τομέα,
- 1.4. ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τουρισμού και
- 1.5. προώθηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας.

Το σύνολο της δημόσιας δαπάνης που έχει προβλεφθεί για την υλοποίηση των δράσεων του εν λόγω άξονα ανέρχεται σε περίπου 52 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί στο 8,18% του συνόλου της δημόσιας δαπάνης του Προγράμματος.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 2** περιλαμβάνει δράσεις που αποσκοπούν στην “προστασία του περιβάλλοντος και στη μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων”. Η επίτευξη του στόχου επιδιώκεται με τα εξής Μέτρα:

- 2.1. Διαχείριση στερεών, υγρών και βεβαρημένων αποβλήτων και ενίσχυση των υποδομών ύδρευσης,
- 2.2. υποδομές μεταφορών,
- 2.3. υποδομές και εξοπλισμός στην εκπαίδευση και
- 2.4. ανάπτυξη και ανάδειξη της πολιτιστικής - ιστορικής κληρονομιάς.

Ο εν λόγω Άξονας χρηματοδοτείται με περίπου 209 εκατ. Ευρώ και αποτελεί το υψηλότερο ποσοστό (33,45%) της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ Κρήτης.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 3** στοχεύει στη “συμμετοχή της Περιφέρειας στα

διεθνή μεταφορικά δίκτυα ως κόμβου διαμετακόμισης”. Η επίτευξη του στόχου επιδιώκεται με τα εξής δύο (2) Μέτρα:

- 3.1. Υποδομές μεταφορών (λιμάνια, αεροδρόμια) και
- 3.2. ανάπτυξη βασικής εμπορικής υποδομής.

Το σύνολο της δημόσιας δαπάνης που έχει προβλεφθεί για την υλοποίηση των στόχων των δράσεων του εν λόγω άξονα ανέρχεται σε περίπου 28 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί στο 4,54% του συνόλου της δημόσιας δαπάνης.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 4** αφορά τα μεγάλα αστικά κέντρα της περιφέρειας και έχει ως στόχο τη “βελτίωση των οικονομικών λειτουργιών τους και της ποιότητας ζωής”. Στο πλαίσιο του εν λόγω Άξονα θα πραγματοποιηθούν τα ακόλουθα πέντε (5) Μέτρα:

- 4.1. Χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός,
- 4.2. αναβάθμιση αστικού περιβάλλοντος και ποιότητας ζωής,
- 4.3. διαμόρφωση βιομηχανικών και επιχειρηματικών περιοχών και δικτύων,
- 4.4. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΤΠΑ και
- 4.5. ολοκληρωμένες παρεμβάσεις αστικής ανάπτυξης σε τοπικές ζώνες μικρής κλίμακας - ΕΚΤ.

Το σύνολο της δημόσιας δαπάνης που έχει προβλεφθεί για την υλοποίηση των στόχων των δράσεων του εν λόγω άξονα ανέρχεται σε περίπου 95 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί στο 15,31% του συνόλου της δημόσιας δαπάνης.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 5** αναφέρεται στην “ανάπτυξη των ορεινών, μειονεκτικών και λοιπών αγροτικών περιοχών”.

Το σύνολο της δημόσιας δαπάνης που έχει προβλεφθεί για την υλοποίηση των στόχων των δράσεων του εν λόγω άξονα ανέρχεται σε περίπου 190 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί στο δεύτερο υψηλότερο ποσοστό 30,45% του συνόλου της δημόσιας δαπάνης του ΠΕΠ Κρήτης.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 6** έχει ως στόχο την “προώθηση της απασχόλησης και την παροχή ίσων ευκαιριών στη γνώση”. Τα Μέτρα που περιλαμβάνονται στον εν λόγω Άξονα είναι τα ακόλουθα:

6.1 Ανάπτυξη κοινωνικών υπηρεσιών υποστήριξης για την προώθηση ίσων ευκαιριών,

6.2. ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων και

6.3. τοπικές πρωτοβουλίες απασχόλησης.

Το σύνολο της δημόσιας δαπάνης που έχει προβλεφθεί για την υλοποίηση των στόχων των δράσεων του εν λόγω άξονα ανέρχεται σε περίπου 42 εκατ. Ευρώ που αντιστοιχεί στο 1,39% του συνόλου της δημόσιας δαπάνης.

Ο **Άξονας Προτεραιότητας 7** αναφέρεται στην τεχνική βοήθεια.

Γ. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Όπως ήδη έχουμε σημειώσει, παρά μια σειρά προγραμμάτων εθνικών και ευρωπαϊκών, οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες μεταξύ των περιφερειών της χώρας εξακολουθούν να υφίστανται και μάλιστα να είναι ιδιαίτερα έντονες **σε περιοχές μικρότερης κλίμακας και μέσα στα όρια της ίδιας περιφέρειας ακόμη και του ίδιου νομού.**

Ο σχεδιασμός του Γ' Κ.Π.Σ. προβλέπει ότι από τα 44 δις. ευρώ περίπου (κοινοτικών, εθνικών και ιδιωτικών) πόρων τα 11 δις. θα διατεθούν στις περιφέρειες της χώρας. Το αμιγώς περιφερειακό σκέλος, δηλαδή τα 13 ΠΕΠ, αποτελεί το 25% του συνόλου του Γ' Κ.Π.Σ.. Στην πραγματικότητα, όμως, το ύψος των κονδυλίων που θα διαχειριστούν οι δεκατρείς Περιφέρειες της χώρας θα είναι υψηλότερο δεδομένου ότι θα ενισχυθούν και από τα τομεακά επιχειρησιακά προγράμματα⁹. **Η περιφερειακή διάσταση του νέου Κ.Π.Σ. (στο βαθμό που το χαρακτηρίζει) αποτελεί πρόκληση για τις τοπικές κοινωνίες, οι οποίες καλούνται άμεσα να συνδράμουν στη συνολική ανάπτυξη της χώρας μέσω της ιεράρχησης και της αξιολόγησης των αναγκών τους ώστε να αναδείξουν τα οικονομικά σκόπιμα, ώριμα και επιλέξιμα έργα.**

Σε αυτό το πλαίσιο, η Ο.Κ.Ε. εκτιμά ότι τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα αποτελούν αναμφίβολα τον κορμό της παρέμβασης του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης στις 13 ελληνικές περιφέρειες. Το βιοτικό επίπεδο των ελληνικών περιφερειών, όταν ολοκληρωθεί το Γ' Κ.Π.Σ., θα πρέπει να συγκλίνει με το μέσο όρο των ευρωπαϊκών.

Η ευημερία όλων των Ελλήνων θα πρέπει να έχει βελτιωθεί σημαντικά, **μέσα από τη δημιουργία ικανού αριθμού νέων, ποιοτικών θέσεων εργασίας ώστε, παρόλη την αύξηση του ποσοστού συμμετοχής του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό, κάτι που άλλωστε έχει τεθεί ως στόχος στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη της Λισσαβόνας, η ανεργία να μειωθεί ουσιαστικά.**

Η Ο.Κ.Ε. θεωρεί καταρχήν ότι οι στρατηγικές των Π.Ε.Π, όπως συντίθενται από τους Άξονες Προτεραιότητας και τα Μέτρα εναρμονίζονται με τις Κοινοτικές πολιτικές (ανταγωνιστικότητα, απασχόληση, ισότητα, περιβάλλον) και με το Περιφερειακό Σκέλος του Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης 2000 - 2006. Ειδικότερα, τα Π.Ε.Π. ακολουθούν με συνέπεια τις εξής κατευθύνσεις:

- Θέτουν ως καίρια προτεραιότητα τη **μείωση της ανεργίας** και την ενίσχυση, εν γένει, της απασχόλησης είτε με τη δημιουργία θέσεων εξαρτημένης εργασίας είτε με την υποστήριξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Οι στόχοι τους οποίους έχει θέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση για τη βελτίωση της απόδοσης στον τομέα της απασχόλησης δεν μπορούν να επιτευχθούν χωρίς τη σημαντικότερη συμμετοχή των παραγόντων του περιφερειακού και τοπικού επιπέδου. Η προσέγγιση αυτή περιλαμβάνεται στις ευρωπαϊκές κατευθυντήριες γραμμές για την απασχόληση του 2001 και του 2002: "Όλοι οι παράγοντες στο περιφερειακό και το τοπικό επίπεδο,

⁹ Βλ. για παράδειγμα στο Παράρτημα την ενδεικτική κατανομή των πόρων του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα στις Περιφέρειες της χώρας.

συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών εταίρων, πρέπει να κινητοποιηθούν για να εφαρμόσουν την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση προσδιορίζοντας το δυναμικό δημιουργίας θέσεων απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο και ενισχύοντας τις εταιρικές σχέσεις προς το σκοπό αυτό”.

- Αποσκοπούν στη **λειτουργική διασύνδεση των περιφερειών με τα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών** και στην αποτελεσματική αξιοποίησή τους. Άλλωστε, η Επιτροπή¹⁰ έχει επανειλημμένα τονίσει ότι είναι απαραίτητο να αντιμετωπισθούν τα ειδικά προβλήματα των πλέον απομακρυσμένων και απομονωμένων περιοχών και να δοθεί βαρύτητα στη δημιουργία βιώσιμων και αποτελεσματικών συστημάτων μεταφορών που θα εξασφαλίζουν την πρόσβαση των παραπάνω περιοχών στα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών.
- Στοχεύουν στην **ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας, της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων**. Το τοπικό επίπεδο προσφέρεται ιδανικά για την ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, ειδικά με τη σύσταση και την ανάπτυξη νέων, μικρών και καινοτόμων επιχειρήσεων. Στην κατεύθυνση αυτή επιβάλλεται όχι μόνο η άρση των υφιστάμενων αντικινήτρων αλλά και η καθιέρωση συγκεκριμένων κινήτρων για την ανάπτυξη των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων (ΜΜΕ)¹¹. Από την πλευρά τους οι τοπικοί επιχειρηματίες και οι επιχειρήσεις έχουν τη δυνατότητα να αναδιαρθρώσουν και να δημιουργήσουν ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες, να εισαγάγουν καινοτόμες εργασιακές πρακτικές (π.χ. επιμερισμός της εργα-

σίας και τηλεργασίας), να προωθήσουν την ισότητα των φύλων, να προσφέρουν εργασιακή κατάρτιση, να καθοδηγήσουν μικρότερες επιχειρήσεις.

- Συντελούν στην **ενίσχυση της Έρευνας και της Τεχνολογίας** με τον εκσυγχρονισμό των τηλεπικοινωνιακών υποδομών, στην εισαγωγή της Κοινωνίας της Πληροφορίας και τη διασύνδεση της Έρευνας με την παραγωγή.
- Εντάσσουν την **αειφόρο ανάπτυξη της υπαίθρου** και την αστική ανάπτυξη ως σημαντικές αναπτυξιακές παραμέτρους για τις Περιφέρειες. Απαιτούνται κίνητρα για να μείνουν οι νέοι άνθρωποι στον τόπο τους και αυτό σημαίνει καλύτερο επίπεδο εκπαίδευσης και επαγγελματικής ειδίκευσης, καλύτερο επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης, πραγματική και ουσιαστική πολιτιστική ανάπτυξη και κυρίως δυνατότητες απασχόλησης για να ζήσει ο κάτοικος της περιφέρειας μια αξιοπρεπή ζωή.

Η Ο.Κ.Ε. σημειώνει ότι η **πολυσυνθετότητα και η ετερογένεια των στόχων των Π.Ε.Π.**, που περιλαμβάνουν πολυάριθμα έργα περιορισμένου φάσματος και μικρού προϋπολογισμού, **δυσχεραίνουν τις διαδικασίες υλοποίησής τους**, καθώς και το έργο της αξιολόγησής τους. Ο πολυτομεακός χαρακτήρας των ΠΕΠ δικαιολογείται από το γεγονός ότι αυτά είναι συμπληρωματικά ή επικουρικά προς τα εθνικά / τομεακά προγράμματα.

Ωστόσο, η Ο.Κ.Ε. φρονεί ότι η αξιοποίηση των εμπειριών που αποκτήθηκαν από την υλοποίηση των προηγούμενων Π.Ε.Π., δύναται να συμβάλλει, σε μεγάλο βαθμό,

¹⁰ Βλ., για παράδειγμα, τη “10η ετήσια έκθεση για τα Διαρθρωτικά Ταμεία 1998” COM (1999) 467 τελικό.

¹¹ Βλ. και τη Γνώμη 62 της Ο.Κ.Ε. για τις ΜΜΕ.

στην αποφυγή λαθών και στην αποτελεσματικότερη και αποδοτικότερη διαχείριση των διαθέσιμων πόρων, κατά τη νέα προγραμματική περίοδο. Για το λόγο αυτό κρίνεται αναγκαία η διάδοση των πλέον χρήσιμων και ωφέλιμων συμπερασμάτων από τα προηγούμενα επιχειρησιακά προγράμματα, ώστε ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των νέων παρεμβάσεων να ξεκινά από καλύτερη βάση, εξασφαλίζοντας, έτσι, βελτιωμένη απόδοση.

Η Ο.Κ.Ε. θεωρεί θετικό το γεγονός ότι σε όλα τα ΠΕΠ περιλαμβάνονται μέτρα για τοπικά σύμφωνα απασχόλησης, τα οποία άλλωστε έχουν χαρακτηριστεί και από την ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. ως “μία από τις πιο ενδιαφέρουσες και πρωτότυπες πρωτοβουλίες των τελευταίων ετών”¹². Η Ο.Κ.Ε. τονίζει ότι η διαχείριση των τοπικών συμφώνων για την απασχόληση πρέπει να απλοποιηθεί, όσο το δυνατόν περισσότερο, λαμβάνοντας υπόψη και την εμπειρία του Β' Κ.Π.Σ.¹³ Η επιτυχής εφαρμογή Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης κρίνεται πολύ σημαντική για την καταπολέμηση της ανεργίας στις τοπικές κοινωνίες, εφόσον αυτά κατεξοχήν μπορούν να λαμβάνουν υπόψη την εδαφική διάσταση των αναγκών.

Η Ο.Κ.Ε. έχει διατυπώσει σε σχετική της Γνώμη τη θέση ότι η Ολοκληρωμένη Ανά-

πτυξη του Αγροτικού Χώρου¹⁴ θα πρέπει να περιλαμβάνει επιμέρους μέτρα που έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, όχι απαραίτητα στη γεωργία, αλλά σε συνδεδεμένες (ή όχι) με αυτήν δραστηριότητες¹⁵. Τέτοια μέτρα (όπως, για παράδειγμα, κίνητρα σε βιοτεχνικές και τουριστικές επιχειρήσεις που εγκαθίστανται σε αγροτικές περιοχές, ενθάρρυνση σε πρωτοβουλίες των αγροτών και των αγροτικών συνεταιρισμών να επεκτείνουν τις δραστηριότητές τους στο χώρο του τουρισμού και της επεξεργασίας των αγροτικών προϊόντων) μολονότι περιλαμβάνονταν στα προηγούμενα Κ.Π.Σ., στους κανονισμούς της ΚΑΠ και ασφαλώς στην κοινοτική πρωτοβουλία Leader¹⁶, ωστόσο δεν εφαρμόστηκαν με αποτελεσματικό τρόπο και δεν έχουν πάρει ακόμη σημαντικές διαστάσεις ιδίως στις περιοχές που έχουν περισσότερη ανάγκη.

Γι' αυτό η Ο.Κ.Ε. εκτιμά ως ιδιαίτερα θετικό το γεγονός ότι σε όλα τα ΠΕΠ προβλέπονται δράσεις για την ενίσχυση της αγροτικής οικονομίας και τη **στήριξη του αγροτικού πληθυσμού**. Άλλωστε, η Ο.Κ.Ε. έχει τονίσει¹⁷ την ανάγκη για ορθολογική και ολοκληρωμένη προσέγγιση στην ανάπτυξη της ελληνικής γεωργίας μέσω του σχεδιασμού και της εφαρμογής προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης και ανάπτυξης της υπαίθρου κατά περιφέρεια.

¹² Βλ. Γνωμοδότηση της ευρωπαϊκής Ο.Κ.Ε. για την “11η ετήσια έκθεση για τα Διαρθρωτικά Ταμεία 1999” (Μάιος, 2001). CES 714/2001, σ. 8.

¹³ Στο πλαίσιο του Β' Κ.Π.Σ. χρηματοδοτήθηκαν στην Ελλάδα επτά Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης κυρίως στους τομείς της κοινωνικής οικονομίας, του τουρισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στην Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών για την Ενδυνάμωση της τοπικής διάστασης της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση αναφέρεται ότι η αξιολόγηση των Τοπικών Συμφώνων Απασχόλησης θα είναι διαθέσιμη στα μέσα του 2003.

¹⁴ Η έννοια της ολοκληρωμένης ανάπτυξης του αγροτικού χώρου αναφέρεται στην ευρύτερη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αγροτικών χώρων, στις οποίες ο γεωργικός τομέας κυριαρχεί και διαδραματίζει ζωτικό ρόλο, είναι δε έννοια με διάσταση χώρου. Η μορφή αυτή ανάπτυξης αφορά όλο το πλέγμα των λειτουργιών που αναπτύσσονται στις αγροτικές περιοχές (παραγωγικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές). Βλ. περισσότερα στη Γνώμη 27 της Ο.Κ.Ε. “Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του Αγροτικού Χώρου” (Φεβρουάριος 1999).

¹⁵ Βλ. τη Γνώμη 13 της Ο.Κ.Ε. με θέμα “Απασχόληση στον αγροτικό τομέα” (Οκτώβριος 1997).

¹⁶ Μάλιστα κρίνεται σκόπιμο η Ο.Κ.Ε. να γνωμοδοτήσει για τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Leader και Urban.

¹⁷ Βλ. υπ' αριθ. 1 Γνώμη για την “Ανεργία - Απασχόληση” (Ιούνιος 1995).

Ωστόσο, η Ο.Κ.Ε. τονίζει ότι για να τονωθεί η απασχόληση στον αγροτικό τομέα και ως εκ τούτου να επιτευχθεί ο στόχος της αντιστροφής της πληθυσμιακής συρρίκνωσης που έχει τεθεί για αρκετές περιφέρειες, απαιτούνται επαρκείς πόροι χρηματοδότησης. Όμως, παρά την πληθωρική φιλολογία που έχει αναπτύξει η ΕΕ περί ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης, η Ο.Κ.Ε. εκτιμά ότι οι πόροι τόσο στο πλαίσιο των ΠΕΠ όσο και στο πλαίσιο του αντίστοιχου τομεακού προγράμματος δεν είναι επαρκείς¹⁸. Άλλωστε, η χώρα μας, σύμφωνα με το επικρατέστερο κριτήριο που επικρατεί σήμερα στην Ε.Ε. και στον ΟΟΣΑ¹⁹, αποτελεί την πλέον “αγροτική χώρα” της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στην Ελλάδα το 30,8% του συνολικού πληθυσμού ζει και εργάζεται στις αγροτικές περιοχές²⁰, ποσοστό σχεδόν διπλάσιο από το μέσο όρο της Ε.Ε. που είναι 17,5%. Όσον αφορά στην έκταση που καταλαμβάνουν οι αγροτικές κοινότητες, αυτή ανέρχεται σχεδόν στο 92% της συνολικής έκτασης της χώρας, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την Ε.Ε. είναι 80,9%.

Με βάση αυτά τα δεδομένα, **οι Διαχειριστικές Αρχές των ΠΕΠ πρέπει να εξασφαλίσουν ότι τα κονδύλια για την αγροτική ανάπτυξη θα οδηγηθούν σε σωστές κατευθύνσεις και δεν θα επαναληφθούν τα λάθη του παρελθόντος, προτάσσοντας μάλιστα την ποιότητα των έργων έναντι της ποσότητας.** Επίσης, θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στους φορείς που εκ φύσεως είναι σε θέση να εφαρμόσουν αξιόπιστα προγράμματα ανάπτυξης, όπως,

για παράδειγμα οι αγροτικοί συνεταιρισμοί και τα επιμελητήρια.

Η Ο.Κ.Ε. θεωρεί αναγκαία την ενίσχυση του ρόλου των συνεταιριστικών οργάνωσεων, προκειμένου αυτές να αναλάβουν δράσεις τόσο στην παροχή γεωτεχνικών συμβουλών όσο επίσης και στην επαγγελματική κατάρτιση, ενημέρωση και πληροφόρηση των αγροτών. Επίσης, στη μείωση του “πληθυσμιακού ελλείμματος” των αγροτικών περιοχών θα συμβάλει η ενίσχυση του ρόλου της πολυαπασχόλησης. Οι κάτοικοι των αγροτικών περιοχών δεν μπορούν να παραμείνουν στη γεωργία (λόγω του μικρού κλήρου και της εποχικότητας της γεωργίας) και αναζητούν συμπληρωματικό εισόδημα. **Η Ο.Κ.Ε. επομένως, θεωρεί ότι οι χρηματοδοτούμενες δράσεις πρέπει να προσανατολίζονται προς την κατεύθυνση της πολυαπασχόλησης.**

Ως σημαντική κρίνεται η ειδική μέριμνα που έχει ληφθεί για το **νησιωτικό, αλλά και τον ορεινό χώρο** με τον προγραμματισμό εξειδικευμένων μέτρων που αντιμετωπίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών. Για παράδειγμα, στην περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας η “ολοκληρωμένη ανάπτυξη ορεινών - παραλίμνιων περιοχών” αποτελεί τον έκτο Άξονα Προτεραιότητας του Επιχειρησιακού της Προγράμματος, ενώ η προστασία των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των κοινωνιών των μικρών νησιών και η ανάπτυξή τους αποτελεί τον έκτο Άξονα Προτεραιότητας του ΠΕΠ των Ιονίων Νήσων.

¹⁸ Μάλιστα στην υπ' αριθ. 27 Γνώμη (βλ. υποσημείωση 11) η Ο.Κ.Ε. είχε προτείνει ότι η χώρα μας θα πρέπει να προσπαθήσει να δεσμεύσει, τουλάχιστον, το 20% του Γ.Κ.Π.Σ. στον αγροτικό τομέα για να υπάρχουν ρεαλιστικές προοπτικές υλοποίησης της ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης.

¹⁹ Με βάση το κριτήριο αυτό, ως αγροτικές κοινότητες χαρακτηρίζονται αυτές που έχουν πυκνότητα πληθυσμού κάτω των 100 κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο. Με βάση την κατάταξη οι περιφέρειες μπορούν να χαρακτηριστούν ως: Κυρίως Αγροτικές Περιφέρειες στις οποίες πάνω από το 50% του πληθυσμού κατοικεί σε αγροτικές κοινότητες, Σημαντικά Αγροτικές Περιφέρειες στις οποίες από 15% έως 50% του πληθυσμού κατοικεί σε αγροτικές κοινότητες και κυρίως Αστικές Περιφέρειες στις οποίες λιγότερο από 15% του πληθυσμού κατοικούν σε αγροτικές κοινότητες.

²⁰ Βλ. αναλυτικά για κάθε περιφέρεια της χώρας τον Πίνακα 4 του Παραρτήματος.

Η Ο.Κ.Ε. εκτιμάει ότι πρέπει να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια **για την εξασφάλιση της συνοχής, της συνέργειας και του αποτελεσματικού συντονισμού του προγράμματος με τα άλλα επιχειρησιακά προγράμματα** (Κοινωνία της Πληροφορίας και Ανταγωνιστικότητα), εφόσον όπως έχει τονισθεί και παραπάνω, τα ΠΕΠ είναι επιβλητικά των τομεακών προγραμμάτων.

Η Ο.Κ.Ε. εκτιμάει ότι σε κάθε περίπτωση στο στάδιο εφαρμογής των ΠΕΠ πρέπει να υπάρξει μέριμνα ώστε να μη χαθούν πόροι λόγω μη επίτευξης των κατ' έτος ποσοτικών στόχων.

Η Ο.Κ.Ε. θεωρεί ότι τα έργα υποδομής **στο χώρο των μεταφορών αποτελούν σημαντικό μοχλό ανάπτυξης** μιας χώρας. Δεδομένης, μάλιστα, της παγκοσμιοποίησης των αγορών, τα έργα αυτά αποκτούν ξεχωριστό ενδιαφέρον, αφού συντελούν στη μείωση του δείκτη του μεταφορικού κόστους και αίρουν την απομόνωση των απομακρυσμένων περιοχών. Τα ποσά που επενδύονται είτε μέσω των Κ.Π.Σ., είτε μέσω εθνικών πόρων βελτιώνουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων της περιφέρειας. Ωστόσο, απομένουν πολλά ακόμη να γίνουν στον εν λόγω τομέα και τα ΠΕΠ προσφέρουν αυτή τη δυνατότητα.

Η Ο.Κ.Ε. κρίνει θετικά το γεγονός ότι σε όλα τα Π.Ε.Π. προβλέπονται μέτρα που αφορούν **τον πολιτιστικό τομέα, καθώς εκτιμά, ότι μέσα από τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ανάδειξη της ιδιαίτερης πολιτιστικής ταυτότητας κάθε Περιφέρειας, ο πολιτισμός συμβάλει στην περιφερειακή ανάπτυξη.** Ο πολιτισμός στα Π.Ε.Π. συνδέεται κυρίως με άξονες που αφορούν την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου, τον τουρισμό και το περιβάλλον. **Εντούτοις, η Ο.Κ.Ε. θέλει να σημειώσει την ασάφεια και την αοριστία των επί μέρους μέτρων καθώς και την απουσία μέτρων που ενισχύουν το Σύγχρονο Πολιτισμό.** Εξαίρεση αποτελούν

το ΠΕΠ της Αττικής, στο οποίο προβλέπεται η ενίσχυση της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας και των καινοτόμων πολιτιστικών προϊόντων στο πλαίσιο του Άξονα 1 και το ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας, όπου στο Μέτρο 3 του Άξονα 3 γίνεται λόγος, μεταξύ άλλων, για ανάδειξη και αξιοποίηση του σύγχρονου πολιτισμού στις αστικές περιοχές. Ωστόσο τα εν λόγω Μέτρα και στις δύο περιπτώσεις χαρακτηρίζονται από αοριστία, ενώ παράλληλα παραμένει ασαφής η έννοια του σύγχρονου πολιτισμού.

Η Ο.Κ.Ε. εκτιμά ότι η περιφερειακή πολιτική θα πρέπει να ανταποκρίνεται στις προκλήσεις του μέλλοντος, ιδίως στην παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και στην επιτάχυνση των τεχνολογικών μεταλλάξεων. Με αυτόν τον τρόπο, θα εξασφαλιστεί η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα των περιφερειών στις εκάστοτε συνθήκες, ώστε να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητά τους, να μειωθούν οι ανισότητες και να δημιουργηθούν ποιοτικές θέσεις απασχόλησης. Ως εκ τούτου, **κρίνεται σημαντική η έμφαση που δίνεται στην ανάπτυξη ενός πνεύματος καινοτομίας στις περιφέρειες,** καθώς επίσης στην ανάπτυξη της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Στην πρόκληση αυτή θα πρέπει να απαντήσουν όλες οι περιφέρειες της Ελλάδος συμπεριλαμβανομένων των λιγότερο προνομιούχων περιοχών.

Πέρα πάντως από τις παραπάνω παρατηρήσεις, η Ο.Κ.Ε. **θέλει να επισημάνει και ορισμένα ιδιαίτερα σημαντικά θέματα.**

1. Η Ο.Κ.Ε. θέλει να τονίσει με έμφαση ότι είναι επιτακτική η ανάγκη ορθολογικής και αποτελεσματικής αξιοποίησης των κοινοτικών και εθνικών πόρων. Η ένταξη χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην Ε.Ε. με πολύ χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του μέσου όρου στην ΕΕ, γεγονός που θα οδηγήσει σε "σχετική" και όχι πραγματική αύξηση της ευημερίας των περι-

φερειών που σήμερα βρίσκονται σε μειονεκτική θέση²¹ με ότι αυτό συνεπάγεται για τους μελλοντικούς σχεδιασμούς και τις προτεραιότητες της Ε.Ε. Το ζητούμενο λοιπόν που πρέπει να απαντηθεί και μέσα από το Γ' Κ.Π.Σ. είναι η πραγματική σύγκλιση της χώρας μας με τις ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες. Αυτό σημαίνει έμφαση στην ποιότητα και προπαντός στη διατηρησιμότητα των έργων.

2. Στο πλαίσιο των μέτρων που αφορούν την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού χιλιάδες άτομα συμμετείχαν και πρόκειται να συμμετάσχουν και στο μέλλον σε προγράμματα κατάρτισης. **Ερωτηματικά ωστόσο εγείρονται για το βαθμό στον οποίο τα προγράμματα αυτά αποτελούν γέφυρα ανάμεσα στον άνεργο και την αγορά εργασίας.** Γεννιέται, δηλαδή, το ερώτημα κατά πόσο ο άνεργος ολοκληρώνοντας ένα τέτοιο πρόγραμμα έχει καταρτιστεί ή επανακαταρτιστεί και κατά πόσο είναι δυνατό να αναζητήσει και να πετύχει μια σχετική, με το αντικείμενο στο οποίο καταρτίστηκε, θέση απασχόλησης ή αν τα προγράμματα αυτά αποτελούν απλώς μια προσωρινή και πρόχειρη πηγή εύρεσης οικονομικών πόρων για τον άνεργο. Αυτό έχει και μια πρόσθετη σημασία καθώς είναι δυνατόν να νοθεύσουν τα ποσοστά απασχόλησης σε κάθε περιφέρεια, εφόσον η Κάρτα Ανεργίας του ΟΑΕΔ αφαιρείται από τον άνεργο κατά τη διάρκεια της κατάρτισής του κι έτσι εμφανίζεται μια πλασματική εικόνα για την πραγματική κατάσταση και το σωστό προγραμματισμό. Για το λόγο αυτό η Ο.Κ.Ε. εστιάζει την παρατήρησή της στην **έλλειψη**

συστημάτων παρακολούθησης και συλλογής στατιστικών δεδομένων (follow up) σε επίπεδο περιφέρειας, η ύπαρξη των οποίων θα επέτρεπε την εκτίμηση του βαθμού ένταξης ή επανένταξης των καταρτιζόμενων ανέργων στην αγορά εργασίας. Προς την κατεύθυνση αυτή μπορεί να συμβάλει σημαντικά ο εκσυγχρονισμός και η αναβάθμιση των τοπικών γραφείων του ΟΑΕΔ.

3. Κατά την ανάπτυξη μιας τοπικής στρατηγικής για την απασχόληση, η διάσταση της ισότητας των φύλων πρέπει να εντάσσεται στη διάγνωση των συνθηκών της περιοχής. Μέτρα **για την ισότητα των φύλων και την προώθηση ίσων ευκαιριών προβλέπονται στο πλαίσιο των Αξόνων που αφορούν το ανθρώπινο δυναμικό** σε όλα τα ΠΕΠ. Η Ο.Κ.Ε. επισημαίνει ότι στην υλοποίηση των μέτρων αυτών οι γυναίκες πρέπει να είναι τόσο παράγοντες όσο και ομάδες στόχου. Κάτι τέτοιο απαιτεί την αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στις τοπικές οργανώσεις των κοινωνικών εταίρων, τη χρήση των δεξιοτήτων και της εμπειρίας των γυναικών στην κοινωνική οικονομία και στον εθελοντικό τομέα και τη συμμετοχή των Οργανώσεων των γυναικών σε τοπικές και περιφερειακές συμπράξεις και σε Τοπικά Σύμφωνα Απασχόλησης.
4. Είναι προφανές ότι για την επιτυχία των στόχων των ΠΕΠ, απαιτείται συγκροτημένη προσπάθεια όλων των εμπλεκόμενων φορέων. Η επιτυχής έκβαση της προσπάθειας, θα εξαρτηθεί κατ' αρχήν σημαντικά από το ανθρώπινο

²¹ Την άποψη αυτή έχει υιοθετήσει κατά το παρελθόν και η Ευρωπαϊκή Ο.Κ.Ε. - βλ. α) Γνωμοδότηση για την "Εκτη περιοδική έκθεση για την κοινωνική και οικονομική κατάσταση και ανάπτυξη των περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης" (Σεπτέμβριος, 1999). CES 849/1999 και β) Γνωμοδότηση για τις "Κατευθυντήριες γραμμές για ολοκληρωμένες ενέργειες υπέρ των νησιωτικών περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μετά τη Συνθήκη του Αμστερνταμ (άρθρο 158)" (Σεπτέμβριος, 2000). CES 805/2000. Επίσης την ίδια άποψη διατυπώνει η ΚΕΔΚΕ, βλ. άρθρο "Οι Περιφέρειες της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση" στα Τετράδια Αυτοδιοίκησης στο Τεύχος 1 (2001).

δυναμικό που απασχολείται στους φορείς υλοποίησης και γενικότερα από το Δημόσιο Τομέα. Είναι, λοιπόν, απαραίτητο να προχωρήσει το συντομότερο δυνατό η ενίσχυση των φορέων υλοποίησης με το απαραίτητο προσωπικό. Επιπλέον, η δυνατότητα υποστήριξης των Τελικών Δικαιούχων με εξωτερικούς συμβούλους θα συμβάλει θετικά στην αποτελεσματικότερη υλοποίηση των έργων και προγραμμάτων. Στο σημείο αυτό ιδιαίτερα κρίσιμο ρόλο καλείται να παίξει και η τοπική αυτοδιοίκηση, εξασφαλίζοντας ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Είναι βέβαια αυτονόητο ότι η τοπική αυτοδιοίκηση δεν μπορεί να δράσει μόνη της. Είναι αναγκαία η συμμετοχή των τοπικών παραγόντων. Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται:

- **Οι επιχειρήσεις**, οι οποίες με τη διπλή τους ιδιότητα, ως εργοδότες και ως εταίροι, μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά αφενός μεν δημιουργώντας θέσεις εργασίας αφετέρου δε βοηθώντας τους υπόλοιπους φορείς να συμβάλουν περισσότερο στην αύξηση της απασχόλησης.
- **Οι κοινωνικοί εταίροι αποτελούν θεμελιώδεις παράγοντες για την τοπική δράση.** Οι τοπικές συνδικαλιστικές οργανώσεις και οι εργοδότες αφουγκράζονται καλύτερα λόγω της εγγύτητάς τους τα προβλήματα της περιοχής τους και τις ανάγκες της σε ό,τι αφορά τις δεξιότητες, τις θέσεις εργασίας και την κατάρτιση.
- **Η εκπαίδευση** (ανώτατα και ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα), οι φορείς

κατάρτισης και άλλοι φορείς μπορούν να βοηθήσουν τόσο τους ανέργους όσο και τους εργαζόμενους να βελτιώσουν τις ικανότητες και τις δεξιότητές τους, εξασφαλίζοντας δια βίου κατάρτιση και εκπαίδευση σε όλους.

- **Οι δημόσιες υπηρεσίες** απασχόλησης μπορούν να διαδραματίσουν έναν καίριο ρόλο για τη λεπτομερή ανάλυση των τοπικών αγορών εργασίας και των αναγκών που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις σε τοπικό επίπεδο.

Έχοντας ήδη τονίσει την αξία του κοινωνικού διαλόγου σε όλα τα στάδια της εξέλιξης του Γ' Κ.Π.Σ., η Ο.Κ.Ε. επισημαίνει ιδιαίτερα την ανάγκη ενίσχυσης του κοινωνικού διαλόγου σε περιφερειακό επίπεδο, καθώς εκτιμά ότι η περιφέρεια ως μονάδα αυτοδιοίκησης επιτρέπει καλύτερη (σφαιρική και αμεσότερη) αποτύπωση των αναπτυξιακών αναγκών και πιο αποτελεσματική παρέμβαση. Ως εκ τούτου, τα δημιουργούμενα εκεί όργανα κοινωνικού διαλόγου θα είχαν πιο ρεαλιστικό πεδίο και πιο εποπτικό ρόλο²².

Ωστόσο, η έλλειψη ενός ολοκληρωμένου συστήματος περιφερειακού κοινωνικού διαλόγου είναι διαπιστωμένη. Αυτή τη στιγμή, σε επίπεδο νομού, λειτουργούν θεσμοθετημένα όργανα κοινωνικού διαλόγου υπό την ειδικότερη μορφή των Νομαρχιακών Οικονομικών και Κοινωνικών Επιτροπών (Ν.Ο.Κ.Ε.). Θα πρέπει λοιπόν στο μέλλον να πλαισιωθούν όλα τα επίπεδα αυτοδιοίκησης από αντίστοιχες επιτροπές κοινωνικού διαλόγου (ο α' βαθμός τοπικής αυτοδιοίκησης και, όταν εισαχθεί και ο γ' βαθμός τοπικής, δηλαδή Περιφερειακής, Αυτοδιοίκησης)²³.

²² Βλ. τη Γνώμη 28 της Ο.Κ.Ε. "Η Περιφερειακή διάσταση των θεσμών κοινωνικού διαλόγου" (Μάρτιος 1999).

²³ Βλ. υποσημείωση 22.

Η Ο.Κ.Ε. εκτιμά ότι τα κενά αυτά θα ήταν καλό να συμπληρωθούν σταδιακά και με βάση ρεαλιστικές εκτιμήσεις. Προς το παρόν μια μεσοπρόθεσμη στρατηγική που θα μπορούσε να προταθεί συνίσταται στην προτροπή για συνεργασίες Ν.Ο.Κ.Ε. της ίδιας περιφέρειας με σκοπό τη δημιουργία προϋποθέσεων για κατοχύρωση στο μέλλον Οικονομικών και Κοινωνικών Επιτροπών σε επίπεδο περιφέρειας.

Συμπερασματικά, η Ο.Κ.Ε. διαπιστώνει ότι τα ΠΕΠ παρέχουν σημαντικότερες δυνατότητες ανάπτυξης στις ελληνικές περιφέρειες, με την προϋπόθεση ότι θα αξιοποιηθούν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα και ότι η αναπτυξιακή προσπάθεια θα στηριχτεί στην τοπική αυτοδιοίκηση όλων των βαθμίδων και στους τοπικούς φορείς (π.χ. τοπικές επιχειρηματικές, ιδιωτικές ή συλλογικές, πρωτοβουλίες). Οι τοπικοί συντελεστές είναι αυτοί που κατανοούν καλύτερα τις τοπικές συνθήκες, προσδοκίες και ανάγκες. **Οι ευρωπαϊκές και εθνικές στρατηγικές δεν μπορούν να δρομολογηθούν χωρίς δράση σε τοπικό επίπεδο. Οι τοπικές κοινωνίες είναι αυτές που βρίσκονται στην καταλληλότερη θέση να μετατρέψουν τις**

εθνικές και ευρωπαϊκές στρατηγικές σε επιτόπια δράση.

Για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των ΠΕΠ, η Ο.Κ.Ε. διατυπώνει τρεις βασικές παρατηρήσεις:

- α. Απεξάρτηση** των επιμέρους επιλογών στο εσωτερικό κάθε περιφέρειας, από “πελατειακές” σχέσεις και η συνάρτησή τους με διαφανείς διαδικασίες και συνδυασμό αντικειμενικών, κατά το δυνατόν, δεικτών (λ.χ. κατά κεφαλήν ΑΕΠ, πληθυσμός, δείκτης ανεργίας κ.ά.)
- β. Αποφυγή**, κατά το δυνατόν, του κατακερματισμού των έργων και της διασποράς των κονδυλίων, απλά και μόνο για να δημιουργείται μια “εντύπωση” ενδοπεριφερειακής δικαιοσύνης.
- γ. Διάχυση** της πληροφόρησης και σωστή αξιολόγηση των φορέων υλοποίησης.

Και στα τρία αυτά ζητήματα ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων και η διαδικασία του κοινωνικού διαλόγου - συνεπώς και του κοινωνικού ελέγχου - είναι ιδιαίτερα σημαντικός.

Δ. ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ

Οι Ελληνικές Περιφέρειες

Οι δεκατρείς περιφέρειες, στις οποίες διαιρείται η Ελλάδα, διαφοροποιούνται ως προς τη γεωγραφική τους θέση (π.χ. νησιωτικές, ορεινές κ.λπ.) και κατά συνέπεια ως προς τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Ως εκ τούτου, **είναι αναμενόμενο η αναπτυξιακή τους πορεία και η σύγκλιση να παρουσιάζει πολυπλοκότητα και ανομοιογένεια, ως απόρροια της έντονης γεωγραφικής τους πολυμορφίας.**

Οι ελληνικές περιφέρειες μπορούν να διακριθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες²⁴. **Η πρώτη** περιλαμβάνει τις περιφέρειες Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας και τις δύο νησιωτικές περιφέρειες (την Κρήτη και το Νότιο Αιγαίο). **Οι περιφέρειες αυτές έχουν το υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ στη χώρα** και αναπτύσσονται με ικανοποιητικούς ή σχετικά ταχείς ρυθμούς. **Η δεύτερη** κατηγορία περιλαμβάνει τις περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Βόρειου Αιγαίου. **Οι περιφέρειες αυτές είναι αραιοκατοικημένες ή βρίσκονται στην ορεινή ραχοκοκαλιά της Ελλάδας και παρουσιάζουν τους χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης.** Τέλος, **η τρίτη** κατηγορία περιλαμβάνει τις υπόλοιπες, **με ενδιάμεσους ρυθμούς, ανάπτυξης περιφέρειες** (κινούνται στο 62% του μέσου κατά κεφαλή ΑΕΠ της Ε.Ε.). Οι περιφέρειες αυτές είναι η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, η Θεσσαλία, τα Ιόνια νησιά και η Στερεά Ελλάδα.

Ειδικότερα, όσον αφορά στο κατά κεφαλή ΑΕΠ, το 1996 με εξαίρεση την Αττική, την Κρήτη και το Νότιο Αιγαίο το

σύνολο των υπόλοιπων περιφερειών εμφανίζει κατά κεφαλήν ΑΕΠ χαμηλότερο του μέσου όρου της χώρας²⁵. Άκρως προβληματικές εμφανίζονται οι περιφέρειες της Ηπείρου και του Βόρειου Αιγαίου όπου οι τιμές είναι κάτω του 85% του εθνικού μέσου όρου. Ιδιαίτερα προβληματικές εμφανίζονται και οι περιφέρειες Πελοποννήσου και Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης οι οποίες κυμαίνονται στο 86% - 90% του εθνικού μέσου όρου. Χαρακτηριστικές, όμως, είναι και οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες οι οποίες αποδίδονται με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε επίπεδο νομού. Έτσι σοβαρή υστέρηση εμφανίζουν οι νομοί Χίου, Ροδόπης, Καστοριάς, Γρεβενών, Θεσπρωτίας, Άρτας και Ευρυτανίας. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι χαμηλότερο του 65% του μέσου όρου της χώρας.

Όσον αφορά στην ανεργία, το 1997 ποσοστά ανώτερα του ποσοστού της χώρας (10,3%) παρουσίασαν η Δυτική Μακεδονία (14,5%), η Στερεά Ελλάδα (12,8%), η Αττική (12,1%) και η Ήπειρος (11,2%)²⁶. Οι περιφέρειες αυτές παρουσιάζουν έντονο πρόβλημα στην ανεργία των νέων, στην ανεργία των γυναικών και στη μακροχρόνια ανεργία. Επίσης, στη μακροχρόνια ανεργία ποσοστό υψηλότερο από το μέσο εθνικό παρουσιάζουν η Θεσσαλία και η Πελοπόννησος. Τα υψηλά επίπεδα ανεργίας στους νέους και στις γυναίκες και η μακροχρόνια ανεργία υποδεικνύουν τον προσανατολισμό των προβλεπόμενων δράσεων στα ΠΕΠ, όχι μόνο στην αύξηση των θέσεων εργασίας, αλλά και στο κρίσιμο ζήτημα της ένταξης και επανένταξης σημαντικών ομάδων του πληθυσμού στην αγορά εργασίας.

²⁴ Βλ. την παράγραφο 1.3. με θέμα "Περιφερειακές ανισότητες" στο κείμενο του Γ.Κ.Π.Σ..

²⁵ Βλ. την παράγραφο 1.3. 2. με θέμα "Διαπεριφερειακές ανισότητες στην Ελλάδα" στο Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 - 2006.

²⁶ Βλ. υποσημείωση 25.

Η Ελλάδα είναι μια περιφερειακή χώρα της Ε.Ε. Με βάση δείκτη που μετρά την περιφερειακότητα, τόσο ως προς την απόσταση, όσο και ως προς το οικονομικό δυναμικό (όπως αυτό εκφράζεται με το ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης), οι περιοχές NUTS 2 της Ελλάδας, οι οποίες είναι όλες επιλέξιμες περιοχές του στόχου 1, κυμαίνονται από 85,90 στην Αττική, η χαμηλότερη τιμή, μέχρι 99,56 στο Νότιο Αιγαίο, η υψηλότερη τιμή, όπου τιμή 0 λαμβάνει η πλέον κεντρική περιφέρεια και δείκτη 100 η πλέον απομακρυσμένη και υστερούσα περιοχή στην Ε.Ε.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται ορισμένες παρατηρήσεις που αφορούν κάθε περιφέρεια ξεχωριστά και γίνονται ορισμένες επισημάνσεις, προκειμένου αυτές να ληφθούν ιδιαίτερα υπόψη από τους αρμόδιους φορείς, τόσο σε τοπικό όσο και σε κεντρικό επίπεδο, κατά την εφαρμογή των ΠΕΠ. Όπως είναι φυσικό απόλυτα εξειδικευμένες παρατηρήσεις δεν μπορεί να γίνουν, καθώς οι επιμέρους δράσεις και μέτρα συνδέονται με τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιφέρειας. Με την ευκαιρία όμως αυτή θα πρέπει να τονιστεί και πάλι η σημασία του κοινωνικού διαλόγου σε τοπικό επίπεδο.

1. Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

Η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη καλύπτει το 10,7% της συνολικής έκτασης της χώρας (14.157 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αντιπροσωπεύει το 5,3% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (561.838 κάτοικοι σύμφωνα με εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 2001). Το κατά κεφαλήν

ΑΕΠ της Αν. Μακεδονίας και Θράκης διατηρείται σε χαμηλότερη θέση από το αντίστοιχο μέσο όρο της χώρας και των περιφερειών του στόχου 1 της Ε.Ε., παρά την αξιόλογη πρόοδο σε όρους πραγματικής σύγκλισης που παρατηρήθηκε τη δεκαετία 1986 – 96²⁷. Πιο συγκεκριμένα το 1994, το ΑΕΠ της Περιφέρειας αντιστοιχούσε στο 87,5% του εθνικού μέσου όρου.

Η Περιφέρεια παρουσιάζει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, αλλά και περιορισμούς, που εμποδίζουν την αναπτυξιακή της διαδικασία. Τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα **αποτελούν η γεωγραφική της θέση** (διέλευση εθνικών και διευρωπαϊκών δικτύων μεταφορών καθώς και η εξωτερική δυνητική αγορά του ευρύτερου βαλκανικού χώρου), **οι φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι, η νεοαποκτηθείσα βιομηχανική ζώνη, λόγω των επενδυτικών κινήτρων.** Από την άλλη πλευρά, **ο παραμεθόριος και ακριτικός χαρακτήρας της Περιφέρειας**, η δυσμενής δημογραφική κατάσταση (λόγω της εκροής από τις ακριτικές περιοχές), η εισροή νεοπροσφύγων και οι ενδοπεριφερειακές αναπτυξιακές και κοινωνικές ανισότητες που σχετίζονται και με την παρουσία της μουσουλμανικής μειονότητας συνιστούν τα κυριότερα προβλήματα. Με βάση τα παραπάνω συγκριτικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, ως γενικός αναπτυξιακός στόχος για την Αν. Μακεδονία και Θράκη έχει τεθεί η θετική πληθυσμιακή εξέλιξη με έμφαση στην ομαλή κοινωνική ενσωμάτωση παλινοστούτων και μεταναστών που θα στηρίζεται στην αξιοποίηση της οικονομικής δυναμικής και στη διάχυση της ευημερίας.

Η Περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης παρουσιάζει τοπικά συγκρι-

²⁷ Το 1986 η Περιφέρεια καταλάμβανε την εικοστή θέση ανάμεσα στις εικοσιπέντε φτωχότερες περιφέρειες της ΕΕ (το ΑΕΠ της αντιστοιχούσε στο 56% του μέσου όρου της ΕΕ), ενώ το 1996 η θέση της Περιφέρειας βελτιώθηκε σημαντικά, αυξάνοντας το ΑΕΠ της στο 61% του κοινοτικού μέσου όρου. Βλ. των Κόνσολα Ν., Παπαδασκαλόπουλο Α., Πλασκοβίτη Η., "Regional development in Greece", Νέα Υόρκη: Springer (2002).

τικά πλεονεκτήματα **για την ανάπτυξη του δευτερογενή τομέα** (για τη χρονική περίοδο 1993 – 2000), ενώ η συνολική απασχόληση (σε όλους τους τομείς) παρουσιάζει μείωση (ενώ φθίνουσα παρουσιάζεται και η διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού και του ενεργού πληθυσμού) κάτι που οφείλεται τόσο στη δυσμενή κλαδική διάρθρωση, όσο και στην ύπαρξη αρνητικών τοπικών παραγόντων. Αρνητικοί παράγοντες για την ανάπτυξη της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης είναι η αδυναμία πρόσβασης στις αγορές και η ανεπαρκής βιομηχανική και κοινωνική υποδομή. Η Ο.Κ.Ε. εκτιμά ότι τα χαρακτηριστικά αυτά της περιφέρειας θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην επιλογή των έργων που θα υλοποιηθούν στο πλαίσιο των μέτρων του ΠΕΠ που αφορούν, άμεσα ή έμμεσα, την απασχόληση. **Η δημιουργία μακροχρόνιων ποιοτικών θέσεων απασχόλησης κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της θετικής πληθυσμιακής εξέλιξης και οι κάτοικοι της περιφέρειας να ζήσουν σε μια κοινωνία που ευημερεί.**

Έμφαση επίσης πρέπει να δοθεί στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου, δεδομένου ότι η Περιφέρεια αποτελεί κυρίως αγροτική περιφέρεια²⁸ με το 52,7% του πληθυσμού της να κατοικεί σε αγροτικές κοινότητες.

2. Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

Η Κεντρική Μακεδονία καλύπτει το 14,5% της συνολικής έκτασης της χώρας (19.146 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 17,1% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (1.792 εκατ. κάτοικοι σύμφωνα με εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 2001). Η Κεντρική Μακεδονία παράγει το 17% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας.

Η Περιφέρεια παρουσιάζει θετικά τοπικά πλεονεκτήματα που ευνοούν τον πρωτογενή τομέα. Όσον αφορά συνολικά όλους τους τομείς παρατηρείται ότι η Κεντρική Μακεδονία περιλαμβάνεται μεταξύ των τεσσάρων περιφερειών της χώρας που παρουσιάζουν τοπικά πλεονεκτήματα, ενώ η συνολική απασχόληση (σε όλους τους τομείς) παρουσίασε ρυθμό αύξησης μεγαλύτερο του μέσου εθνικού (για τη χρονική περίοδο 1993 – 2000). Το ποσοστό ανεργίας το 2000 ήταν ελαφρώς χαμηλότερο από το μέσο εθνικό (10,7% και 11,1% αντίστοιχα).

Η Περιφέρεια παρουσιάζει σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα, αλλά και μειονεκτήματα. Ο δυναμικός **ρόλος της Θεσσαλονίκης**, η γεωγραφική της θέση, το μέγεθος του δευτερογενή τομέα, τα αστικά κέντρα με τις δυναμικές προοπτικές, η τουριστική υποδομή της Χαλκιδικής, ο φυσικός και πολιτιστικός πλούτος (Όλυμπος, Άγιο Όρος, Βεργίνα κ.ά.) συνιστούν τα κυριότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα. Από την άλλη πλευρά, **η καθυστέρηση στην επαναδόμηση του αγροτικού τομέα**, το πρότυπο του μαζικού παραθεριστικού τουρισμού που έχει κυριαρχήσει στις παραθαλάσσιες ζώνες, η μόλυνση του περιβάλλοντος εξαιτίας των βιομηχανικών δραστηριοτήτων και των χρήσεων των αστικών κέντρων, η άναρχη αστική δόμηση και οι αργοί ρυθμοί ανάπτυξης των γειτονικών βαλκανικών χωρών αποτελούν τους σημαντικότερους περιορισμούς στην ανάπτυξη της περιφέρειας.

Η Μακεδονία όπως και η Θράκη συγκεντρώνουν όλες τις προϋποθέσεις, ώστε να εξελιχθεί η περιοχή **σε βάση του επιχειρηματικού ανοίγματος της χώρας στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης**. Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην ειδική στρατηγική για την ανάπτυξη της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας.

²⁸ Βλ. υποσημείωση 19.

τας στην Περιφέρεια. Η ενίσχυση της μεταποίησης και των ΜΜΕ πρέπει να αποτελεί βασικό στόχο, με κύριο ζητούμενο την αύξηση της ανταγωνιστικότητας στο δευτερογενή τομέα, τη βελτίωση της δυνατότητας πρόσληψης καταρτισμένου και εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού καθώς και την ενίσχυση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων της περιφέρειας, με έμφαση στην αξιοποίηση των βαλκανικών αγορών.

Συνολικά το ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας συνιστά ένα σημαντικό εργαλείο ανάπτυξης και καθιστά αναγκαία την υλοποίηση μιας σειράς παρεμβάσεων με μεγαλύτερη την εμπλοκή των κοινωνικών συνομιλητών στους τομείς υλοποίησης, παρακολούθησης και ελέγχου.

Πάντως, είναι βέβαιο ότι το ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας αποτελεί μια δύσκολη περίπτωση αξιολόγησης, διότι η Περιφέρεια αποτελεί μια μικρογραφία της χώρας²⁹. Πιο συγκεκριμένα, στην Περιφέρεια υπάρχουν όλοι οι τύποι περιοχών (το μητροπολιτικό κέντρο της Θεσσαλονίκης, περιφερειακός χώρος, απομονωμένες και παραμεθόριες περιοχές), καθώς και όλα τα είδη οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως τουρισμός (βλ. Χαλκιδική), υπηρεσίες, βιομηχανία, γεωργία. **Ως εκ τούτου, η Ο.Κ.Ε. θεωρεί ότι το θέμα των επικαλύψεων του ΠΕΠ με τα τομεακά προγράμματα³⁰, που δεν θα μπορούσαν να αγνοήσουν μια τόσο κεντρική και σημαντική για την οικονομία της χώρας Περιφέρεια, χρήζει ιδιαίτερης προσοχής από τους αρμόδιους φορείς.** Πιο συγκεκριμένα, τα Υπουργεία θα πρέπει να σταματήσουν τη συνεχή παραπομπή στο ΠΕΠ, όποιων αναγκών τους προ-

κύπτουν για την περιοχή. Για το θέμα αυτό πρέπει να αποσαφηνιστούν ρητά οι αρμοδιότητες μεταξύ των Υπουργείων και της Γενικής Γραμματείας της Περιφέρειας.

Οι δυνατότητες πραγματοποίησης επενδύσεων από τον ιδιωτικό τομέα, μέσω του ΠΕΠ, είναι δεδομένες πλην όμως δεν θα πρέπει να επαναληφθεί στο Γ' Κ.Π.Σ. η αδράνεια που σημειώθηκε κατά το Β' Κ.Π.Σ. και η οποία συνίστατο στο γεγονός ότι τα περισσότερα προγράμματα του ιδιωτικού τομέα προωθήθηκαν και άρχισαν να εφαρμόζονται κατά το τέλος της πενταετίας υλοποίησης του Β' Κ.Π.Σ..

3. Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας

Η Δυτική Μακεδονία καλύπτει το 7,2% της συνολικής έκτασης της χώρας (9.451 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 2,9% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (302.892 κάτοικοι σύμφωνα με εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 2001). Στην Περιφέρεια παρατηρείται σταθερά ένα από τα υψηλότερα επίπεδα ανεργίας κατά τη χρονική περίοδο 1993–2000, ενώ παρουσιάζει δυσμενή κλαδική διάρθρωση και αρνητικούς τοπικούς παράγοντες.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανέρχεται στο 89% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας για το έτος 1994, παρουσιάζοντας κάμψη σε σχέση με το αντίστοιχο του 1989 που ήταν 103,6%³¹. Η περιφέρεια κατατάσσεται στην 21η θέση ανάμεσα στις φτωχότερες της Ε.Ε. με το ΑΕΠ της να αντιστοιχεί στο 62% του μέσου ΑΕΠ της ΕΕ (1996), ενώ η θέση της έχει βελτιωθεί σε σχέση με το έτος 1986 (58% του ΑΕΠ της ΕΕ)³².

²⁹ Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι μερικοί αναφέρονται στην Κεντρική Μακεδονία σαν "μικρή Ελλάδα". Βλ. Πρακτικά Συνεδρίου του Συνδέσμου Ελλήνων Περιφερειολόγων με θέμα "Αξιολόγηση Επιχειρησιακών Προγραμμάτων: Μέσα - Μέθοδοι - Τεχνικές", Νοέμβριος 1998.

³⁰ Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι η Περιφέρεια θα απορροφήσει το 15,5% των πόρων του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα.

³⁰ Βλ. ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας 2000 - 2001 και Κόνσολα Ν., Παπαδασκαλόπουλο Α., Πλασκοβίτη Η., "Regional development in Greece", Νέα Υόρκη: Springer (2002).

³¹ όπως παραπάνω.

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιφέρειας είναι οι δυνατότητες **για ριζική βελτίωση των διαπεριφερειακών συνδέσεων λόγω της Εγνατίας Οδού** και των κάθετων οδικών αξόνων, η συγκέντρωση της ενεργειακής παραγωγής (Ενεργειακό Κέντρο της Ελλάδος) με δυνατότητες σύνδεσης με τα διευρωπαϊκά ενεργειακά δίκτυα, οι πλούσιοι ορυκτοί πόροι, το πλούσιο υδάτινο δυναμικό (65% των επιφανειακών υδάτων της χώρας), το πλούσιο φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα και ο παραδοσιακός αγροτικός τομέας. Από την άλλη πλευρά, οι περιορισμοί που τίθενται οφείλονται στην παραμεθόριο γεωγραφική θέση της, στο μεγάλο βαθμό ορεινότητας, στην ιδιαίτερα υψηλή ανεργία, στον περιορισμένο αριθμό παραγωγικών κλάδων (γούνα, ενέργεια, βιομηχανία τροφίμων), στα περιβαλλοντικά προβλήματα κύρια στις περιοχές της πόλωσης της ενεργειακής παραγωγής (άξονας Κοζάνης - Πτολεμαΐδας - Φλώρινας). Με βάση τα παραπάνω **ο κύριος στόχος του ΠΕΠ είναι να συνεισφέρει στη δημιουργία μιας δυναμικής περιφέρειας, που θα αξιοποιεί τα φυσικά της αποθέματα και τη θέση της στα Δυτικά Βαλκάνια**, για να δημιουργήσει ένα ανταγωνιστικό παραγωγικό περιβάλλον και νέες ευκαιρίες απασχόλησης.

Από τα παραπάνω προκύπτουν τρία πολύ σημαντικά θέματα στα οποία όλοι οι φορείς (είτε φορείς υλοποίησης, είτε κοινωνικοί φορείς) πρέπει να δώσουν ιδιαίτερη βαρύτητα. Το πρώτο είναι η **υψηλή ανεργία**. Η περιφέρεια έχει ανάγκη από ειδικά σχεδιασμένα προγράμματα που θα ενισχύουν την απασχόληση λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου δυναμικού της. Η υλοποίηση κάθε μέτρου που εντάσσεται στο πλαίσιο του ΠΕΠ πρέπει να

εξασφαλίζει τη δημιουργία μόνιμων και ποιοτικών θέσεων απασχόλησης.

Το δεύτερο σημαντικό θέμα είναι ότι η Δυτική Μακεδονία κατατάσσεται στην κατηγορία των **κυρίως αγροτικών περιφερειών**³³, δεδομένου ότι το 58,9% του πληθυσμού της (το υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των περιφερειών της χώρας) κατοικεί σε αγροτικές κοινότητες.

Το τρίτο είναι ότι η Δυτική Μακεδονία είναι μια κατ' εξοχήν **ορεινή Περιφέρεια**. Οι ορεινές εκτάσεις της καλύπτουν το 51,9% της συνολικής έκτασης της περιφέρειας. Ο αριθμός των ορεινών οικισμών ανέρχεται στους 144 (επί συνόλου 361) και αποτελούν το 39,9% του συνόλου των οικισμών, ενώ ο πληθυσμός των ορεινών περιοχών είναι 60.193 κάτοικοι, ποσοστό 20,5% του συνολικού πληθυσμού.

4. Περιφέρεια Ηπείρου

Η Ήπειρος καλύπτει το 6,7% της συνολικής έκτασης της χώρας (9.203 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 3,54% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (371.690 κάτοικοι σύμφωνα με εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 1998).

Η Ήπειρος είναι η φτωχότερη Περιφέρεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης³⁴, μετά τις υπερπόντιες περιοχές της Γαλλίας. Συγκεκριμένα, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της περιφέρειας ανέρχεται στο 64,3% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας για το έτος 1994³⁵ και κατατάσσεται έτσι, ως δέκατη τρίτη, στην τελευταία θέση, ενώ το 1996 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αντιστοιχούσε στο 43,8% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Η περιφέρεια

³³ Βλ. υποσημείωση 19.

³⁴ Την ίδια άποψη διατυπώνει και η ΚΕΔΚΕ, βλ. άρθρο "Οι Περιφέρειες της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση" στα Τετράδια Αυτοδιοίκησης στο Τεύχος 1 (2001).

³⁵ Βλ. ΠΕΠ Ηπείρου 2000 - 2006.

παρουσιάζει δυσμενή κλαδική διάρθρωση, δηλαδή συγκεντρώνει κλάδους που δεν παρουσιάζουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, ενώ τοπικά πλεονεκτήματα παρατηρούνται μόνο στο δευτερογενή τομέα.

Ανασταλτικοί παράγοντες στην αναπτυξιακή διαδικασία της Περιφέρειας αποτελούν η **γεωγραφική απομόνωση από την υπόλοιπη χώρα**, που οφείλεται κυρίως στον υψηλό βαθμό ορεινότητας (οι ορεινές περιοχές καλύπτουν το 74,2% της συνολικής έκτασης), **οι έντονες ενδοπεριφερειακές ανισότητες** (απομόνωση των ορεινών και απομακρυσμένων περιοχών), **η ανεπάρκεια των διαπεριφερειακών και ενδοπεριφερειακών συνδέσεων**. Παράλληλα, η Περιφέρεια διαθέτει και σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα τα οποία συμβάλουν δυναμικά στην πορεία ανάπτυξής της. Η γεωγραφική θέση της Ηπείρου (**πύλη διασύνδεσης με τη Δυτική Ευρώπη, κυρίως μέσω του λιμένα της Ηγουμενίτσας** στο οποίο απολήγει η Εγνατία Οδός), η λειτουργία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και του ΤΕΙ Ηπείρου, το πλούσιο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον αποτελούν ορισμένα από τα πλεονεκτήματα της Ηπείρου.

Με βάση τα παραπάνω ως γενικός αναπτυξιακός στόχος για την Ήπειρο έχει τεθεί η ευρύτερη δυνατή αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η θέση της, ο φυσικός και πολιτιστικός της πλούτος **για έξοδο από την απομόνωση**.

Ιδιαίτερα θετικό κρίνεται το γεγονός ότι στην Περιφέρεια λειτουργεί σύστημα τηλεϊατρικής. Το δίκτυο της τηλεϊατρικής έχει κέντρο το νοσοκομείο "Χατζηκώστα" και υλοποιείται με τη συνεργασία του ΟΤΕ, που έχει συνδέσει αρκετά νοσοκομεία όχι μόνο της Ηπείρου, αλλά και της Θεσσαλίας. Επίσης, το ασύρματο δίκτυο τηλεϊατρικής συνδέει και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων με το Μέτσοβο και με άλλες περιοχές.

5. Περιφέρεια Θεσσαλίας

Η Θεσσαλία καλύπτει το 10,6% της συνολικής έκτασης της χώρας (14.036 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 7,1% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (743.075 κάτοικοι σύμφωνα με εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 2001).

Ο Γενικός Αναπτυξιακός Στόχος που έχει τεθεί για την Περιφέρεια για την περίοδο 2000 – 2006 είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας με έμφαση στην ποιότητα, την αειφορία και την ενδοπεριφερειακή συνοχή.

Η περιφέρεια παρουσιάζει **δυσμενή κλαδική διάρθρωση**, από την άλλη πλευρά όμως είναι μία από τις τέσσερις ελληνικές περιφέρειες που συγκεντρώνει τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη και των τριών τομέων της παραγωγής. Το ποσοστό της ανεργίας το 1993 ήταν χαμηλότερο του μέσου εθνικού (7,9% έναντι 9,7%) και ακολουθώντας αυξητική πορεία (όπως άλλωστε και το μέσο εθνικό) έφτασε το 2000 να ξεπεράσει αυτό της χώρας (12,4% έναντι 11,1%).

Η ύπαρξη του **Θεσσαλικού κάμπου** (της μεγαλύτερης πεδιάδας στη χώρα) αποτελεί σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα στην Περιφέρεια, τόσο από άποψη συμμετοχής στο Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν και την απασχόληση, όσο και επειδή παρέχει πρώτες ύλες σε σημαντικό τμήμα του τομέα της μεταποίησης.

Ο τριτογενής τομέας όσον αφορά στις υπηρεσίες ευνοήθηκε ιδιαίτερα από την κεντρική γεωγραφική θέση της περιφέρειας όσο και των αστικών κέντρων Λάρισας και Βόλου που μεγεθύνθηκαν και εξελίχθηκαν σε σημαντικά διοικητικά κέντρα. Ο τουρισμός παρά τους πλούσιους τουριστικούς πόρους της Περιφέρειας αναπτύχθηκε στα νησιά των Β. Σποράδων, στο Πήλιο και τα Μετέωρα σε αντίθεση με άλλες περιοχές

που η ανάπτυξη του είναι από μικρή έως μηδενική. Επομένως, εκτός από την αναβάθμιση της ανταγωνιστικότητας του βασικού τουριστικού προϊόντος της περιφέρειας και τη διατήρηση του μεριδίου της στην αγορά, είναι αναγκαίο να επιδιωχθεί μέσα από το νέο ΠΕΠ η ανάδειξη νέων τουριστικών προορισμών και η ανάπτυξη των ήπιων (εναλλακτικών) μορφών τουρισμού στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές (π.χ. αγροτουρισμός).

Επίσης, ιδιαίτερη οικονομική βαρύτητα έχει και η παράδοση της Περιφέρειας στη βιομηχανική παραγωγή. Ο μεταποιητικός τομέας αναπτύχθηκε σε περιοχές που ευνοήθηκαν είτε από κίνητρα είτε από μεγάλα έργα υποδομής (ΠΑΘΕ, ΒΙΠΕ) είτε σε περιοχές που προϋπήρξε βιομηχανική παράδοση (Λιμάνι Βόλου). Αυτή η εξέλιξη ευνόησε σημαντικά την Ανατολική Θεσσαλία και κυρίως τον άξονα Λάρισας – Βόλου. Ωστόσο, κατά τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται τάσεις βιομηχανικής παρακμής. Κρίνεται αναγκαίος λοιπόν για την περιφέρεια ο εκσυγχρονισμός της υπάρχουσας βιομηχανικής – βιοτεχνικής υποδομής καθώς και η ενίσχυση των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων.

6. Περιφέρεια Ιονίων Νήσων

Η Περιφέρεια των Ιονίων Νήσων καλύπτει το 1,8% της συνολικής έκτασης της χώρας (2.309 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 1,9% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (202.000 κάτοικοι σύμφωνα με εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 2001).

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των Ιονίων Νήσων είναι χαμηλότερο από αυτό της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, το 1994 το περιφερειακό ΑΕΠ αντιστοιχούσε στο 90% του μέσου εθνικού ποσοστού. Σε σχέση με τις ευρωπαϊκές περιφέρειες, το 1986 τα Ιόνια Νησιά βρίσκονταν στη 15η θέση

μεταξύ των 25 φτωχότερων περιφερειών στην ΕΕ με το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ να αντιστοιχεί στο 52% του κοινοτικού μέσου όρου, ενώ το 1996 η θέση της περιφέρειας παρουσίασε σημαντική βελτίωση (το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αυξήθηκε σε 62% του μέσου όρου της Ένωσης). Τα Ιόνια Νησιά σημειώνουν τα χαμηλότερα επίπεδα ανεργίας συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιφέρειες κατά την περίοδο 1993 – 2000.

Η Περιφέρεια των Ιονίων νήσων παρουσιάζει **σημαντική τουριστική ανάπτυξη**. Σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιφέρειας, εκτός από την παράδοσή της στον τουρισμό, είναι η πολιτιστική της παράδοση, το φυσικό και ανθρωπογενές της περιβάλλον και η γεωγραφική της θέση.

Γενικά, ο τουρισμός αποτελεί για την Περιφέρεια τη σημαντικότερη και δυναμικότερη δραστηριότητα της οικονομίας της. Ωστόσο, η εξέχουσα θέση που κατέχει η Περιφέρεια στον τομέα τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν αναιρεί το γεγονός ότι πρόκειται **για μια νησιωτική ακριτική περιφέρεια** με τις συνακόλουθες ενδοπεριφερειακές διαφορές και με σημαντικά προβλήματα διασύνδεσης τόσο μεταξύ των νησιών όσο και με την υπόλοιπη χώρα.

7. Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Η Δυτική Ελλάδα καλύπτει το 8,6% της συνολικής έκτασης της χώρας (11.350 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (737.117 κάτοικοι σύμφωνα με εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 2001).

Η Περιφέρεια παρουσιάζει δυσμενή κλαδική διάρθρωση (δηλαδή συγκεντρώνει κλάδους που δεν παρουσιάζουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο), ενώ συγκαταλέγεται μεταξύ των τες-

σάρων περιφερειών της χώρας στις οποίες παρατηρούνται τοπικά πλεονεκτήματα για την εξέλιξη της απασχόλησης, καθώς και μεταξύ των τριών περιφερειών με ρυθμό αύξησης της απασχόλησης μεγαλύτερο του μέσου εθνικού. Το ποσοστό ανεργίας το 2000 ήταν 10,2% χαμηλότερο από το μέσο εθνικό (11,1%). Το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν είναι χαμηλότερο από αυτό της χώρας (συγκεκριμένα, το 1994 αντιστοιχούσε στο 83,7% της χώρας). Η Περιφέρεια καταλάμβανε κατά την περίοδο 1989 – 1991 την ενδέκατη θέση μεταξύ των φτωχότερων περιφερειών της ΕΕ (το κατά κεφαλήν ΑΠΠ αντιστοιχούσε στο 40,8% του μέσου ευρωπαϊκού), ενώ το 1996 το ΑΠΠ ανήλθε στο 58% του μέσου όρου της ΕΕ.

Ο πρωτογενής τομέας έχει ιδιαίτερη βαρύτητα στην οικονομία της Περιφέρειας, αφού απασχολεί σημαντικό μέρος του εργατικού δυναμικού και συμμετέχει κατά 27% στη διαμόρφωση του ΑΕΠ της Περιφέρειας, έναντι του αντίστοιχου μέσου δείκτη σε επίπεδο χώρας 15%³⁶. Ωστόσο, ο τομέας χαρακτηρίζεται από χαμηλή ανταγωνιστικότητα λόγω υψηλού κόστους και χαμηλής ποιότητας των προϊόντων, αλλά και λόγω των αδυναμιών που υπάρχουν στους τομείς τυποποίησης-μεταποίησης, διακίνησης και εμπορίας. Επιπλέον, σημαντικό μειονέκτημα για τη γεωργία συνιστά ο χαμηλός βαθμός επαγγελματικής κατάρτισης του αγροτικού πληθυσμού. Τα παραπάνω καταδεικνύουν τη σημασία ενίσχυσης μέσω των μέτρων του ΠΕΠ της **Ολοκληρωμένης Αγροτικής Ανάπτυξης**.

Όσον αφορά στο δευτερογενή τομέα, κύριο χαρακτηριστικό της πορείας του αποτελεί η αποβιομηχάνιση που έπληξε κυρίως την Πάτρα την περίοδο 1984

– 1992, ωστόσο στον εν λόγω τομέα η περιφέρεια συγκεντρώνει ορισμένα πλεονεκτήματα, τα οποία κατάλληλα αξιοποιούμενα μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη της, όπως:

- Η σημαντική παραγωγή του πρωτογενή τομέα που μπορεί να στηρίξει **μεταποιητικές δραστηριότητες** και ιδιαίτερα την παραγωγή προϊόντων ονομασίας προέλευσης και την ανάπτυξη της τυποποίησης και της συσκευασίας αγροτικών προϊόντων για εξαγωγή.
- Η μακρά παράδοση του εργατικού δυναμικού του νομού της Αχαΐας σε **μεταποιητικές δραστηριότητες**.
- Το Πανεπιστήμιο Πατρών, τα ΤΕΙ Πατρών και Μεσολογίου και το Τεχνολογικό Πάρκο Πατρών που διαθέτουν επιστημονικό και ερευνητικό δυναμικό που χαρακτηρίζεται για την εξειδικευμένη του γνώση σε τομείς τεχνολογιών αιχμής.
- Οι δύο οργανωμένες Βιομηχανικές Περιοχές στην Πάτρα και τον Αστακό που με την απαραίτητη συμπλήρωση των υποδομών τους, μπορούν να αποτελέσουν τους πυρήνες για την περαιτέρω ανάπτυξη των μεταποιητικών δραστηριοτήτων της περιφέρειας.

Στην περιφέρεια βρίσκονται κορυφαίοι αρχαιολογικοί χώροι (Δελφοί, Ολυμπία), ενώ διαθέτει πολλές φυσικές ομορφιές και σημαντικό γραφικό ορεινό όγκο. Ειδικότερα και εν' όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, **ο πολιτιστικός πόρος "Ολυμπία"** αποτελεί ένα ξεχωριστό συγκριτικό πλεονέκτημα. Ωστόσο, η τουριστική ανάπτυξη της Δυτικής Ελλάδας είναι περιορισμένη. Η

³⁶ Βλ. ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας 2000 - 2006 και Κόνσολα Ν., Παπαδασκαλόπουλο Α., Πλασκοβίτη Η., "Regional development in Greece", Νέα Υόρκη: Springer (2002).

αξιοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 θα είναι καθοριστική για την τουριστική ανάπτυξη της Περιφέρειας. Η ευρύτερη περιοχή της Αρχαίας Ολυμπίας θα αποτελέσει πόλο έλξης μεγάλου αριθμού επισκεπτών. Η αξιοποίηση αυτού του γεγονότος θα πρέπει να έχει μονιμότερο χαρακτήρα. Αυτό θα εξαρτηθεί από την ανάπτυξη των κατάλληλων υποδομών ευχερούς μεταφοράς, διαμονής, υποδοχής πολιτιστικών δραστηριοτήτων και γενικότερα, δραστηριοτήτων αναψυχής, άθλησης και εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

8. Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας

Η Στερεά Ελλάδα καλύπτει το 11,8% της συνολικής έκτασης της χώρας (15.549 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 6,3% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (662.802 κάτοικοι σύμφωνα με εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 1998).

Το ποσοστό ανεργίας στη Στερεά Ελλάδα ανήλθε το 2000 στο 13,6% και ήταν έτσι το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της ανεργίας στη Στερεά Ελλάδα διαφέρουν από τα εθνικά. Έτσι το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας το 1997 ήταν 61,6%, ενώ στη χώρα 57,1%. Όσον αφορά στους νέους και στις γυναίκες, τα ποσοστά ήταν το 1997 43,5% και 23,4% αντίστοιχα, ενώ στη χώρα ήταν 32,3% και 15,9%. **Τα παραπάνω ποσοστά καταδεικνύουν την τεράστια σημασία που έχει για την περιφέρεια η ενίσχυση της απασχόλησης.**

Ο δευτερογενής τομέας αποτελεί την κατεξοχήν παραγωγική δραστηριότητα της Στερεάς Ελλάδας, αφού συμβάλει στη δια-

μόρφωση του Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος κατά 45,5%. Ωστόσο, **την προηγούμενη δεκαετία τα φαινόμενα βιομηχανικής παρακμής ήταν έντονα στην Περιφέρεια** (Θήβα, Χαλκίδα, ΒΚ Εύβοια) και πολλές μονάδες σταμάτησαν τη λειτουργία τους. Οι νομοί Βοιωτίας, Φθιώτιδας και Εύβοιας υφίστανται σήμερα τις αρνητικές επιπτώσεις της βιομηχανικής παρακμής, αποτέλεσμα του ευκαιριακού χαρακτήρα της βιομηχανικής ανάπτυξης κατά τη δεκαετία του '70, καθώς επίσης της έλλειψης παρεμβάσεων για οργανωμένη βιομηχανική ανάπτυξη σε μεγάλη, μεσαία και μικρή κλίμακα. Οι περιοχές αυτές είχαν χαρακτηριστεί και ενταχθεί στις φθίνουσες βιομηχανικές περιοχές για την εφαρμογή των κινήτρων του Αναπτυξιακού Νόμου.

Ένα από τα σημαντικότερα μειονεκτήματα που αντιμετωπίζει η Στερεά Ελλάδα είναι οι **ενδοπεριφερειακές ανισότητες**. Ο πιο ανεπτυγμένος νομός είναι η Βοιωτία και ακολουθεί η Εύβοια. Σημαντικά χαμηλό είναι το επίπεδο ανάπτυξης των νομών Ευρυτανίας και Φωκίδας. Επίσης, στην Περιφέρεια υπάρχουν έντονες ενδονομαρχιακές ανισότητες, κυρίως λόγω της ύπαρξης πολλών ορεινών και απομονωμένων περιοχών. Οι ορεινές εκτάσεις καταλαμβάνουν το 47,3% των συνολικών εκτάσεων της Περιφέρειας. Ο αριθμός των ορεινών ΟΤΑ είναι 269 επί συνόλου 597 (45,1% του συνόλου των ΟΤΑ), ενώ ο πληθυσμός τους ανέρχεται σε 105.962 καλύπτοντας το 18,2% του συνολικού πληθυσμού. Μεγάλα τμήματα της Περιφέρειας, όπως το μεγαλύτερο τμήμα της Ευρυτανίας, το ορεινό τμήμα της Φωκίδας και το Νότιο τμήμα της Εύβοιας, βρίσκονται απομακρυσμένα από τα βασικά οδικά δίκτυα, ενώ η κατάσταση των οδικών δικτύων χαρακτηρίζεται από μέτρια έως κακή. Το χειμώνα η οδική

³⁷ Πηγή: ΕΣΥΕ

³⁸ Βλ. ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας

επικοινωνία με τις περιοχές αυτές είναι τις περισσότερες φορές αδύνατη.

Η Περιφέρεια χαρακτηρίζεται από **σημαντικές ανομοιομορφίες και ανισότητες και στην τουριστική δραστηριότητα**. Υπάρχει μια τουριστική ζώνη έντονα αναπτυγμένη κατά μήκος του Εθνικού οδικού δικτύου των ακτών του Μαλιακού Κόλπου και του Βόρειου Ευβοϊκού σε αντίθεση με τις υπόλοιπες περιοχές που δεν είναι τουριστικά ανεπτυγμένες. Ωστόσο, η ύπαρξη σημαντικών αρχαιολογικών βυζαντινών χώρων, η φυσική ομορφιά, οι παραθαλάσσιες ζώνες, οι ιαματικές πηγές και λουτροπόλεις, οι ορεινές περιοχές (Παρνασσός, Γκιώνα) και τα χιονοδρομικά κέντρα προσφέρουν σημαντικές δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης.

Με βάση τα παραπάνω ως γενικός αναπτυξιακός στόχος που τίθεται στο Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 – 2006 για τη Στερεά Ελλάδα είναι η αξιοποίηση των νέων μεταφορικών υποδομών, της γειτνίασης με το μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας και της βιομηχανικής βάσης για τη μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και την αύξηση της απασχόλησης κυρίως μέσω της ανάπτυξης μιας ανταγωνιστικής οικονομίας.

Το ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας προσφέρει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης. Υπάρχουν τρία πολύ σημαντικά θέματα που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη από τους φορείς υλοποίησης και τους κοινωνικούς συνομιλητές. **Το πρώτο** αφορά το υψηλό ποσοστό ανεργίας που απαιτεί το σχεδιασμό ειδικών δράσεων για την απασχόληση, οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού της Περιφέρειας και συνεπώς θα εξασφαλίζουν μόνιμες και ποιοτικές

θέσεις εργασίας. **Το δεύτερο** θέμα έχει να κάνει με τις ενδοπεριφερειακές ανισότητες και τα προβλήματα απομόνωσης που αντιμετωπίζουν οι ορεινές περιοχές. **Το τρίτο** θέμα είναι ότι η Περιφέρεια κατατάσσεται στην κατηγορία των κυρίως αγροτικών περιφερειών, δεδομένου ότι το 56,2% του πληθυσμού της κατοικεί σε αγροτικές κοινότητες και το γεγονός αυτό απαιτεί τον προσανατολισμό προς δράσεις Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης του Αγροτικού χώρου.

9. Περιφέρεια Αττικής

Η Αττική καλύπτει το 2,9% της συνολικής έκτασης της χώρας (3.808 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 34,5% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (3.756.607 κάτοικοι σύμφωνα με την απογραφή της ΕΣΥΕ για το 2001). Η Περιφέρεια **Αττικής διαθέτει το κυρίαρχο μητροπολιτικό κέντρο της Αθήνας**. Συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της χώρας (34,3%), ενώ ο αστικός πληθυσμός της καλύπτει το 51,35% του συνολικού αστικού πληθυσμού της χώρας.

Η Περιφέρεια παρουσιάζει **ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση** (δηλαδή συγκεντρώνει κλάδους που παρουσιάζουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο), ενώ συγκαταλέγεται μεταξύ των τεσσάρων περιφερειών της χώρας στις οποίες παρατηρούνται τοπικά πλεονεκτήματα για την εξέλιξη της απασχόλησης, καθώς και μεταξύ των τριών περιφερειών με ρυθμό αύξησης της απασχόλησης μεγαλύτερο του μέσου εθνικού.

Επίσης, στην περιφέρεια συγκεντρώνεται το 37,3% του συνολικού ενεργού πληθυσμού, παρουσιάζοντας αυξητική τάση

³⁹ Βλ. υποσημείωση 19.

διαχρονικά, ενώ διαθέτει και το μεγαλύτερο μέρος του οικονομικά ενεργά πληθυσμού της χώρας με τα υψηλότερα προσόντα, όσον αφορά στο επίπεδο εκπαίδευσης του και για τα δύο φύλα. Παράλληλα, παράγει το 37,4% του συνολικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της χώρας. Η κυριαρχία της φαίνεται στους περισσότερους κλάδους, **πλην του πρωτογενή τομέα και της εξόρυξης**. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας βρίσκεται σε υψηλότερη θέση από το αντίστοιχο μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας και καλύπτει το 109% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας, ενώ βρίσκεται σταθερά κάτω από το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ. Ειδικότερα, το 1988 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Αττικής κάλυπτε το 61% του μέσου όρου της ΕΕ (ενώ η χώρα το 58%), ενώ το 1996 η Περιφέρεια βελτίωσε τη θέση της, με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της να αντιστοιχεί στο 77% (και της χώρας στο 68%) του μέσου όρου της ΕΕ.

Σημαντικό **πρόβλημα για την Αττική αποτελεί το υψηλό ποσοστό ανεργίας, που ξεπερνάει τον εθνικό μέσο όρο**. Το ποσοστό ανεργίας κατά την επταετία 1993 – 2000 κυμαίνεται γύρω στο 12%. Συγκεκριμένα, το 2000 το περιφερειακό ποσοστό ανεργίας ήταν 12,2%, ενώ το αντίστοιχο μέσο εθνικό 11,1%⁴⁰.

Επίσης, σημαντικά προβλήματα που αποτελούν εμπόδιο στην αναπτυξιακή διαδικασία της Περιφέρειας αφορούν κυρίως:

- **Την υποβάθμιση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος** που σε συνδυασμό με τις ελλείψεις υποδομών και υπηρεσιών κοινής ωφέλειας (συγκοινωνίες, εκπαίδευση, υγεία – πρό-

νοια κ.λπ.) δημιουργούν μείζονα προβλήματα ποιότητας ζωής, ιδιαίτερα σε ορισμένα τμήματα του οικιστικού ιστού,

- Τα επιδεινούμενα **κοινωνικά προβλήματα** και τις **κοινωνικές ανισότητες** (ανεργία, κοινωνικός αποκλεισμός, εγκληματικότητα, γκετοποίηση κ.λπ.),
- Τις έντονες **ενδοπεριφερειακές ανισότητες**,
- Οι καταστροφικές συνέπειες που προκάλεσε ο σεισμός που έπληξε την Αττική το Σεπτέμβριο του 1999.

Ο γενικός αναπτυξιακός στόχος που τίθεται στο Σχέδιο Ανάπτυξης 2000 – 2006 για την Αττική είναι η **ανάδειξη του διεθνούς ρόλου της πρωτεύουσας με παράλληλη εξομάλυνση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων και της ποιότητας ζωής**.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί ότι εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, η Αττική αναμένεται να ευνοηθεί ιδιαίτερα (όπως, για παράδειγμα, με υποδομές μεταφοράς, διαμονής, υποδοχής πολιτιστικών δραστηριοτήτων, δραστηριοτήτων αναψυχής, άθλησης, εναλλακτικών μορφών τουρισμού κ.ά.). Αίτημα όλων είναι το γεγονός της τέλεσης των Ο.Α. στην Αθήνα να μην έχει ως συνέπεια την αύξηση των διαπεριφερειακών ανισοτήτων. Πάντως, θετικά, προς την κατεύθυνση άμβλυνσης των ανισοτήτων που μπορεί να προκύψουν, είναι δυνατό να συμβάλλει ως ένα βαθμό το Πρόγραμμα “Ελλάδα 2004”⁴¹ που έχει ως στόχο τη διάχυση των θετικών επιπτώσεων από τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων σε όλη τη χώρα, τη δημιουργία

⁴⁰ Βλ. ΠΕΠ Αττικής 2000 - 2006 και Κόνσολα Ν., Παπαδασκαλόπουλο Α., Πλασκοβίτη Η., “Regional development in Greece”, Νέα Υόρκη: Springer (2002).

⁴¹ Το Πρόγραμμα σχεδιάστηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού (Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων και Γενική Γραμματεία Αθλητισμού) και υλοποιείται σε συνεργασία με τα Υπουργεία Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, Εμπορικής Ναυτιλίας, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Μεταφορών και Δημόσιας Τάξης, της ΟΕΟΑ “ΑΘΗΝΑ 2004”, της Περιφερειακής Διοίκησης και της Νομαρχιακής και Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

σημαντικών υποδομών στην περιφέρεια, τη βελτίωση των αθλητικών εγκαταστάσεων, τη σύνδεση του πολιτισμού με τον αθλητισμό. Με αυτόν τον τρόπο, υπογραμμίζεται η εθνική διάσταση των αγώνων και εντάσσεται όλη η χώρα στο Ολυμπιακό γίγνεσθαι.

10. Περιφέρεια Πελοποννήσου

Η Πελοπόννησος καλύπτει το 11,7% της συνολικής έκτασης της χώρας (15.490 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 6,4% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (670.284 κάτοικοι σύμφωνα με εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 1998).

Η Περιφέρεια της Πελοποννήσου παρουσιάζει **δυσμενή κλαδική διάρθρωση**. Αυτό σημαίνει ότι η περιφέρεια συγκεντρώνει κλάδους που δεν παρουσιάζουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο. Επίσης, η Περιφέρεια δεν παρουσιάζει τοπικά πλεονεκτήματα στην ανάπτυξη και των τριών τομέων παραγωγής. Το ποσοστό ανεργίας της Περιφέρειας αυξήθηκε από 6,7% το 1993 σε 9,3% το 2000, παρέμεινε όμως σε όλη τη διάρκεια της επταετίας κάτω από το μέσο εθνικό.

Ο πρωτογενής τομέας καταλαμβάνει το σημαντικότερο μέγεθος της οικονομίας της Περιφέρειας. Το Ακαθάριστο Προϊόν του τομέα καταλαμβάνει το 11% του Ακαθάριστου Προϊόντος του πρωτογενή τομέα της χώρας και το 30,5% του συνολικού Ακαθάριστου Περιφερειακού Προϊόντος, ενώ απορροφά το 43,4% των απασχολούμενων (1997)⁴². Παράλληλα, ο τομέας χαρακτηρίζεται από χαμηλή παραγωγικότητα και χαμηλή επενδυτική δραστηριότητα. Ως αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης δημιουργούνται σημαντικές πιέσεις

στην απασχόληση, που οδηγούν σε αύξηση της ανεργίας και σε σημαντική κάμψη των παραγωγικών δραστηριοτήτων στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Προκύπτει λοιπόν η ανάγκη έμφασης σε δράσεις που στοχεύουν στην Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του Αγροτικού Χώρου.

Ο δευτερογενής τομέας χαρακτηρίζεται από μικρό μέγεθος και σχετική στασιμότητα, που αντανακλά τις περιορισμένες επενδύσεις στον κλάδο. Η συντριπτική πλειονότητα των επιχειρήσεων απασχολεί μέχρι 10 εργαζόμενους, αδυνατώντας να πραγματοποιήσει τις απαιτούμενες αλλαγές για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς της και την αξιοποίηση επενδυτικών κινήτρων. Κατά το Β' Κ.Π.Σ. ενισχύθηκαν μόνο 15 επενδυτικά σχέδια, εκσυγχρονισμού ή και ίδρυσης – επέκτασης δραστηριοτήτων, ύψους 6,7 δις. δρχ. (20 εκατ. ECU) υπολειπόμενα σημαντικά του προγραμματισμένου στόχου, αλλά και της ανάγκης αύξησης του επενδεδυμένου παγίου κεφαλαίου στη μεταποίηση της περιφέρειας⁴³.

Εκτός από τον αγροτικό τομέα, το σημαντικό πλεονέκτημα της Περιφέρειας που χρήζει ιδιαίτερης αξιοποίησης είναι ο **τουρισμός**. Επίσης, η λειτουργία του **Πανεπιστημίου** και η εξειδίκευση των Σχολών του μπορεί και πρέπει να αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης της Περιφέρειας.

11. Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου

Το Βόρειο Αιγαίο καλύπτει το 2,9% της συνολικής έκτασης της χώρας (3.835 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 1,7% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (183.682 κάτοικοι σύμφωνα με εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 1998).

⁴² Βλ. ΠΕΠ Πελοποννήσου και Βλ. των Κόνσολα Ν., Παπαδασκαλόπουλο Α., Πλασκοβίτη Η., "Regional development in Greece", Νέα Υόρκη: Springer (2002).

⁴³ Βλ. σελ. 67 στο Μέτρο 1.3 του Άξονα 1 στο ΠΕΠ Πελοποννήσου.

Το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια είναι χαμηλότερο από το μέσο εθνικό (7,4% το 2000 έναντι του μέσου εθνικού 11,1%), ενώ παρουσίασε σημαντικές διακυμάνσεις στη διάρκεια της επταετίας 1993-2000 (5,6% το 1995, 7,6% το 1996, 10,9% το 1998 και 7,4% το 2000).

Η Περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου παρουσιάζει **δυσμενή κλαδική διάρθρωση**. Αυτό σημαίνει ότι η περιφέρεια συγκεντρώνει κλάδους που δεν παρουσιάζουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο. Επίσης, η Περιφέρεια δεν παρουσιάζει τοπικά πλεονεκτήματα στην ανάπτυξη και των τριών τομέων παραγωγής.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας είναι χαμηλότερο από αυτό της χώρας. Πιο συγκεκριμένα, το 1994 το περιφερειακό ΑΕΠ αντιστοιχούσε στο 72,9% του μέσου εθνικού ποσοστού. Σε σχέση με τις ευρωπαϊκές περιφέρειες, το 1986 το Βόρειο Αιγαίο βρισκόταν στην 8η θέση μεταξύ των 25 φτωχότερων περιφερειών στην ΕΕ με το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ να αντιστοιχεί στο 44% του κοινοτικού μέσου όρου, ενώ το 1996 η θέση της περιφέρειας παρουσίασε σημαντική βελτίωση (το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αυξήθηκε σε 52% του μέσου όρου της Ένωσης).

Πολλά προϊόντα της Περιφέρειας είναι επώνυμα, όπως τα τυροκομικά, το ούζο, το κρασί, η μαστίχα, τα ιχθυολογικά (π.χ. σαρδέλα Καλλονής) και αποτελούν τα κύρια εξαγωγικά προϊόντα της Περιφέρειας. Οι κυριότερες κατευθύνσεις στον τομέα θα πρέπει να συνίστανται **στην επέκταση της τυποποίησης και του αριθμού των προϊόντων με ονομασία προέλευσης**, στη δημιουργία δικτύων διάθεσης και διακίνησης και προβολής, στην εξυγίανση των μεθόδων παραγωγής (προϊόντα ISO, HACCP), στη στροφή προς τις βιοκαλλιέργειες.

Το Πανεπιστήμιο Αιγαίου και τα αποκεντρωμένα τμήματά του στα μεγάλα νησιά της Περιφέρειας μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στους τομείς της καταγραφής και ανάλυσης των τοπικών κοινωνικοοικονομικών δεδομένων, στην τομεακή – κλαδική έρευνα και στις καινοτομικές δραστηριότητες. Ειδική όμως μέριμνα πρέπει να ληφθεί για τους διάσπαρτους χώρους του σε ενοικιαζόμενα κτίρια, με αποτέλεσμα την οργανική δυσλειτουργία του και το αυξημένο λειτουργικό κόστος. Επιβάλλεται η κατασκευή ιδιόκτητων ενιαίων εκπαιδευτικών χώρων ενόψει μάλιστα της διεύρυνσης των τμημάτων του (από 9 σε 16) και της αύξησης του αριθμού των φοιτητών.

12. Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

Το Νότιο Αιγαίο καλύπτει το 4% της συνολικής έκτασης της χώρας (5.286 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 2,6% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (270.115 κάτοικοι σύμφωνα με εκτίμηση της ΕΣΥΕ για το 1998).

Το Νότιο Αιγαίο είναι η μία από τις δύο περιφέρειες της χώρας (μαζί με την Αττική) που παρουσιάζουν ευνοϊκή κλαδική διάρθρωση. Επίσης η περιφέρεια συγκεντρώνει ευνοϊκούς τοπικούς παράγοντες για την ανάπτυξη του πρωτογενή και δευτερογενή τομέα. Η Περιφέρεια παράγει το 2,8% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας. Το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν είναι υψηλότερο του μέσου εθνικού. Ειδικότερα, το 1994 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της αντιστοιχούσε στο 110,6% του μέσου εθνικού και παρέμεινε σταθερά υψηλότερο του μέσου εθνικού κατά την πενταετία 1989 – 1994⁴⁴. Το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια αυξήθηκε σημαντικά στη διάρκεια της επταετίας 1993 – 2000 (από 6,6% το 1993 σε

⁴⁴ Βλ. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου και Κόνσολα Ν., Παπαδασκαλόπουλο Α., Πλασκοβίτη Η., "Regional development in Greece", Νέα Υόρκη: Springer (2002).

10,5% το 2000) παρέμεινε όμως χαμηλότερο από το μέσο εθνικό.

Ο νησιωτικός χαρακτήρα της Περιφέρειας, η απόστασή της από τα αστικά κέντρα της χώρας, η ειδική εξάρτηση του χώρου από τον τουρισμό και η ανάγκης αντιμετώπισης της οικονομικής και κοινωνικής απομόνωσης της καθιστούν θεμελιώδη το ρόλο των υποδομών στον τομέα των μεταφορών και κυρίως των θαλάσσιων και αεροπορικών μεταφορών.

Είναι προφανής λοιπόν η **ανάγκη ύπαρξης και λειτουργίας ενός βασικού λιμανιού αλλά και αεροδρομίου (ή ελικοδρομίου) για κάθε νησί**. Σε κάθε νησί της περιφέρειας λειτουργεί τουλάχιστον ένα λιμάνι. Πλην, όμως παρατηρούνται σημαντικές ελλείψεις σε υποδομές με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα στη λειτουργία των λιμανιών που γίνονται εντονότερα κατά τη χειμερινή περίοδο λόγω των δυσμενών καιρικών συνθηκών και κατά την τουριστική περίοδο λόγω της αυξημένης ζήτησης.

Το κύριο χαρακτηριστικό της Περιφέρειας είναι ο διάσπαρτος νησιωτικός χώρος, αποτελούμενος από 79 νησιά, εκ των οποίων τα 48 που κατοικούνται παρουσιάζουν διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης. Η χρήση πολλαπλών κριτηρίων και παραμέτρων όπως έκταση νησιών, πληθυσμός, ακτίνα επιρροής νησιού, επικρατούσες οικονομικές δραστηριότητες, βαθμός προσηλασιμότητας και χρονοαπόσταση από κέντρα ή περιοχές εξάρτησης και συχνότητα εξυπηρέτησης από μεταφορικά μέσα κ.ά. τεκμηριώνουν την κατάταξη των νησιών σε τέσσερις ομάδες⁴⁵:

- Νησιά με **σημαντική τουριστική δραστηριότητα** (σε περιφερειακό, εθνικό αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο) με αυξανόμε-

νες περιβαλλοντικές πιέσεις, πληθυσμιακή συγκέντρωση, με άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής τους.

- Νησιά που **αναπτύσσονται τουριστικά ενώ παράλληλα διαθέτουν και άλλες παραγωγικές δραστηριότητες**. Σε αυτή την περίπτωση κρίνεται αναγκαία η αποτροπή της εξάρτησής τους από τη μονόπλευρη τουριστική ανάπτυξη.
- Νησιά με **μικρή γεωγραφική έκταση και σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης**, συνεχή μείωση του πληθυσμού και σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές.

Επίσης, απουσιάζουν από την Περιφέρεια δομές που θα εξασφάλιζαν την απρόσκοπτη πρόσβαση των επιχειρήσεων σε ηλεκτρονικές υπηρεσίες τεκμηρίωσης και πληροφόρησης. Οι επιχειρήσεις δεν έχουν εξοικειωθεί με το ηλεκτρονικό "επιχειρείν" και δεν έχουν προβεί σε δικτύωση που θα διευκόλυne τις ηλεκτρονικές επιχειρηματικές συνεργασίες. Τέλος, οι επιχειρήσεις της Περιφέρειας δεν έχουν προβεί σε αξιόλογες διαδικασίες πιστοποίησης της λειτουργίας ή των προϊόντων τους.

13. Περιφέρεια Κρήτης

Η Κρήτη καλύπτει το 6,3% της συνολικής έκτασης της χώρας (8.335 χιλ. στρέμματα) και ο πληθυσμός της αποτελεί το 5,5% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (601.159 κάτοικοι σύμφωνα με την απογραφή της ΕΣΥΕ για το 2001).

Η Περιφέρεια παρουσιάζει δυσμενή κλαδική διάρθρωση, ενώ παρατηρούνται ευνοϊκά τοπικά πλεονεκτήματα για την ανάπτυξη του πρωτογενή τομέα. Η Κρήτη παράγει το 5,7% του συνολικού ΑΕΠ της

⁴⁵ Βλ. ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου

χώρας. Το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν είναι υψηλότερο του μέσου εθνικού (το 1994 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της αντιστοιχούσε στο 105,7% του μέσου εθνικού, παρουσιάζοντας μάλιστα μια μικρή βελτίωση συγκριτικά με το 1989 104,7%), ενώ βρίσκεται σταθερά κάτω από το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ΕΕ⁴⁶. Ειδικότερα, το 1988 το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Κρήτης κάλυπτε το 57% του μέσου όρου της ΕΕ (ενώ η χώρα το 58%), ενώ το 1996 η Περιφέρεια βελτίωσε τη θέση της, με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της να αντιστοιχεί στο 75% (και της χώρας στο 68%) του μέσου όρου της Ε.Ε.

Το ποσοστό ανεργίας στην περιφέρεια αποτελεί το δεύτερο χαμηλότερο μεταξύ των περιφερειών της χώρας. Συγκεκριμένα το 1993 αυξήθηκε από 4,2% σε 6,7% το 2000, ωστόσο παρέμεινε, σε όλη τη διάρκεια της επταετίας, σημαντικά χαμηλότερο από το μέσο εθνικό ποσοστό (το 2000 το μέσο εθνικό ήταν 11,1%).

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό της οικονομίας της Κρήτης **είναι ο δυϊσμός** που προκύπτει από τη συνύπαρξη δύο ανεπτυγμένων τομέων, **του τουρισμού και της γεωργίας**. Από τους δύο αυτούς κυρίαρχους τομείς απορρέουν και τα δύο άλλα χαρακτηριστικά της οικονομίας της Περιφέρειας που είναι ο εξαγωγικός προσανατολισμός στις διεθνείς αγορές και ιδιαίτερα στις ευρωπαϊκές και η **κυκλικότητα** που οφείλεται στις ετήσιες διακυμάνσεις του τουρισμού και στην καλλιέργεια της ελιάς.

Η ύπαρξη δύο κυρίαρχων τομέων αποτελεί πλεονέκτημα για την τοπική οικονομία. Επίσης, πλεονέκτημα αποτελεί και η ύπαρξη στην Περιφέρεια ενός ισχυρού εκπαιδευτικού και ερευνητικού ιστού, που μπορεί να συμβάλλει τόσο στην εξωστρέφεια της Περιφέρειας, όσο και στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ανεπτυγμένων τομέων, μέσα από την ανάπτυξη και διάχυση καινοτομιών.

Από την άλλη πλευρά, οι αδυναμίες της τοπικής οικονομίας αφορούν εγγενή χαρακτηριστικά των δύο ανεπτυγμένων τομέων αλλά και το **μικρό βαθμό των διατομεακών συνεργιών**. Έτσι στις κύριες αδυναμίες – προβλήματα συγκαταλέγονται η έντονη εξάρτηση από το μαζικό τουρισμό, το χαμηλό επίπεδο τυποποίησης των αγροτικών προϊόντων, η έλλειψη σύζευξης μεταποίησης και υπηρεσιών, καθώς και διασύνδεσης με τα ερευνητικά κέντρα. Επίσης, σημαντικές αδυναμίες της τοπικής οικονομίας αποτελούν η χαμηλή παραγωγικότητα και ο μικρός βαθμός εξειδίκευσης του ανθρώπινου δυναμικού που οφείλονται στην έντονη κυκλικότητα και εποχικότητα των βασικών δραστηριοτήτων (τουρισμός, ελαιοκαλλιέργεια).

⁴⁶ Βλ. ΠΕΠ Κρήτης και Κόνσολα Ν., Παπαδασκαλόπουλο Α., Πλασκοβίτη Η., "Regional development in Greece", Νέα Υόρκη: Springer (2002).

Α. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Όπως ήδη σημειώσαμε στην αρχή της ενότητας αυτής εξειδικευμένες παρατηρήσεις και προτάσεις για κάθε ΠΕΠ δεν μπορεί να γίνουν στην παρούσα Γνώμη. Η Ο.Κ.Ε. όμως για την αποδοτικότερη αξιοποίηση των ΠΕΠ διατυπώνει ορισμένες **γενικές προτάσεις**:

1. Τα ΠΕΠ αποσκοπούν στην κοινωνική και οικονομική σύγκλιση των περιφερειών της χώρας. Αυτό, πέραν των άλλων, επιβάλλει και τη **λειτουργική διασύνδεση των περιφερειών με τα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών και την αποτελεσματική αξιοποίησή τους**. Άλλωστε, ένας από τους βασικούς στόχους του Γ' Κ.Π.Σ. είναι η συνέχιση και ολοκλήρωση των μεγάλων έργων που ξεκίνησαν με τα προηγούμενα Κ.Π.Σ. και που έχουν ως στόχο τη δημιουργία ενός βασικού δικτύου μεταφορών στην Ελλάδα. Το δίκτυο αυτό περιλαμβάνει: α) τον αυτοκινητόδρομο Πατρών - Αθηνών - Θεσσαλονίκης - Ευζώνων (ΠΑΘΕ), την Εγνατία Οδό και τις κάθετες διασυνδέσεις της χώρας με τις άλλες βαλκανικές χώρες, β) το σιδηροδρομικό άξονα ΠΑΘΕ και γ) τους βασικούς λιμένες και αερολιμένες της χώρας⁴⁷. Πέρα όμως από το βασικό αυτό δίκτυο, είναι απαραίτητο να αντιμετωπισθούν τα ειδικά προβλήματα των πλέον απομακρυσμένων και απομονωμένων περιφερειών της χώρας, οι οποίες μάλιστα δεν εξυπηρετούνται από τα βασικά δίκτυα (π.χ. ηπειρωτική Ελλάδα, νησιά Αιγαίου και Ιονίου) και πρέπει να δοθεί μέσω και των ΠΕΠ βαρύτητα στη δημιουργία βιώσι-

μων και αποτελεσματικών συστημάτων μεταφορών που θα εξασφαλίζουν την πρόσβαση των παραπάνω περιοχών στην υπόλοιπη χώρα, καθώς και στα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών.

2. Η Ο.Κ.Ε. έχει τονίσει⁴⁸ την ανάγκη για ορθολογική και ολοκληρωμένη προσέγγιση στην ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου μέσω του σχεδιασμού και της εφαρμογής προγραμμάτων **Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης του Αγροτικού Χώρου κατά περιφέρειες**. Η συνέχιση των εντατικών καλλιεργειών, καθώς και της παραγωγής κορεσμένων αγροτικών προϊόντων οδηγεί σε αδιέξοδο τους κατοίκους των ελληνικών περιφερειών, οι οποίες στην πλειοψηφία τους χαρακτηρίζονται ως κυρίως αγροτικές ή σημαντικά αγροτικές περιοχές. Ως εκ τούτου, απαιτείται νέος προσανατολισμός των δράσεων προς την παραγωγή προϊόντων που ζητούνται στις διεθνείς αγορές και προς την ενίσχυση της πολυαπασχόλησης των αγροτών. Η Ο.Κ.Ε. έχει διατυπώσει σε σχετική της Γνώμη τη θέση ότι η Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του Αγροτικού Χώρου θα πρέπει να περιλαμβάνει επιμέρους μέτρα που έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, όχι απαραίτητα στη γεωργία, αλλά σε συνδεδεμένες (ή όχι) με αυτήν δραστηριότητες. Επιπλέον, προς την κατεύθυνση ενίσχυσης του αγροτικού χώρου θα συνέβαλε σημαντικά **η ίδρυση στις περιφέρειες Γεωργικών Ινστιτούτων** που θα πρότειναν νέα προϊόντα, νέες μορφές καλλιέργειας, ενώ επιπλέον θα συντελούσαν στην εκπαίδευση των αγροτών, λειτουργώντας ως μονάδες γεωργικών εφαρμογών.

⁴⁷ Βλ. Γνώμη 66 της Ο.Κ.Ε. "Οδικόι Άξονες, Λιμένες και Αστική Ανάπτυξη" και Γνώμη 67 "Σιδηρόδρομοι, Αερολιμένες και Αστικές Μεταφορές".

⁴⁸ Βλ. Γνώμη 1 για την "Ανεργία - Απασχόληση" (Ιούνιος 1995), Γνώμη 13 της Ο.Κ.Ε. με θέμα "Απασχόληση στον αγροτικό τομέα" (Οκτώβριος 1997), Γνώμη 27 της Ο.Κ.Ε. "Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη του Αγροτικού Χώρου" (Φεβρουάριος 1999)

3. Τα ΠΕΠ θέτουν ως καίρια προτεραιότητα τη **μείωση της ανεργίας** και την ενίσχυση, εν γένει, της απασχόλησης στην περιφέρεια είτε με τη δημιουργία θέσεων εξαρτημένης εργασίας είτε με την υποστήριξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών. Η Ο.Κ.Ε. προτείνει, λοιπόν, η δημιουργία θέσεων εργασίας να αποτελεί κριτήριο για την ένταξη των προτεινόμενων έργων από τους ενδιαφερόμενους φορείς στα Μέτρα των ΠΕΠ μέσω **της καθιέρωσης ενός συστήματος μέτρησης των θέσεων αυτών** και η επιλεξιμότητα ή όχι των έργων για χρηματοδότηση να γίνεται με βάση το κριτήριο αυτό. Επιπλέον, η αντιμετώπιση της ανεργίας και προώθηση της απασχόλησης σε επίπεδο περιφέρειας απαιτεί πλήρη καταγραφή και τεκμηριωμένη ανάλυση της ανεργίας, με διάγνωση των επιμέρους παραγόντων της διαχρονικής της εξέλιξης και της σχετικής σημασίας αυτών των παραγόντων στην τροφοδότησή της τόσο για το σύνολο, όσο και για χαρακτηριστικές κατηγορίες του πληθυσμού. Για το λόγο αυτό, η Ο.Κ.Ε. προτείνει τη δημιουργία **Παρατηρητηρίων Απασχόλησης σε κάθε Περιφέρεια**.
4. Κατεξοχήν αρμόδιοι για την υλοποίηση των Π.Ε.Π. είναι οι τοπικοί φορείς. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι νέοι δήμοι και οι νομαρχίες, οι αναπτυξιακές εταιρίες ιδιωτικές ή δημοτικές (ή κρατικές ή μικτές). Συνεπώς, μια εθνική στρατηγική περιφερειακής ανάπτυξης θα πρέπει να λαμβάνει **ειδική μέριμνα για τη στελέχωση των υπαρχόντων τοπικών φορέων** αλλά και την ενθάρρυνση και χρηματική ενίσχυση νέων φορέων, όπου οι υπάρχοντες αδρανούν.
5. Οι τοπικοί παράγοντες πρέπει να είναι **πλήρως ενημερωμένοι** σχετικά με τα μέτρα των ΠΕΠ και να **ενθαρρύνονται με κάθε δυνατό τρόπο για την ανάληψη πρωτοβουλιών** και την υλοποίηση προγραμμάτων στο πλαίσιο των μέτρων αυτών. Επίσης, πρέπει να παρέχονται στους τοπικούς παράγοντες οι ευκαιρίες να συνεργάζονται όλο και περισσότερο, να επικοινωνούν με τους εθνικούς και ευρωπαϊκούς φορείς και να αναπτύσσουν συμπράξεις. Για τις ενέργειες ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης πρέπει να χρησιμοποιούνται όλα τα πρόσφορα μέσα, όπως για παράδειγμα, φυλλάδια, αφίσες, παρουσιάσεις στα τοπικά μέσα ενημέρωσης, διοργάνωση ημερίδων και χρήση διαδικτύου.
6. Κρίσιμος είναι ο ρόλος των διαχειριστικών αρχών οι οποίες έχουν αποφασιστικό λόγο, εφόσον είναι αυτές που εισηγούνται την ένταξη έργων στα Μέτρα των ΠΕΠ⁴⁹. Για το λόγο αυτό, **οι Διαχειριστικές Αρχές των ΠΕΠ πρέπει να εξασφαλίζουν ότι τα κονδύλια θα οδηγούνται σε σωστές κατευθύνσεις, προτάσσοντας μάλιστα την ποιότητα των έργων έναντι της ποσότητας**. Επίσης, είναι αναγκαίο να λαμβάνουν υπόψη τους κοινωνικούς εταίρους των τοπικών κοινωνιών και να δίνουν προτεραιότητα στους φορείς που εκ φύσεως είναι σε θέση να εφαρμόσουν αξιόπιστα προγράμματα ανάπτυξης, όπως, για παράδειγμα οι αγροτικοί συνεταιρισμοί, τα επιμελητήρια, η τοπική αυτοδιοίκηση και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις εργαζομένων και εργοδοτών.
7. Τέλος, εκείνο που πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα είναι ότι οι κοινωνικοοικονομικές ανισότητες που παρουσιάζονται μεταξύ των περιφερειών της χώρας δεν είναι δυνατό να αμβλυθούν και πολύ περισσότερο να ξεπε-

⁴⁹ Βλ. άρθρα 4 και 5 του Νόμου 2860/2000, "Διαχείριση, παρακολούθηση και έλεγχος του Κ.Π.Σ. και άλλες διατάξεις".

ραστούν αποκλειστικά και μόνο με τη συνδρομή των ΠΕΠ. Απαιτείται παράλληλα τόνωση της εθνικής περιφερειακής πολιτικής μέσω της ανανέωσης του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου (όπως για παράδειγμα του αναπτυξιακού νόμου) που θα οδηγεί σε άρση των αντικινήτρων που περιλαμβάνει

σήμερα αυτό και εν γένει σε ουσιαστικές διαρθρωτικές μεταβολές στην ιδιωτική οικονομία που εμφανίζει δομές και λειτουργίες ξεπερασμένες.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.
Καθηγητής **ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΙΝΤΗΣ**

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1
Χρηματοδότηση κατά Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
 (σε δισεκατομμύρια ευρώ)

Προτεραιότητα 7: Περιφερειακή Ανάπτυξη	Συνολικό Κόστος	Σύνολο Δημόσιας Δαπάνης	Κοινοτική Συμμετοχή					Εθνική Συμμετοχή	Ιδιωτική Συμμετοχή
			Κοινοτική Συμμετοχή						
			Σύνολο	ΕΤΠΑ	ΕΚΤ	ΕΓΤΠΕ	ΧΜΠΑ		
Π.Ε.Π. Αν. Μακεδονίας και Θράκης	1.115.648	977.799	733.349	514.874	63.690	154.784	244.449	137.849	
Π.Ε.Π. Κεντρ. Μακεδονίας	1.390.505	1.204.505	903.378	694.249	70.113	139.016	301.126	186.000	
Π.Ε.Π. Δυτ. Μακεδονίας	550.027	496.227	372.170	267.400	23.371	81.399	124.056	53.800	
Π.Ε.Π. Ηπείρου	680.013	581.313	435.984	324.700	31.900	79.384	145.328	98.700	
Π.Ε.Π. Θεσσαλίας	919.679	751.179	563.384	401.099	42.500	119.784	187.794	168.500	
Π.Ε.Π. Ιονίων Νήσων	372.346	326.246	244.684	194.999	23.400	26.284	81.561	46.100	
Π.Ε.Π. Δυτ. Ελλάδας	781.434	637.934	478.450	370.600	31.851	75.999	159.483	143.500	
Π.Ε.Π. Στερεάς Ελλάδας	873.110	708.821	531.615	405.315	42.600	83.699	177.205	164.289	
Π.Ε.Π. Αττικής	1.588.697	1.461.946	1.119.959	1.033.259	68.000	18.699	341.986	126.751	
Π.Ε.Π. Πελοποννήσου	698.690	609.599	457.199	356.499	21.200	79.499	152.399	89.091	
Π.Ε.Π. Βορείου Αιγαίου	545.822	482.122	361.591	283.200	33.992	44.399	120.530	63.700	
Π.Ε.Π. Νοτίου Αιγαίου	600.110	496.291	372.218	300.200	36.080	35.938	124.072	103.818	
Π.Ε.Π. Κρήτης	708.984	623.661	467.745	337.294	42.460	87.990	155.915	85.323	
Σύνολο	10.825.072	9.357.650	7.041.737	5.483.694	531.161	1.026.881	2.315.912	1.467.422	

Πίνακας 2

Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα	Άξονες Προτεραιότητας
ΠΕΠ Ανατ. Μακεδονίας και Θράκης	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ανάπτυξη της υπαίθρου 2. Καινοτομία και ανταγωνιστικότητα 3. Αξιοποίηση της γεωγραφικής θέσης της περιφέρειας 4. Αστική Ανάπτυξη 5. Άμβλυνση των ενδοπεριφερειακών - κοινωνικών ανισοτήτων και ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού
ΠΕΠ Κεντρικής Μακεδονίας	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ανάδειξη του μητροπολιτικού ρόλου της Θεσσαλονίκης και ενθάρρυνση της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας 2. Προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος 3. Μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων 4. Μείωση της ανεργίας και παροχή ίσων ευκαιριών στη γνώση και τις δεξιότητες 5. Αγροτική ανάπτυξη 6. Ανάπτυξη του ορεινού χώρου, των εσωτερικών ζωνών και των μειονεκτικών - προβληματικών περιοχών
ΠΕΠ Δυτικής Μακεδονίας	<ol style="list-style-type: none"> 1. Διεύρυνση των ευκαιριών απασχόλησης και μείωση της ανεργίας 2. Αξιοποίηση διευρωπαϊκών δικτύων από τα αστικά και παραγωγικά κέντρα της Περιφέρειας 3. Ενίσχυση των αστικών περιοχών 4. Ενίσχυση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων 5. Ανάπτυξη του αγροτικού χώρου 6. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη ορεινών - παραλίμνιων περιοχών
ΠΕΠ Ηπείρου	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ανάδειξη της Περιφέρειας ως Δυτικής Πύλης για τη Βόρειο Ελλάδα και αναπτυξιακή αξιοποίηση του πλεονεκτήματος των μεγάλων έργων μεταφορών 2. Ενίσχυση των αστικών υποδομών και υπηρεσιών 3. Ενίσχυση της τουριστικής δραστηριότητας 4. Αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου 5. Υποστήριξη και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού
ΠΕΠ Θεσσαλίας	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ενίσχυση του παραγωγικού περιβάλλοντος 2. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου 3. Ποιότητα ζωής 4. Αξιοποίηση της κεντροβαρούς θέσης της Περιφέρειας και ανάδειξη της σε κόμβο δικτύων 5. Ανάπτυξη ανθρώπινων πόρων
ΠΕΠ Ιονίων Νήσων	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ποιοτική αναβάθμιση και αξιοποίηση των τουριστικών υπηρεσιών και των λοιπών παραγωγικών δραστηριοτήτων 2. Μείωση της περιφερειακότητας και του ελλείμματος υποδομής 3. Αναβάθμιση και προστασία του αστικού και ημιαστικού περιβάλλοντος 4. Ανάπτυξη της υπαίθρου 5. Ενίσχυση του ανθρώπινου δυναμικού 6. Προστασία των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των κοινωνιών των μικρών νησιών
ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ενίσχυση και αξιοποίηση της θέσης της Περιφέρειας ως Δυτικής Πύλης της χώρας 2. Πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη - αξιοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. 3. Αναδιάρθρωση και επέκταση της βιομηχανικής βάσης της Περιφέρειας και προώθηση της καινοτομίας

	<ol style="list-style-type: none"> 4. Ενίσχυση των αστικών υποδομών και βελτίωση της ποιότητας ζωής 5. Προώθηση της απασχόλησης και εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού 6. Αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου
ΠΕΠ Στερεάς Ελλάδας	<ol style="list-style-type: none"> 1. Μείωση των έντονων φαινομένων δυϊσμού με έμφαση στις ορεινές αγροτικές περιοχές 2. Προστασία του περιβάλλοντος, αξιοποίηση των πολιτιστικών - ιστορικών πλεονεκτημάτων και του τουριστικού προϊόντος 3. Ενίσχυση του αναπτυξιακού ρόλου των αστικών κέντρων 4. Ενίσχυση και εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων και η διασύνδεσή τους με την τοπική οικονομία 5. Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού
ΠΕΠ Αττικής	<ol style="list-style-type: none"> 1. Διεύρυνση του διεθνούς ρόλου της πρωτεύουσας 2. Αποκατάσταση της ποιότητας ζωής και του περιβάλλοντος 3. Μείωση της ανεργίας και αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού 4. Μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων με έμφαση στις δυτικές περιοχές, στις εσωτερικές ζώνες και στο νησιωτικό χώρο 5. Αποκατάσταση των επιπτώσεων από το σεισμό στην Αττική την 7-9-1999
ΠΕΠ Πελοποννήσου	<ol style="list-style-type: none"> 1. Αξιοποίηση της άμεσης γειτνίασης της Περιφέρειας με τη μητροπολιτική περιφέρεια της Αττικής 2. Ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου 3. Ενίσχυση και αναβάθμιση της τουριστικής δραστηριότητας 4. Αναβάθμιση των αστικών και ημιαστικών κέντρων 5. Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού
ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου	<ol style="list-style-type: none"> 1. Αναστροφή της πληθυσμιακής συρρίκνωσης και περιθωριοποίησης της νησιωτικής οικονομίας 2. Αστική ανάπτυξη 3. Διαφοροποίηση της νησιωτικής οικονομίας και ενίσχυση του παραγωγικού περιβάλλοντος και της ανταγωνιστικότητας με την αξιοποίηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας και την ανάπτυξη της καινοτομίας 4. Ανάπτυξη της υπαίθρου
ΠΕΠ Νοτίου Αιγαίου	<ol style="list-style-type: none"> 1. Αντιμετώπιση των προβλημάτων του νησιωτικού χαρακτήρα 2. Προστασία του περιβάλλοντος και βιώσιμη διαχείριση φυσικών πόρων 3. Έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης και αναπροσανατολισμός της 4. Ενίσχυση και αξιοποίηση των δυναμικών νησιωτικών κέντρων ανάπτυξης 5. Ανάπτυξη της υπαίθρου και ενίσχυση νησιών και περιοχών χαμηλής οικονομικής ανάπτυξης
ΠΕΠ Κρήτης	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ενίσχυση της Περιφέρειας ως ερευνητικού και τεχνολογικού πόλου στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, προώθηση της καινοτομίας και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας 2. Προστασία του περιβάλλοντος και μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων 3. Συμμετοχή της Περιφέρειας στα διεθνή μεταφορικά δίκτυα ως κόμβου διαμετακόμισης 4. Βελτίωση των οικονομικών λειτουργιών και της ποιότητας ζωής

Πίνακας 3

**Προβλεπόμενη Ενδεικτική Κατανομή Πόρων του Επιχειρησιακού Προγράμματος
Ανταγωνιστικότητα στις Περιφέρειες της Χώρας**

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ	% συνολ. Π/Υ ΕΠΑΝ
Περιφέρεια Αττικής	35,0%
Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας	15,5%
Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας - Θράκης	7,5%
Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας	3,5%
Περιφέρεια Θεσσαλίας	4,5%
Περιφέρεια Ηπείρου	4,0%
Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας	15,0%
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	3,0%
Περιφέρεια Πελοποννήσου	3,0%
Περιφέρεια Κρήτης	3,0%
Περιφέρεια Ιονίου	3,0%
Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου	1,5%
Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου	1,5%
ΣΥΝΟΛΟ	100,00%

Πίνακας 4

**Πληθυσμός των Αγροτικών και Μη Αγροτικών Κοινοτήτων
στην Ελλάδα κατά Περιφέρεια**

Περιφέρεια	Αγροτικές Κοινότητες		Μη Αγροτικές Κοινότητες		Σύνολο	
	Πληθυσμός	%	Πληθυσμός	%	Πληθυσμός	%
Αν. Μακεδονίας και Θράκης	300653	52,7	269843	47,3	570496	100
Κεντρικής Μακεδονίας	552355	32,3	1156622	67,7	1708977	100
Δυτικής Μακεδονίας	172649	58,9	120366	41,1	293015	100
Ηπείρου	194695	57,3	145033	42,7	339728	100
Θεσσαλίας	339948	46,3	394898	53,7	734846	100
Ιονίων Νήσων	66070	34,1	127664	65,9	193734	100
Δυτικής Ελλάδας	302335	42,7	405352	57,3	707687	100
Στερεάς Ελλάδας	327403	56,2	254877	43,8	582280	100
Αττικής	105632	3,0	3417775	97,0	3523407	100
Πελοποννήσου	346725	57,1	260703	42,9	607428	100
Βορείου Αιγαίου	112809	56,6	86422	43,4	199231	100
Νοτίου Αιγαίου	111477	43,3	146004	56,7	257481	100
Κρήτης	228032	42,2	312022	57,8	540054	100

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας (βλ. Πρόγραμμα Leader 2000 - 2006)

Στην Ολομέλεια της 15^{ης} Απριλίου 2002 παρέστησαν τα κάτωθι Μέλη
της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής:

ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Καθηγητής Ανδρέας Κιντής

ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΙ

Πολίτης Δημήτριος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Κυριαζής Δημήτριος
πρώην Πρόεδρος Σ.Ε.Β.

Α΄ ΟΜΑΔΑ

Αναλυτής Νικόλαος
Αντιπρόεδρος Δ.Σ. Σ.Ε.Β.

Ρεφρές Κυριάκος
Γενικός Διευθυντής
Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Ξενοδόχων
σε αναπλήρωση του
Καλλίγερου Γεράσιμου
Γενικού Γραμματέα Π.Ο.Ξ.

Κεφάλας Χαράλαμπος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Μαστρογιάννης Αναστάσιος
Μέλος Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Μότσος Γεώργιος
Πρόεδρος Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Σκορίνης Νικόλαος
Α΄ Αντιπρόεδρος Δ.Σ. Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε.

Χαντζαρίδης Κωνσταντίνος
Εκπρόσωπος Ε.Σ.Ε.Ε.

Β΄ ΟΜΑΔΑ

Αυγητίδης Ελευθέριος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Βουλγαράκης Δημήτριος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Σπανού Δέσποινα
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
σε αναπλήρωση του
Βρεττάκου Ηλία
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Γκούβερη Ρέα
Γ.Σ.Ε.Ε.

Κόλλιας Κωνσταντίνος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Κωνσταντινίδης Ιωάννης
Γ.Σ.Ε.Ε.

Λαιμός Στέφανος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Κολέτσης Στυλιανός
Γ.Σ.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Μίχα Ιωάννη
Γ.Σ.Ε.Ε.

Ξενάκης Βασίλειος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Παυλιδάκης Γεώργιος
Γ.Σ.Ε.Ε.
σε αναπλήρωση του
Παγκαρλιώτα Κωνσταντίνου
Γ.Σ.Ε.Ε.

Παπαντωνίου Κωνσταντίνος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Αποστολόπουλος Αναστάσιος
Α.Δ.Ε.Δ.Υ.
σε αναπλήρωση του
Παπασπύρου Σπύρου
Πρόεδρου Α.Δ.Ε.Δ.Υ.

Σκαρμούτσος Διονύσιος
Γ.Σ.Ε.Ε.

Γ΄ ΟΜΑΔΑ

Βουμβουλάκης Μιχαήλ
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Γιατράκος Νικόλαος
Αναπληρωτής Δήμαρχος Αθηναίων

Γωνιωτάκης Γεώργιος
Πρόεδρος Δ.Σ. ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.

Καραγιάννης Δημήτριος
Εκπρόσωπος ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Πίττας Ιωάννης
Α΄ Αντιπρόεδρος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.
σε αναπλήρωση του
Καραμίχα Τζανέτου
Πρόεδρου Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Κοιμήσης Απόστολος
Γενικός Γραμματέας Κ.Ε.Δ.Κ.Ε.

Κουρνιακός Στέλιος
Μέλος Δ.Σ. ΓΕ.Σ.Α.Σ.Ε.

Λίτσος Φώτης
Μέλος Δ.Σ. ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

Τσεμπερλίδης Νικόλαος
Πρόεδρος Δ.Σ. ΚΕ.Π.ΚΑ.

Σπίρτζης Χρήστος
Εκπρόσωπος Τ.Ε.Ε.

Τσανικλίδης Φώτης
Εκπρόσωπος Γεωτεχνικού
Επιμελητηρίου Ελλάδος

ΓΕΝΙΚΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Γρηγόριος Παπανίκος

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ & ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε.

Για κάθε πληροφορία σχετικά με το έργο και τη λειτουργία της Ο.Κ.Ε. είναι στη διάθεσή σας το Τμήμα Δημοσίων & Διεθνών Σχέσεων της Επιτροπής, υπό τη διεύθυνση της κας Μάρθας Θεοδώρου.

Τηλ.: (210) 9249510-2, Fax: (210) 9249514, e-mail: iproke@otenet.gr